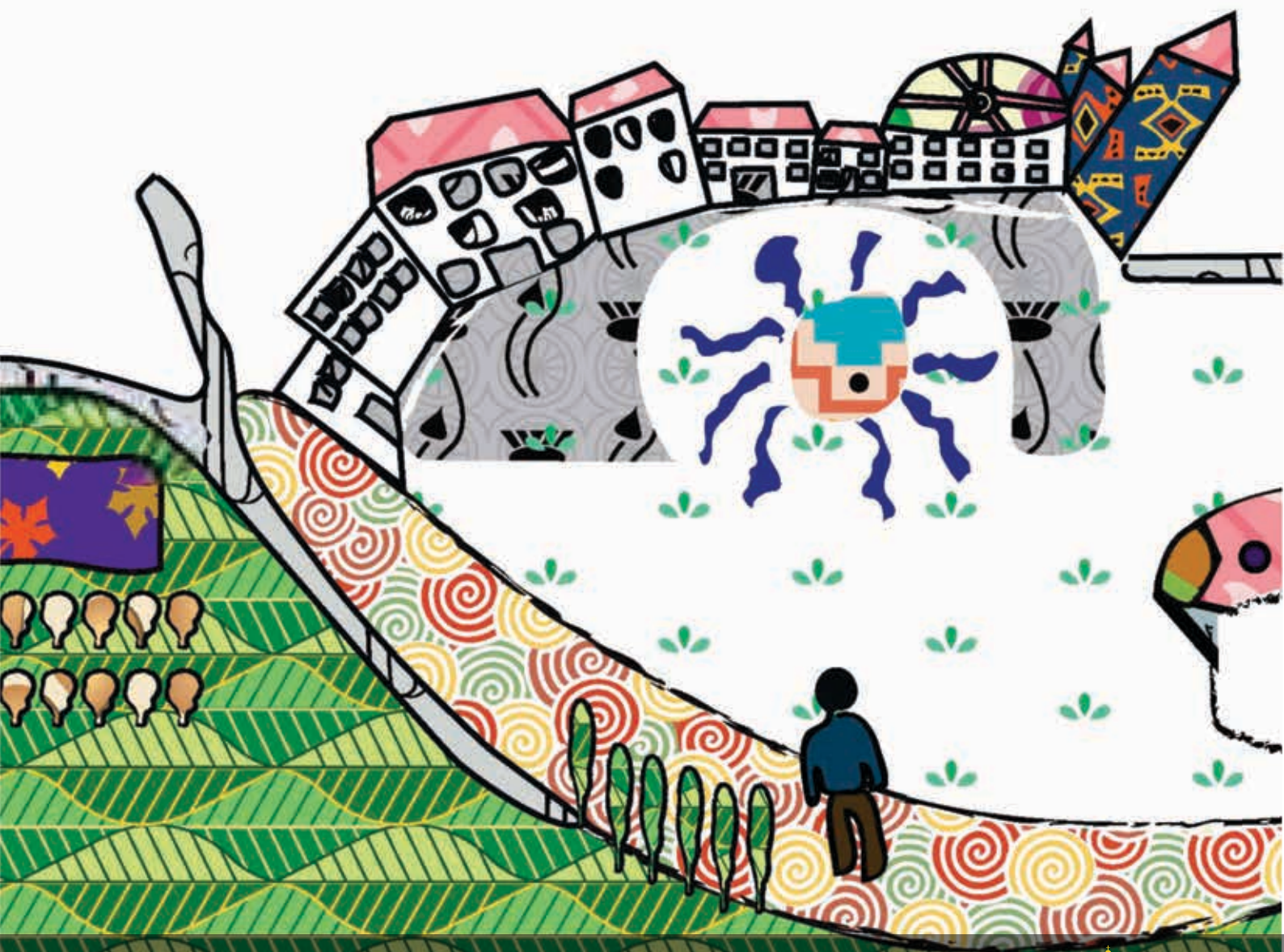

PROGRAM PODRŠKE PROSTORNOM PLANIRANJU OPŠTINA NA KOSOVU

Učinimo Zajedno Gradove Boljim

SMERNICE ZA IZRADU STRATEŠKE PROCENA UTICAJANA ŽIVOTNU SREDINU

Sproveden od:

UN HABITAT
FOR A BETTER URBAN FUTURE

Finansirano od:

**SWEDISH DEVELOPMENT
COOPERATION**

PROGRAM PODRŠKE PROSTORNOM PLANIRANJU OPŠTINA NA KOSOVU

Učinimo Zajedno Gradove Boljim

SMERNICE ZA IZRADU
STRATEŠKE PROCENA
UTICAJANA ŽIVOTNU
SREDINU

Oktober 2014

Sproveden od:

UN HABITAT
FOR A BETTER URBAN FUTURE

Finansirano od:

**SWEDISH DEVELOPMENT
COOPERATION**

Smernice za Stratešku Procenu Uticaja prostornih planova na životnu sredinu na Kosovu

All rights reserved © 2014

Program Ujedinjenih nacija za ljudska naselja (UN-Habitat)

Program Podrške Prostornom Planiranju Opština

Zgrada Ministarstava Rilindja, 10. Sprat, 10000 Priština, Kosovo

www.unhabitat.org

www.unhabitat-kosovo.org/

ODRICANJE OD ODGOVORNOSTI

Oznake upotrebljene i prezentacija materijala u ovoj publikaciji ne izražavaju bilo kakvo mišljenje od strane Sekretarijata Ujedinjenih Nacija u pogledu pravnog statusa bilo koje zemlje, teritorije, grada ili područja ili njihovih vlasti, ili u vezi sa razgraničenjem svojih državnih granica.

Iznesena mišljenja u ovoj publikaciji ne odražavaju mišljenja Programa Ujedinjenih Nacija za ljudska naselja, UN-a, ili država članica.

Izvodi se mogu reprodukovati bez dozvole pod uslovom da se navede izvor.

Za UN-Habitat, sve reference na Kosovu su u kontekstu Rezolucije Saveta bezbednosti UN-a 1244 (1999).

PRIZNANJA

Glavni urednik: Catarina Camarinhas, UN-Habitat

Glavni saradnik: Davide Geneletti, University of Trento

Saradnici: Nezakete Hakaj, Shukri Shabani – MŽSPP, Afrim Berisha AZSK/MŽSPP

Asistent na istraživanju: Doruntinë Rexhepi, UN-Habitat

SADRŽAJ

Skraćenice i akronimi	5
Uvodna reč	6
Uvod	8
I. Povod i kontekst	12
1.1 Direktiva o SPUŽS i Zakon Kosova o SPUŽS-u	12
1.2 SPUŽS i održivi razvoj na Kosovu	15
II. Metodologija SPUŽS-a za Prostorne planove Kosova	19
2.1 Skrining	19
2.1.1 Kada je potreban SPUŽS za prostorno planiranje?	19
2.1.2 Kada raditi skrining?	21
2.1.3 Kako obavljati skrining?	22
2.2 Utvrđivanje sadržaja	24
2.3 Konsultacije	25
2.3.1 Uslovi konsultacija	25
2.3.2 Konsultativna tela i javnost	26
2.3.3 Preporuke	27
III. Faze Strateške procene uticaja na životnu sredinu	29
3.1 Faza A: Postavljanje konteksta i ciljeva, uspostavljanje osnovne studije i određivanje sadržaja	31
3.1.1 Identifikovanje strateškog okvira	31
3.1.2 Izrada osnovne studije	32
3.1.3 Određivanje okvira pitanja životne sredine i predlaganje ciljeva SPUŽS-a	33
3.1.4 Savetovanje o sadržaju SPUŽS-a	35
3.2 Faza B: Podržavanje izrade plana i procene uticaja	36
3.2.1 Testiranje ciljeva plana u odnosu na ciljeve SPUŽS-a	37
3.2.2 Identifikovanje i upoređivanje alternativa	37
3.2.3 Procena uticaja nacrtu plana	40
3.2.4 Predlog mera ublažavanja	42
3.3 Faza C: Priprema izveštaja SPUŽS-a	43
3.4 Faza D: Konsultacije i odlučivanje	45
3.5 Faza E: Praćenje sprovođenja plana	46
IV. Preporuke	48
Reference	52
Rečnik odabranih pojmova	54
Aneks I: Spisak relevantnih Direktiva EU-a o zaštiti životne sredine	57
Aneks II: Spisak relevantnih zakonodavstava i strateških aktivnosti za životnu sredinu i prostorno planiranje	60
Aneks III: Grafikon SPUŽS-a u odnosu na prostorno planiranje	63
Aneks IV: Sredstva SPUŽS-a (matrice, kontrolna lista za procenu)	64

LISTA BOKSA

Boks 1.1 SPUŽS u odnosu na Procenu uticaja na životnu sredinu (PUŽS)	10
Boks 1.2 Dodatni izvori o metodologiji SPUŽS-a	12
Boks 1.1.1 Direktiva o SPUŽS-u	13
Boks 3.2.1 Zelena infrastruktura (ZI) kao značajna osnova za prostorne planove Kosova	37
Boks 4.1.1 Specifične preporuke za SPUŽS u Mape zoniranja opština	50
Boks 4.1.2 Kvalitetan proces SPUŽS-a	51
Boks 4.1.3 SPUŽS kratko	52

LISTA FIGURA

Fig 1.1 Hijerarhija donošenja odluka pokazuje da se SPUŽS fokusira na "strateške" nivoe odlučivanja (tj. planove i programe) a PUŽS više na "opipljive" nivoe, odnosno pojedinačne projekte	11
Fig 1.3.1 SPUŽS kao deo strateškog procesa planiranja	19
Fig 2.1.1 Primena Zakona o SPUŽS-u na planove i programe (PP)	21
Fig 3.1.1 Faze SPUŽS-a i predloženi zadaci u ovim smernicama	30
Fig 3.2.1 Tipična hijerarhija alternativa u SPUŽS-a	39
Fig 3.2.2 Hijerarhija ublažavanja	44

LISTA TABELA

Tabela 1.1.1 Zahtevi Zakona o SPUŽS-u	14
Tabela 1.2.1 Ključne tačke za poboljšanje, i gde naći uputstvo u ovim smernicama	16
Tabela 2.1.1 Karakteristike plana ili programa. Za svaki od pet kriterijuma navedenih u Aneksu 1 Zakona o SPUŽS-u, obezbeđeno je pitanje sa odgovorom da/ne. U slučaju da je odgovor pozitivan, još nekoliko specifičnih pitanja je dato	23
Tabela 2.1.2 Karakteristike efekata i oblasti na koje se utiče	24
Tabela 2.3.1 Pregled uslova konsultacija za različite faze SPUŽS-a	27
Tabela 2.3.2 Spisak mogućih konsultativnih tela	28
Tabela 3.1.1 Primeri dostupnih izvora informacija: izveštaji izrađeni na nacionalnom/podnacionalnom nivou koji mogu da sadrže korisne podatke za osnovnu studiju	34
3.1.2 Primeri ciljeva SPUŽS-a i pokazatelja	35
Tabela 3.1.3 Identifikovanje i procenjivanje kritičnih pitanja – studija slučaja iz El Salvadora, 2012 (izmenjena nakon Partidário)	36
Tabela 3.2.1 Deo iz matrice kompatibilnosti	38
Tabela 3.2.2 Primer table za poređenje dve alternative za prostorni razvoj	40
Tabela 3.2.3 Kvalitativna procena očekivanog uticaja plana u vezi sa trenutnim uslovima, u odnosu na postavljene ciljeve SPUŽS-a	40
Tabela 3.2.4 Primer iz matrice koji se može koristiti za sumiranje kumulativnih efekata svih elemenata plana u skupu komponenata životne sredine	43
Tabela 3.2.5 Primeri raznih vrsta mera ublažavanja koje se mogu uzeti u obzir u SPUŽS	44
Tabela 3.3.1 Predloženi koncept i sadržaj za Izveštaj životne sredine i povezanost sa informacijama koje treba obezbediti u skladu sa Zakonom o SPUŽS-a (Aneks 2)	45
Tabela 3.4.1 Kontrolna lista za procenu kvaliteta Izveštaja o SPUŽS-u	46
Tabela 3.5.1 Primer mogućeg formata za nadzorni plan	48
Tabela 4.1.1 Proces SPUŽS-a za prostorne planove na različitim nivoima	49

LISTA MAPA

Mapa 3.2.1 Primer analize zelene infrastrukture	37
Mapa 3.2.2 Ilustracija scenarija. Tamno smeđa nijansa označava sadašnja stambena područja, svetlo smeđa označava potencijalna stambena područja a siva boja označava potencijalna industrijska područja (na osnovu analize AHP-a)	41
Mapa 3.2.3 Procena uticaja na prirodne ekosisteme i povezivanje urbanističkog plana. Karta upoređuje trenutno stanje sa uslovima plana, naglašavajući oblasti u kojima će plan izazvati negativan uticaj (crveno) ili pozitivan uticaj (zeleno)	42

SKRAĆENICE I AKRONIMI

EU	Evropska unija
VK	Vlada Kosova
GHG	Emisija gasova sa efektom staklene bašte
GIS	Geografski informacioni sistem
IPCC	Međuvladin panel o klimatskim promenama
AZŽSK	Agencija za zaštitu životne sredine Kosova
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
MCR	Milenijumski ciljevi razvoja
RPO	Razvojni plan opštine
MER	Ministarstvo ekonomskog razvoja
MŽSPP	Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja
MZ	Ministarstvo zdravlja
MuSPP	Program podrške prostornom planiranju opština
MZO	Mapa zoniranja opština
NVO	Nevladine organizacije
REC	Regionalni centar za životnu sredinu
SPUŽS	Strateška procena uticaja na životnu sredinu
UN	Ujedinjene nacije
UN-Habitat	Program Ujedinjenih nacija za ljudska naselja
RG	Radna grupa zainteresovanih aktera o specifičnim pitanjima

UVODNA REČ

Ove smernice su rezultat iskustva UN-Habitata na Kosovu u podršci procesima prostornog planiranja i planiranja životne sredine. Njihov cilj je da pomognu centralnim i lokalnim vlastima kroz preporuke za sprovođenje Strateške procene uticaja na životnu sredinu (SPUŽS) na Kosovu, nakon usvajanja Direktive Evropske unije o SPUŽS-u¹ u 2001. godini u zakonodavstvu Kosova, a posebno u pogledu procesa prostornog planiranja.

Rešavanje problema životne sredine jedan je od važnih prioriteta na Kosovu za orijentaciju ka procesu evropskih integracija. Program podrške prostornom planiranju opština UN-Habitata (MuSPP) na Kosovu je podržao opštine Gračanica, Junik, Elez Han, Junik, Mališevo, Mamuša, Parteš, Prizren i Orahovac u procesu Strateške procene uticaja Opštinskih razvojnih planova na životnu sredinu (SPUŽS). Na nacionalnom nivou, MuSPP je vodio SPUŽS za Prostorni plan Nacionalnog parka Prokletije, u podršci Agenciji za zaštitu sredine Kosova (AZSK), i Instituta za prostorno planiranje (IPP).

Tokom saradnje na proceni ugroženosti životne sredine, SPUŽS ima za cilj stavljanje akcenta na održivi razvoj. Kao deo preduzetog procesa na Kosovu, vlasti zadužene za planiranje, zajedno sa nezavisnim stručnjacima za životnu sredinu, su ocenile dimenziju životne sredine svojih postojećih prostornih planova i predloženih akcija, uspostavljanjem ciljeva životne sredine, definisanjem zadataka i pokazatelja koji bi pomogli merenju promene i predviđanju uticaja predloženih planova na životnu sredinu, kao i kroz izradu mera za ublažavanje za predviđene negativne uticaje koji nastaju iz predloženog razvoja.

Procene su privukle pažnju šire publike, po tome što su predstavile diskusiju o proceni prostornih planova, ponudile aktivnosti obuke i sveukupni pristup participativnom planiranju. Tokom ovih procesa, uobičajene tehnike procene održivosti bile su razmatrane, kao što su:

- evaluacija matrice;
- korišćenje GIS-a, uključujući Analitičkog hijerarhijskog procesa (AHP);
- socijalna višekriterijumska evaluacija sa kombinovanom upotrebom participatornih tehnika i višekriterijumske analize;
- 'saradnički razgovor' u kojem zainteresovane strane biraju kriterijume za ocenjivanje, stručnjaci prezentuju informacije i uticaje mera, građani istražuju vrednosti i itd.

Pored merenja specifičnog učinka svake opcije planiranja u odnosu na kriterijume životne sredine, preduzeto je tipično rangiranje scenarija.

Proces Strateške procene uticaja na životnu sredinu na Kosovu podrazumeva nekoliko principa koji su bili razmatrani kao deo smernica koje je UN-Habitat obezbedio opštinskim vlastima:

- integrisanje kvantitativnih i kvalitativnih podatke u analizi;
- Obezbeđivanje međugeneracijske jednakosti i jednakosti manjina, uzimajući u obzir različite društvene grupe i njihove specifične interese;
- pružanje mogućnosti za učenje tokom procesa;
- obezbeđivanje transparentnosti svakog koraka SPUŽS-a; i
- postojanje jakog elementa angažovanja javnosti i zainteresovanih strana.

Ove *Smernice za Stratešku procenu uticaja Prostornih planova na životnu sredinu* su deo niza smernica i alata koji nudi Program podrške prostornom planiranju opština (MuSPP)/ UN-Habitat za podršku procesima prostornog planiranja i upravljanja na Kosovu. Sve programske smernice i alati u ovoj seriji se oslanjaju na iskustvo i informacije koje su nastale kao rezultat podrške UN-Habitata prostornom planiranju opština. Ove smernice imaju za cilj da omoguće donosiocima odluka na lokalnom i centralnom nivou, nevladinim organizacijama, kao i predstavnicima lokalnih zajednica da se upoznaju sa različitim metodologijama koje najviše odgovaraju njihovim razvojnim kontekstima u podršci procesima prostornog planiranja.

¹ Direktiva 2001/42/EC Evropskog Parlamenta i Saveta od 27. juna 2001. godine o proceni efekata određenih planova i programa na životnu sredinu, OJ L 197, 21.7.2001, 30-37. str.

Ovo uputstvo je uređeno na način koji će ohrabriti korisnike da razmotre uticaje planova i programa na životnu sredinu u određenim kontekstima prostornog planiranja. Nalazi iz prvih procesa SPUŽS-a na Kosovu su postavili temelj smernicama i treba da ponude lekcije koje su relevantne za druge zajednice, kako na Kosovu tako i u regionu Balkana, pošto razmatraju različite opcije za planiranje životne sredine i integrisano planiranje razvoja. Posle procene plana, procena životne sredine u kontekstu Kosova trebalo bi da ponudi mogućnosti da se poveća svest o razmatranjima životne sredine u planiranju i treba da obuhvati čitav niz mera za praćenje i ublažavanje koje treba opština dalje da razvija prilikom sprovođenja svojih lokalnih razvojnih planova kao deo integrisanog pristupa efikasnom planiranju održivog razvoja.

Šta je Strateška procena uticaja na životnu sredinu?

Opšti cilj Strateške procene uticaja na životnu sredinu (SPUŽS) je da obezbedi visok nivo zaštite životne sredine i da doprinese integraciji razmatranja životne sredine u pripremu i usvajanje planova i programa u cilju promovisanja održivog razvoja. SPUŽS je instrument procene za evaluaciju uticaja strateškog karaktera² u cilju:

- obezbeđivanja strateške vizije i široke perspektive u smislu aspekata životne sredine, u okviru pristupa održivog razvoja;
- obezbeđivanja integracije aspekata vezanih za životnu sredinu u procesu donošenja odluka, dok su opcije za budući razvoj u diskusiji;
- pružanja pomoći u identifikaciji, izboru i opravdanosti opcija u svetlu izazova životne sredine i ciljeva razvoja;
- otkrivanja problema i mogućnosti, i predstavljanja predloga za upravljanje i strateške programe praćenja;
- obezbeđivanja transparentnosti i učešća u strateškom razvoju, uključivanjem svih zainteresovanih strana;
- proizvodnje konteksta za razvoj koji bi mogli biti primereniji budućim razvojnim predlozima.

Glavni cilj SPUŽS-a je promovisanje održivog razvoja kroz detaljno razmatranje pitanja održivosti integrisanih u pripremu i usvajanje planova. Cilj je da se uvede održivo razmišljanje kroz sve faze planiranja razvoja, s obzirom da „efikasnost urbanizma treba da prethodi troškovima alternativnih tehnologija“³, sa fokusom na zaštiti ključnih aspekata životne sredine, dok se u isto vreme smanjuju ukupni zahtevi za resursima.

U procesu prostornog planiranja, strateške odluke ce se preduzeti vremenom. Ukoliko SPUŽS ima za cilj da utiče na stratešku odluku, ona takođe mora da bude stalan proces, promovisan u okviru procesa planiranja, integrisanja aspekata zaštite životne sredine i pitanja održivosti u toku projektovanja strateških opcija za budući razvoj.

SPUŽS mora biti fleksibilan i sposoban da se prilagodi kontekstu planiranja i kreiranja politike (uključujući pravne, institucionalne, proceduralne, kulturne i političke faktore), što može biti veoma različito među zemljama, nivoima donošenja (nacionalni, regionalni itd), i sektorima (korišćenje zemljišta, poljoprivrede, vode, energije itd). Pored toga, specifične okolnosti strateškog delovanja koje se razmatraju (u smislu sadržaja, nivoa definicije, dostupnosti podataka, vremena, konsultacija sa zainteresovanim stranama itd) ce odrediti način na koji se SPUŽS preduzima. Međutim, iako se pristupi SPUŽS-a razlikuju u različitim zemljama, za različite sektore i za različite nivoe odlučivanja, postoji široka saglasnost o određenim principima definisanja⁴:

- SPUŽS je sredstvo za poboljšanje strateških odluka. Stoga, SPUŽS treba da započne rano, a treba ga preduzeti kao sastavni deo procesa donošenja odluka. Donosioci odluka treba da budu uključeni u proces SPUŽS-a kako bi osigurali da su pravilna razmatranja data nalazima SPUŽS-a;
- SPUŽS bi trebalo da promoviše učešće zainteresovanih strana i obezbedi transparentnost u procesu donošenja odluka, uključujući i osetljivosti na rod;
- SPUŽS bi trebalo da se fokusira na ključne oblasti zaštite životne sredine i zabrinutosti oko održivosti koje su odgovarajuće za specifične strateške akcije, s obzirom na rokove i resurse u procesu donošenja odluka. Faza određivanja okvira je uvek važna za izdvajanje ključnih pitanja;
- SPUŽS treba da sadrži analizu i poređenje mogućih opcija za strateško delovanje, kao i identifikaciju jednog ili više najpogodnijih;
- SPUŽS bi trebalo da ima za cilj minimiziranje negativnih efekata, a jačanje pozitivnih, kompenzovanje gubitka vrednih karakteristika i koristi, i osiguravanje da nepovratna oštećenja nisu

²PARTIDÁRIO, Maria do Rosário (2007) *Guia de Boas Práticas para Avaliação Ambiental Estratégica: Orientações Metodológicas*, Lisbon, Portuguese Environment Agency

³CALTHORPE, Peter (2010) *Urbanism in the age of climate change*, Washington, Island Press, p.15

⁴THERIVEL, R. (2004) *Strategic Environmental Assessment in action*, London, Earthscan

prouzrokovana. Ovo zahteva predviđanje uticaja strateške odluke, i poređenje verovatne buduće situacije bez akcije (osnovne studije) u odnosu na stanje sa akcijom. Takođe zahteva ocenjivanje značaja uticaja.

Ukratko, kvalitetan proces SPUŽS-a informiše planere, donosiocje odluka i zainteresovanu javnost o održivosti strateških odluka, olakšava potragu za najboljom alternativom i obezbeđuje demokratski proces donošenja odluka⁵.

I Direktiva ES-a o SPUŽS-u i Zakon Kosova o SPUŽS-u ograničavaju sadržaj SPUŽS-a na dva nivoa strateških odluka: planovi i programi. Planovi i programi označavaju različite stvari u različitim kontekstima, iako većina definicija ima preklapajuće aspekte i u suštini su varijante na istu temu. Jednostavno rečeno⁶:

- Plan je svrshodna strategija ili dizajn, često sa koordiniranim prioritetima, opcijama i merama koje razrađuju i sprovode politiku;
- Program je koherentan, organizovan dnevni red ili raspored obaveza, predloga, instrumenata i/ili projekata koji razrađuju i sprovode politiku.

Osobene karakteristike SPUŽS-a u odnosu na PUŽS, uključuju⁷:

- veću neizvesnost o efektima plana ili programa (koji daju opštu direktivu) u poređenju sa projektom (koji se sastoji u konkretnim akcijama);
- širi spektar ekoloških posledica koje treba razmotriti;
- širi skup veza i kompromisa sa ekonomskim i socijalnim problemima;
- veći sadržaj/duži vremenski period za uzimanje u obzir uticaja i posledica na životnu sredinu (npr. implikacije emisije gasova staklene bašte za klimatske promene).

Boks 1.1 SPUŽS u odnosu na Procenu uticaja na životnu sredinu (PUŽS)

SPUŽS i PUŽS se fokusiraju na različite nivoe odlučivanja. Procena uticaja na životnu sredinu (PUŽS) se fokusira na pojedinačne projekte (koji mogu potencijalno da proizvedu značajan uticaj na životnu sredinu), dok se Strateška procena uticaja na životnu sredinu (SPUŽS) fokusira na odluke viših nivoa, odnosno planove i programe.

PUŽS	SPUŽS
Primenjuje se na specifične projekte	Primenjuje se na planove i programe sa širom i dugoročnom strateškom perspektivom
Razmatra ograničeni raspon alternativnih projekata	Razmatra širi raspon alternativnih scenarija
Ograničen pregled kumulativnih uticaja, često ograničen na faze konkretnog projekta. Ne pokriva projekte regionalnog nivoa ili višestruke projekte	Inherentno razmotra kumulativne uticaje i sinergije
Dobro definisani, linearni proces	Proces u više faza, sa povratnim spregama i ponavljanjima
Naglasak na ublažavanju uticaja, ali sa identifikacijom nekih projektnih mogućnosti (npr, mere ublažavanja)	Naglasak na ispunjavanju uravnoteženih ciljeva životne sredine, socijalnim i ekonomskim ciljevima. Uključuje identifikovanje ishoda razvoja mikro nivoa

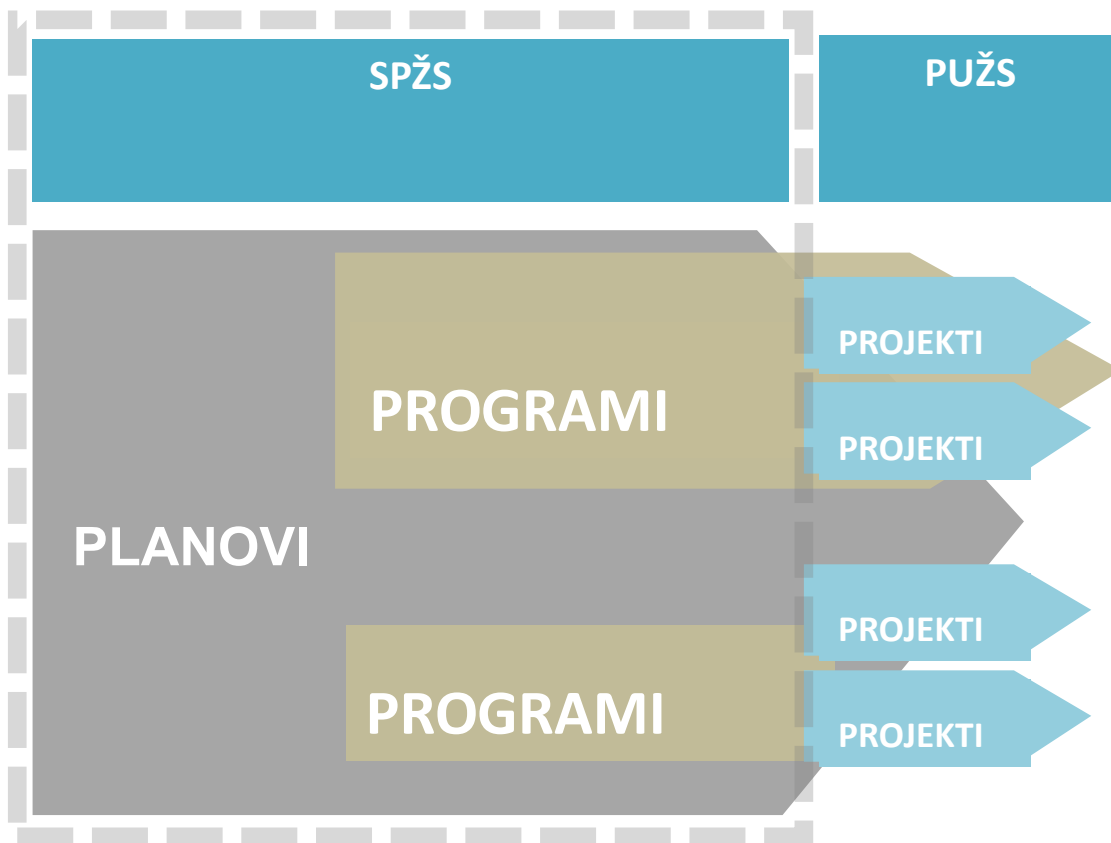
Izmenjeno iz: OECD (2006) Applying Strategic Environmental Assessment: Good practice guidance for development co-operation, DAC Guidelines and Reference Series

⁵International Association for Impact Assessment (2002) Strategic Environmental Assessment: Performance Criteria, IAIA Special Publication Series No. 1 [Available from: <http://www.iaia.org/publicdocuments/special-publications/sp1.pdf>]

⁶SADLER, B. and R. VERHEEM (1996) Strategic Environmental Assessment, Volume 53: Status, Challenges and Future Directions, Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment, The Netherlands, and the International Study of Effectiveness of Environmental Assessment

⁷ ABAZA, H., BISSET, R., SADLER, B. (2004) Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach, UNEP

Fig 1.1 Hijerarhija donošenja odluka pokazuje da se SPUŽS fokusira na "strateške" nivoe odlučivanja (tj. planove i programe) a PUŽS više na "opipljive" nivoe, odnosno pojedinačne projekte

Svrha smernica

Svrha ovih smernica je da ponude smernice o sprovođenju Direktive o SPUŽS-u na nivou Kosova sa ciljem da se promoviše pristup planiranju životne sredine u praksi urbanog razvoja. Ove smernice su razvijene kao referentni alat za opštine na Kosovu i kao rezultat inicijativa životne sredine preduzetih u podršci partnerskim opštinama MuSPP-a prilikom bavljenja prostornim planiranjem na Kosovu.

Svrha ovog dokumenta je da obezbedi operativne smernice za podršku procesima Strateške procene uticaja na životnu sredinu (SPUŽS) na Kosovu. Dokument se fokusira na prostorno planiranje, ali većina sadržaja, kao i predložena metodologija, se generalno primenjuje na SPUŽS u svim sektorima.

Kome su ove smernice namenjene?

Razumevanje SPUŽS-a u prostornom planiranju nudi vredan temelj donosiocima odluka, planerima, dizajnerima i drugim zainteresovanim stranama u procesu prostornog planiranja, kako bi se analizirala i inkorporisala perspektiva životne sredine u formulisanje razvojnih okvira pogodnih za uklapanje u specifični kontekst.

Ove smernice imaju za cilj da pomognu centralnoj i lokalnoj vlasti, kao i stručnjacima koji rade u oblasti životne sredine na Kosovu pružajući vodič „korak po korak“ i sveobuhvatne preporuke, metode i sredstva kako da se sprovede SPUŽS za prostorno planiranje, omogućavajući dostupnim opšte informacije o metodologiji i praksama SPUŽS-a.

Kako koristiti ove smernice?

Dokument predviđa opšti uvod o planiranju životne sredine, korišćenjem iskustva MuSPP-a na Kosovu. Korisnici mogu pregledati ili ceo dokument odjednom, ili preći direktno na poglavlja od posebnog interesa u cilju dobijanja informacije o procesu SPUŽS-a, metodologijama, tehnikama i specifičnim alatima dizajniranim za kontekst Kosova.

Poglavlje 1: Uvod i kontekst daju pozadinu za prakse SPUŽS-a i njegovu pravnu i praktičnu primenu na nivou prostornog planiranja Kosova.

Poglavlje 2: Metodologija SPUŽS-a za Prostorne planove Kosova opisuje opštu predloženu metodologiju za proces SPUŽS-a u skladu sa Zakonom Kosova br. 03/L -230 (u daljem tekstu: Zakon o SPUŽS-u), kao i uslove predložene od strane međunarodnih smernica i najboljih praksi. Ovo poglavlje nudi preporuke za proveru, unos i konsultacije, specijalno dizajnirane za prakse na Kosovu.

Poglavlje 3: Faze Strateške procene uticaja na životnu sredinu detaljno opisuju metodologiju korak po korak za sprovođenje SPUŽS-a za izradu Prostornih planova Kosova.

Poglavlje 4: Preporuke daju kratak rezime glavnih informacija sadržanih u ovim smernicama i nude neke ideje o tome kako SPUŽS treba da odražava nivo prostornog plana pod analizom, praveći razliku između nacionalnog nivoa, i planiranja na lokalnom nivou.

Boks 1.2 Dodatni izvori o metodologiji SPUŽS-a

Izvor	Internet strana
Evropska komisija (2013). Smernice o integrisanju klimatskih promena i biodiverziteta u Stratešku procenu uticaja na životnu sredinu.	http://ec.europa.eu/environment/eia/sea-support.htm
UNEP (2014). Integrisanje usluga ekosistema u Stratešku procenu uticaja na životnu sredinu: Vodič za praktičare.	http://www.proecoserv.org/information-hub-test/guideline.html
Partidario, M (2012). Vodič boljih praksi za Stratešku procenu uticaja na životnu sredinu: Metodološko uputstvo za strateško razmišljanje u SPUŽS-u. Portugalska agencija za životnu sredinu i Redes Energéticas Nacionais.	https://www.iaia.org/publicdocuments/special-publications/SEA%20Guidance%20Portugal.pdf
Otvoreni obrazovni resursi Strateške procene uticaja na životnu sredinu. United Nations University i Oxford Brookes University	http://sea.unu.edu/index.html
Ahmed, K. and Sánchez-Triana, E. (Eds) (2008) Strateška procena uticaja na životnu sredinu za politike. Svetska banka, Vašington D.C	http://siteresources.worldbank.org/INTRANETENVIRONMENT/1705772-1210788188539/21819527/SEA_FOR_POLICIES.pdf
OECD (2006). Primenjivanje Strateške procene uticaja na životnu sredinu. Vodič dobrih praksi za razvoj saradnje. DAC Guidelines and Reference Series	http://www.oecd.org/dac/environment-development/37353858.pdf
Abaza, H., Bisset, R., Sadler, B. (2004) Procena uticaja na životnu sredinu i Strateška procena uticaja na životnu sredinu: Ka integrisanom pristupu. UNEP	http://www.unep.ch/etu/publications/textONUBr.pdf
ODPM (2005) Praktičan vodič ka Direktivi Strateške procene uticaja na životnu sredinu. Scottish Executive Welsh Assembly Government Department of the Environment, Northern Ireland	http://www.doeni.gov.uk/niea/bm_sea_practicalguide.pdf

I. POVOD I KONTEKST

1.1 Direktiva o SPUŽS i Zakon Kosova o SPUŽS-u

Oblast SPUŽS-a se brzo razvila u poslednjih 15 godina, i SPUŽS se preduzima, i formalno i neformalno, u sve većem broju zemalja i međunarodnih organizacija⁸. SPUŽS se prvenstveno odnosi na razvojne inicijative vezane za razvoj, koje su promovisane pojedinačno u sektorima (npr, transport, energija, voda, turizam), ili kolektivno na geografskom području (npr, regionalni prostorni plan ili korišćenja zemljišta). Sve više, SPUŽS širi svoj delokrug da uključi socijalne, zdravstvene i ekonomske posledice, i njihov odnos sa konceptima i strategijama održivog razvoja⁹.

Direktiva o Strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu (SPUŽS) je važan korak u evropskom pravu o životnoj sredini. Evropske Direktive br. 2001/42/EC o proceni uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu, poznate kao Strateška procena uticaja na životnu sredinu ili Direktiva o SPUŽS-u, i 2003/35/EZ, u vezi učesća javnosti u određenim planovima i programima vezanih za životnu sredinu, uvele su Strateške procene uticaja na životnu sredinu u planove i programe u sektorima poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, energetike, industrije, uključujući rudarstvo, saobraćaj, regionalni razvoj, upravljanje otpadom, upravljanje vodama, telekomunikacija, turizam, planiranje gradova i sela ili korišćenje zemljišta, i postavljaju okvir za budući razvoj, gde je opštinsko planiranje jasno definisano.

Procena uticaja planova i programa na životnu sredinu je obavezan uslov na Kosovu od 2010. godine: prema tački br. 2 člana 3, Poglavlje II, kosovskog Zakona br. 03/L -230 o Strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu (oktobar 2010), „izrada izveštaja o SPUŽS-u je obavezna za planove i programe iz oblasti prostornog planiranja i planiranja grada, korišćenja zemljišta, poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, lova, energetike, industrije, rudarstva, saobraćaja, upravljanja otpadom, upravljanja vodama, telekomunikacije, turizma, koji daju okvir za buduće razvojne projekte, koji prolazi kroz procenu uticaja na životnu sredinu u skladu sa Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu“.

Zakon 03/L - 230 o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu određuje uslove, oblik i postupke za procenu uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu kroz integraciju principa zaštite životne sredine u pripremu, usvajanje i realizaciju planova i programa, uz cilj promovisanja održivog razvoja.

U suštini, Zakon o SPUŽS-u zahteva da procedure SPUŽS-a obuhvataju:

- Pripremu izveštaja o SPUŽS-u o mogućim značajnim uticajima nacrtu plana ili programa;
- Konsultacije relevantnih organa i javnosti o nacrtu plana ili programa i pratećeg izveštaja o SPUŽS-u;
- Razmatranje izveštaja o SPUŽS-u i ishodu konsultacija u donošenju odluka;
- Komunikacija rezultata SPUŽS-a i uključivanje rezultata u plan ili program.

Boks 1.1.1 Direktiva o SPUŽS-u

Direktiva o SPUŽS-u zahteva da određeni PP-ovi prolaze kroz procenu uticaja na životnu sredinu pre usvajanja.

Direktiva o SPUŽS-u je integrisana u kosovsko zakonodavstvo i važi za širok spektar PP-ova (npr, za korišćenje zemljišta, transport, energetiku, poljoprivredu itd).

PP u smislu Direktive o SPUŽS-u mora biti izrađen ili usvojen od strane državnog organa (na nacionalnom, ili lokalnom nivou) i zahtevan zakonodavnim, regulatornim ili administrativnim odredbama.

PP-ovi, koji su obuhvaćeni Direktivom, su predmet procene uticaja na životnu sredinu u toku njihove pripreme i pre usvajanja. Procedure uključuju izradu Izveštaja o SPUŽS-u u kojem se razmatraju verovatni značajni efekti na životnu sredinu i alternative. Izveštaj o SPUŽS-u i rezultati konsultacija (sa javnošću, vlastima za životnu sredinu itd) su uzeti u obzir pre donošenja predloženog PP-a. Kada PP bude usvojen, vlasti za životnu sredinu i javnost su informisani i dostupne su im relevantne informacije. Direktiva o SPUŽS-u dalje podrazumeva praćenje značajnih efekata PP-a na životnu sredinu, kako bi se utvrdili nepredviđeni nepovoljni efekti u ranoj fazi sprovođenja PP-a.

⁸SADLER, B. (2011) *Taking stock of SEA*, In: SADLER, B., ASCHEMANN, R., DUSIK, J., FISCHER, T.B., PARTIDARIO, M., VERHEEM, R. (eds), *Handbook of strategic environmental assessment*, London, Earthscan, 1-19

⁹ABAZA, H., BISSET, R., SADLER, B. (2004) *Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach*, UNEP

Kosovski Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu navodi da SPUŽS treba da izvesti o sledećim aspektima:

1. pregled sadržaja, glavni ciljevi plana ili programa i odnos sa drugim relevantnim planovima i programima;
2. relevantni aspekti trenutnog stanja životne sredine i verovatna evolucija iste bez realizacije plana ili programa;
3. karakteristike životne sredine područja na koje će se verovatno značajno uticati;
4. svi postojeći problemi životne sredine koji su relevantni za plan ili program, uključujući, posebno, one koji se odnose na bilo koje oblasti određene životne važnosti, kao što su oblasti određene u skladu sa Direktivama 79/409/EEC i 92/43/EEC;
5. ciljevi zaštite životne sredine, utvrđeni na nacionalnom, međunarodnom ili nivou Evropske zajednice, koji su od značaja za plan ili program i način na koji su ti ciljevi i svi aspekti životne sredine uzeti u obzir tokom njegove pripreme;
6. verovatni značajni uticaji na životnu sredinu (uključujući sekundarne efekte, kumulativne, sinergističke, kratkoročne, srednjoročne i dugoročne, stalne i privremene, pozitivne i negativne i, gde je relevantno, prekogranične efekte) na pitanja kao što su biodiverzitet, stanovništvo, ljudsko zdravlje, flora, fauna, zemljište, voda, vazduh, klimatski faktori, materijalna dobra, kulturno i prirodno nasleđe, uključujući arhitektonsko i arheološko nasleđe, pejzaž i odnos između spomenutih faktora;
7. mere predviđene za sprečavanje, smanjenje i što potpunije ublažavanje svih značajnih negativnih efekata sprovođenja plana ili programa na životnu sredinu;
8. nacrt o razlozima za izbor alternativa sa kojima se bavi, i opis kako je preduzeta procena, uključujući sve poteškoće - kao što su tehnički nedostaci ili nepostojanje znanja – na koje se naišlo u prikupljanju potrebnih informacija;
9. opis mera predviđenih za praćenje, u skladu sa članom [...];
10. netehnički rezime informacija koje pod navedenim naslovima.

Tabela u nastavku postavlja ove zahteve u više detalja, i opisuju gde su obrađeni u ovom izveštaju.

Tabela 1.1.1 Zahtevi Zakona o SPUŽS-u

Zahtevi	Gde su pokriveni u ovim smernicama
<i>Priprema Izveštaja o SPUŽS-u, u kome su identifikovani, opisani i vrednovani verovatni značajni efekti sprovođenja plana ili programa na životnu sredinu, i razumne alternative uzimajući u obzir ciljeve i geografski sadržaj plana ili programa. Informacije koje treba obezbediti su (član 7. i Aneks II):</i>	<i>Poglavlje 3.3</i>
<i>1. pregled sadržaja, glavnih ciljeva plana ili programa i odnos sa drugim relevantnim planovima i programima</i>	<i>Poglavlje 3.1, Poglavlje 3.2</i>
<i>2. relevantni aspekti trenutnog stanja životne sredine i verovatna evolucija iste bez realizacije plana ili programa</i>	<i>Poglavlje 3.1, Poglavlje 3.2</i>
<i>3. karakteristike životne sredine područja na koja ce verovatno značajno uticati</i>	<i>Poglavlje 3.1</i>
<i>4. sve postojeći problemi životne sredine koji su relevantni za plan ili program,</i>	<i>Poglavlje 3.1, Poglavlje 3.2</i>

Zahtevi	Gde su pokriveni u ovim smernicama
<i>uključujući, posebno, one koje se odnose na bilo koje oblasti određene važnosti životne sredine, kao što su oblasti određene u skladu sa Direktivama 79/409/EEC i 92/43/EEC</i>	
5. <i>ciljevi zaštite životne sredine, utvrđeni na nacionalnom, međunarodnom ili nivou Evropske zajednice, koji su od značaja za plan ili program i način na koji su ti ciljevi i svi aspekti životne sredine uzeti u obzir prilikom njegove pripreme</i>	Poglavlje 3.1, Poglavlje 3.2
6. <i>verovatni značajni efekti na životnu sredinu (uključujući sekundarne efekte, kumulativne, sinergističke, kratkoročne, srednjoročne i dugoročne, privremene i stalne, pozitivne i negativne i, gde je relevantno, prekogranične efekte) na pitanja kao što su biodiverzitet, stanovništvo, zdravlje, flora, fauna, zemljište, voda, vazduh, klimatski faktori, materijalna dobra, kulturno i prirodno nasleđe, uključujući arhitektonsko i arheološko nasleđe, pejzaž i odnos između spomenutih faktora</i>	Poglavlje 3.2
7. <i>mere predviđene za sprečavanje, smanjenje i što potpunije ublažavanje svih značajnih negativnih efekata sprovođenja plana ili programa na životnu sredinu</i>	Poglavlje 3.2
8. <i>prikaz razloga za izbor alternativa sa kojima se bavi, i opis kako je preduzeta procena, uključujući sve probleme - kao što su tehnički nedostaci ili nepostojanje znanja – na koje se naišlo pri prikupljanju potrebnih informacija</i>	Poglavlje 3.2, Poglavlje 3.3
9. <i>opis predviđenih mera u vezi praćenja</i>	Poglavlje 3.5
10. <i>netehnički rezime informacija pod navedenim naslovima</i>	Poglavlje 3.3
Izveštaj sadrži takve informacije iz Aneksa II koje razumno mogu biti potrebne, uzimajući u obzir (čl 7.3): - trenutna znanja i metode procene; - sadržaj i nivo detalja u planu ili programu; - fazu plana ili programa u donošenju odluka i fazu procesa u kojima su određena pitanja odgovarajuće procenjena na različitim nivoima u tom procesu, kako bi se izbeglo dupliranje procene.	Poglavlje 3, Poglavlje 3.1, Poglavlje 3.2, Poglavlje 3.4
Konsultacije	
Konsultovati konsultativne organe kada se odlučuje o sadržaju i nivou detalja informacija koje moraju biti uključene u izveštaj (čl. 7.5)	Poglavlje 2.3, Poglavlje 3.4
Osigurati da se konsultativnim organima i javnosti pruži stvarna mogućnost da izraze svoje mišljenje o relevantnim dokumentima (prvi nacrt plana ili programa i prateći Izveštaj o SPUŽS-u) (čl. 8)	Poglavlje 2.3, Poglavlje 3.4
Zakazivanje javne rasprave (član 9).	Poglavlje 2.3, Poglavlje 3.4
Organizovanje procesa konsultacija sa drugim zemljama, u slučaju da plan ili program imaju značajan uticaj na životnu sredinu tih zemalja (čl. 10).	Poglavlje 2.3, Poglavlje 3.4
Proces donošenja odluka treba da uzme u obzir izveštaj o SPUŽS-u i rezultate konsultacija (član 14).	Poglavlje 3.4
Informacije o odluci	
Kada je usvojen plan ili program, javnost, konsultativni organi i sve konsultovane zemlje biće obavesteni i sledeće činjenice biće dostupne onima koji su na taj način informisani (član 15):	Poglavlje 3.4
- kako su aspekti životne sredine integrisani u plan ili program; - kako su uzeti u obzir stavovi konsultativnih organa, javnosti, uključujući i stavove	

Zahtevi	Gde su pokriveni u ovim smernicama
<p><i>javnih konsultanata, i bilo koji stavovi izraženi kao rezultat prekograničnih konsultacija;</i></p> <p><i>- razlozi za izbor plana ili programa sa pregleda razumnih alternativa;</i></p> <p><i>- mere koje treba preduzeti za praćenje značajnih efekata sprovođenja plana ili programa na životnu sredinu.</i></p>	
<i>Praćenje značajnih efekata sprovođenja planova i programa na životnu sredinu (čl. 16)</i>	Poglavlje 3.5
<i>Osiguranje kvaliteta izveštaja o SPUŽS-u, pozivanjem na spisak kriterijuma kvaliteta (čl. 12.5, Aneks III)</i>	Poglavlje 3.4

1.2 SPUŽS i održivi razvoj na Kosovu

SPUŽS za prostorno planiranje je još uvek relativno nova tema na Kosovu, a postoje ograničeni primeri "pune" primene SPUŽS-a, odnosno, SPUŽS-a preduzetog u isto vreme kao i proces planiranja, za razliku od SPUŽS-a preduzetog kao (u velikoj meri) naknadna procena. Od kada je Zakon o SPUŽS-u usvojen, u 2014, mnogi procesi planiranja koji su bili u toku su polako prilagođeni i SPUŽS je postepeno integrisan u praksu prostornog planiranja, kao što se takođe desilo u mnogim drugim evropskim zemljama. Pored toga, ceo proces prostornog planiranja, po sebi, je relativno nov za mnoge opštine na Kosovu i zahteva dodatno drumsko-testiranje za poboljšanje ključnih aspekata, kao što je učesće javnosti ili dostupnost i korišćenje odgovarajućih podataka. Stoga, glavna ograničenja koja proizilaze iz ovog iskustva su ona koji se obično očekuju u novoosnovanim sistemima SPUŽS-a. Pregled ovih ključnih tačaka koje zahtevaju posebnu pažnju u cilju poboljšanja efikasnosti u procesima SPUŽS-a na Kosovu je predstavljen u Tabeli 1.2.1. Predlozi o tome kako rešiti ove tačke biće obezbeđeni u narednim poglavljima, kao što je detaljno prikazano u Tabeli.

Tabela 1.2.1 Ključne tačke za poboljšanje, i gde naći uputstvo u ovim smernicama

Ključne tačke	Komentari	Gde naći smernice
Osnovna studija	<i>Nedostatak ključnih podataka: ovaj aspekt je vezan za napredak u opštem poboljšanju raspoloživosti podataka o životnoj sredini na Kosovu. Trenutno, ovo je još uvek kritično pitanje. Osim toga, osnovna studija za SPUŽS može biti efikasnije organizovana, na način koji omogućava odgovaranje na ključna pitanja koja su predstavljena u odeljku 3.1.2.</i>	Odeljak 3.1.2
Određivanje okvira	<i>Određivanje okvira SPUŽS-a je sprovedeno, eksplicitno ili manje eksplicitno, u većini prethodnog iskustva SPUŽS-a na Kosovu. Može biti poboljšano u budućoj praksi pružanjem jačeg razloga za izbor ključnih pitanja, kao i uključivanjem konsultativnih tela u fazu određivanja okvira, što je zakonom propisano. Izrada posebnog izveštaja o određivanju okvira i održavanje inicijalne javne debate za razjašnjavanje pitanja sadržaja i pitanja osnove studije se takođe preporučuje, iako nije zakonom propisano.</i>	Odeljak 3.1.1, 3.1.3, 3.1.4
Proces konsultacija	<i>Ovo je kritičan aspekt, s obzirom da su mnogi SPUŽS-ovi naknadno ugrađeni. Međutim, većina procesa SPUŽS-a ima neki oblik konsultacija, barem sa odabranim telima i organima, ako ne sa javnošću. Konsultacije su prilično strogo regulisane Zakonom o SPUŽS-u, kao što je opisano u Poglavlju 2.2. Poglavlje takođe daje neke opšte preporuke od najboljih međunarodnih praksi i spisak mogućih konsultativnih tela za Kosovo.</i>	Odeljak 2.3.1, 2.3.3, 3.1.4
Metode procene uticaja	<i>Nisu svi izveštaji SPUŽS-a sprovedli analizu kompatibilnosti ciljeva RPO-a u odnosu na ciljeve SPUŽS-a. To je i razumljivo s obzirom da su ciljevi RPO-a identifikovani na početku procesa, a mnogo SPUŽS-ova je počelo tek kasnije (ili</i>	Odeljak 3.2.1, 3.2.3

su naknadno ugrađeni). Međutim, analiza kompatibilnosti ciljeva plana je ključ, i istinski strateški element SPUŽS-a, i uvek treba da bude uključena. Sugestije i primeri su dati u Odeljku 3.2.3.

Korišćenje analize na osnovu GIS-a je prilično ograničeno u SPUŽS-u, takođe zbog nedostatka odgovarajućih podataka. U budućnosti, ima izgleda da će se dostupnost podataka GIS-a povećati na Kosovu, i biće potrebna njihova upotreba u SPUŽS-u za prostorno planiranje.

Kumulativni efekti se retko rešavaju, uprkos tome što su centralni element SPUŽS-a. Neke sugestije o ovom pitanju su predstavljene u Odeljku 3.2.3.

Razmatranje alternativa	<i>Problematično je za procese SPUŽS-a (ne samo na Kosovu). Trenutna iskustva se fokusiraju uglavnom na nepostojanje alternativa plana u odnosu na alternative plana, ili ograničeni skup unapred definisanih alternativnih scenarija. Međutim, plan je napravljen od mnogo odluka, a svaka sadrži nekoliko mogućih alternativa, koje bi trebalo rešiti SPUŽS-om. Razmatranje alternativa se može poboljšati kroz jačanje integracije između procesa planiranja i SPUŽS-a, i vođenjem računa da su sve relevantne vrste alternativa rešene (vidi: „hijerarhiju alternativa“ i primere alternativnih poređenje predstavljenih u Odeljku 3.2.2)</i>	Odeljak 3.2.2
Struktura izveštaja	<i>Nekoliko izveštaja o SPUŽS-u je neuravnoteženo, u tome što su uglavnom posvećeni opisivanju „uvodnih“ elemenata (zakonodavstva, definicije, osnovne životne sredine), umesto izvođenja stvarne procene i davanja doprinosa razvoju plana. Što se SPUŽS bude više sprovodio na Kosovu, biće manje potrebe za opšte upoznavanja sa SPUŽS-om, kontekstom Kosova itd. Uravnoteženija struktura za sadržaj izveštaja o SPUŽS-u, kao i kriterijumi kvaliteta koji se mogu koristiti tokom kompilacije mogu se naći u Poglavlju 3.3.</i>	Poglavlje 3.3
Mere ublažavanja	<i>Predložene mere ublažavanja su uglavnom opšte i odnose se na akcije vezane za projekat koje se mogu preduzeti da se smanji uticaj na životnu sredinu (npr, intervencije ozelenjavanja). Međutim, SPUŽS može predložiti različite vrste ublažavanja (fiskalne, regulatorne, obrazovne, tehničke itd) koje se mogu primeniti na različite elemente prostornog plana. Ove vrste ublažavanja, i relevantni primeri, dati su u Odeljku 3.2.4.</i> <i>Mere ublažavanja nisu predložene u logičkoj hijerarhiji, što treba očekivati u proceni uticaja. Ova hijerarhija, sa relevantnim primerima je opisana u Odeljku 3.2.4.</i>	Odeljak 3.2.4
Plan praćenja	<i>Većina SPUŽS-a je predložila spisak pokazatelja za praćenje, a ne stvarni plan praćenja. Drugi zahtevaju, pored opisa pokazatelja, i informacije o: učestalosti prikupljanja podataka; odgovornosti za prikupljanje; evaluaciji (šta raditi sa prikupljenim podacima? Kako ih protumačiti?), i odgovornosti rukovodstva (kako doći do rezultata praćenja koji nisu u skladu sa predviđanim uticajem?). Karakteristike dobrih planova praćenja prikazani su u Poglavlju 3.5.</i>	Poglavlje 3.5

Kako će SPUŽS doprineti promovisanju održivog razvoja na Kosovu?

SPUŽS je sredstvo za poboljšanje sveukupnog kvaliteta planiranja i programiranja budućih akcija, u onome što se odnosi na njegove perspektive životne sredine. Pri tome, SPUŽS omogućava bolje razumevanje i programiranje svih aktivnosti životne sredine, olakšavajući integrisane perspektive održivog prostornog planiranja. Ove aktivnosti mogu

biti raznovrsne, ali se preporučuje da su klimatske promene i biodiverzitet¹⁰ dve jake komponente prakse SPUŽS-a na Kosovu.

Prve posledice klimatskih promena su već primećene u Evropi i širom sveta, sa uticajima za koje se predviđa da će se intenzivirati u narednim godinama, povećavajući verovatnoću prirodnih katastrofa povezanih sa vremenom. Upravljanje rizikom od katastrofa postaje centralni aspekt koji treba uzeti u obzir u prostornom planiranju, jer se očekuje da će uticaj na zajednice, uključujući i imovinu i produktivnost da se poveća u narednim decenijama, zbog klimatskih promena. Stoga, mere za prilagođavanje klimatskim promenama i mere smanjenja rizika od katastrofa mogu se smatrati od ključnog značaja za suočavanje sa budućim negativnim uticajima prirodnih opasnosti i ublažavanje eventualnih rizika¹¹.

Kreiranjem politika i strateškim razmišljanjem od najranijih faza, SPUŽS može igrati važnu ulogu u jačanju inicijativa za životnu sredinu, postavljanjem tona o održivom razvoju: utvrđivanjem prioriteta koji ne ugrožavaju budućnost i koji se zasnivaju na jasnoj ravnoteži između životne sredine, društva i ekonomskih okvira.

Odgovori na klimatske promene su obično podeljeni u dve glavne oblasti rada, koje treba razmotriti i integrisati kroz SPUŽS:

- Mere ublažavanja – mere koje izbegavaju, smanjuju, otklanjaju ili kompenzuju značajne negativne uticaje strateškog delovanja na životnu sredinu.
- Adaptacija – je proces, ili set inicijativa i mera, kako bi se smanjila ranjivost prirodnih i ljudskih sistema protiv stvarnih ili očekivanih efekata klimatskih promena. Adaptacija se takođe može smatrati kao učenje kako da živimo sa posledicama klimatskih promena.

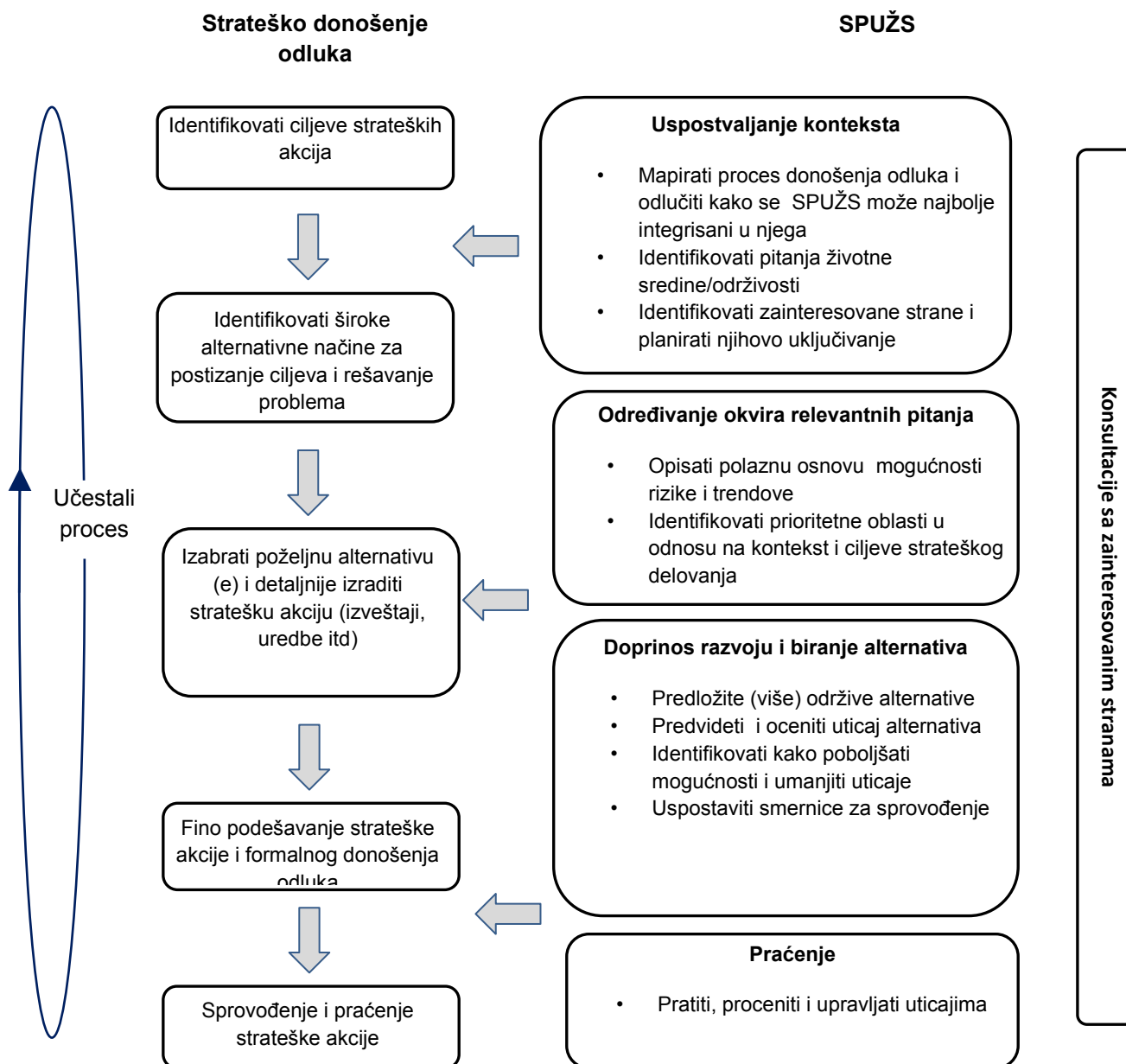
Prostorno planiranje može imati pozitivan efekat u maksimiziranju korelacije između prilagođavanja klimatskim promenama i ublažavanja predloženih aktivnosti: određene mere adaptacije mogu, na primer, imati koristi od ublažavanja. Jedna od uloga SPUŽS-a je bavljenje konfliktima i potencijalnim sinergijama između ovih mera i izbegavanje mera „loše adaptacije“ (npr, mere, sa kojima nastoji da se poboljša prilagođavanje prirodnim nepogodama, mogu zapravo povećati osetljivost). Smernice EU-a o ovom pitanju predlažu da SPUŽS treba da napravi „sveobuhvatnu procenu povezanosti ublažavanja klimatskih promena, adaptacije i drugih pitanja i politika zaštite životne sredine, da bi se izbegao rizik od negativnih sinergija i nekonzistentnih politika; kao i propuštene prilike za istraživanje i promovisanje pozitivnih sinergija; i pod-optimalnu raspodelu resursa i odgovora politike.“¹²

¹⁰Za ovo pitanje videti Evropska komisija (2013), *Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Strategic Environmental Assessment*.

¹¹ *Hyogo Okvir za delovanje (2005) izvlači iz svog principa za podsticanje korake ka sprovođenju odgovarajućih mera za smanjenje rizika od katastrofa, saradjujući u izgradnji elastičnosti Nacija i lokalnih zajednica.*

¹² *Evropska komisija (2013) Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Strategic Environmental Assessment, Evropska unija, 21. Str. [http://ec.europa.eu/environment/eia/sea-support.htm]*

Fig 1.3.1 SPUŽS kao deo strateškog procesa planiranja

Izvor: UNEP (2014) Integrating ecosystem services in Strategic Environmental Assessment: A guide for practitioners

II. METODOLOGIJA SPUŽS-A ZA PROSTORNE PLANOVE KOSOVA

Inkluzivni pristupi prostornog planiranja treba da utiču na održivi razvoj, balansirajući ljudski/društveni razvoj sa zaštitom životne sredine i ekonomskim razvojem. Alati za identifikaciju uticaja na životnu sredinu mogu sadržati kontrolne liste, matrice, analizu međusobne komunikacije, prekrivanja i Geografske informacione sisteme (GIS), sisteme stručnjaka i/ili profesionalne procene. Kriterijumi za izbor specifičnog alata treba da se zasnivaju na vrsti i veličini predloga, vrstama alternativa koje se razmatraju, prirodi i sadržaju mogućih uticaja, dostupnosti metoda identifikacije uticaja, iskustvu tima i raspoloživim resursima (troškovi, informacije, vreme, osoblje).¹³

Dok različiti metodološki pristupi za Stratešku procenu uticaja na životnu sredinu omogućavaju različite mogućnosti uticanja na stratešku odluku, Međunarodno udruženje za procenu uticaja¹⁴ navodi da proces SPUŽS-a predstavlja sledeće kriterijume učinka:

- Integrativnost (obebeđivanje odgovarajuće procene uticaja na životnu sredinu svih strateških odluka od značaja za postizanje održivog razvoja, rešavajući međusobne biofizičke, socijalne i ekonomske aspekte i s obzirom na politike u relevantnim sektorima i prekograničnim regionima);
- Održivost, olakšavanjem identifikacije razvojnih opcija i alternativnih predloga koji su održiviji.
- Fokusiranost, pružanjem dovoljnih, pouzdanih i korisnih informacija za planiranje razvoja i donošenje odluka, koncentrišući se na ključna pitanja održivog razvoja, prilagođena okolnostima procesa donošenja odluke i ekonomičnost i vremenska efikasnost.
- Odgovornost (tako što će postojati odgovornost vodećih agencija za strateške odluke koje treba preduzeti, koje se sprovode profesionalno, strogo, pravično, nepristrasno i uravnoteženo, kao predmet nezavisne provere i verifikacije, dokumentujući i opravdavajući kako su se rešila pitanja održivosti u donošenju odluka).
- Participativnost, informisanje i uključivanje zainteresovanih javnih i državnih organa tokom procesa donošenja odluka, rešavanje njihovih inputa i zabrinutosti u dokumentaciji i donošenju odluka, obebeđujući jasne, lako razumljive zahteve za informacijama i obebeđujući dovoljno pristupa svim relevantnim informacijama.
- Iterativnost, obebeđujući dostupnost rezultata procene dovoljno rano da utiču na proces donošenja odluka i da inspirišu buduće planiranje, pružajući dovoljno informacija o stvarnim uticajima sprovođenja strateške odluke, da se proceni da li ova odluka treba da se menja i da se obebeđi osnova za buduće odluke.

2.1 Skringing

2.1.1 Kada je potreban SPUŽS za prostorno planiranje?

Prema Zakonu Kosova o SPUŽS-u, SPUŽS se odnosi samo na planove i programe (PP) koji su predmet pripreme i/ili usvajanja od strane vlasti na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou; ili PP koji su pripremljeni od strane vlasti za usvajanje kroz zakonske, regulatorne ili upravne procedure Skupštine ili Vlade. Pored toga, SPUŽS se ne odnosi na PP za sledeće sektore: nacionalna odbrana, delovanje u vanrednim situacijama, finansijska pitanja i budžet.

SPUŽS na Kosovu je obavezan za sledeće slučajeve¹⁵:

1. Planovi i programi (PP) koji su pripremljeni za prostorno planiranje, urbanizam, korišćenje zemljišta, poljoprivredu, šumarstvo, ribarstvo, lov, energetiku, industriju, rudarstvo, saobraćaj, upravljanje otpadom,

¹³ O ovoj temi vidite Regionalni centar za životnu sredinu za cent5ralnu i istočnu Evropu (2003) EIA training resource manual for South Eastern Europe, Szentendre, REC 2003

¹⁴ Međunarodno udruženje za procenu uticaja (2002) Strategic Environmental Assessment: Performance Criteria, IAIA Special Publication Series No. 1 [Dostupno sa: <http://www.iaia.org/publicdocuments/special-publications/sp1.pdf>]

¹⁵Ovi uslovi su slični onima koji su postavljeni Direktivom o SPUŽS-u, iako postoje neke razlike, najvažnije su: a) Direktiva o SPUŽS-u ograničava predmet PP-ova na SPUŽS pod 2. uslovom na područja koja su zaštićena u skladu sa Direktivom o staništima (tj, takozvana Natura 2000), dok je Zakon Kosova o SPUŽS-u opštiji, i bavi se svim zaštićenim prirodnim oblastima, ali i prirodnim staništima i divljom florom i faunom, čak i ako nisu zaštićena; i b) Direktiva o SPUŽS-u ograničava predmet PP-ova na SPUŽS pod 3. uslovom na ona koja "postavljaju okvir za saglasnost za budući razvoj", dok Zakon Kosovu ne uvodi ovaj uslov.

upravljanje vodama, telekomunikacija, turizam, i to daje okvir za buduće razvojne projekte koji se podvrgavaju PUŽS-u u skladu sa Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu;

2. PP, uzimajući u obzir lokaciju na kojoj treba da se sprovede, može imati uticaj na zaštićene prirodne zone, prirodna staništa i divlju floru i faunu.

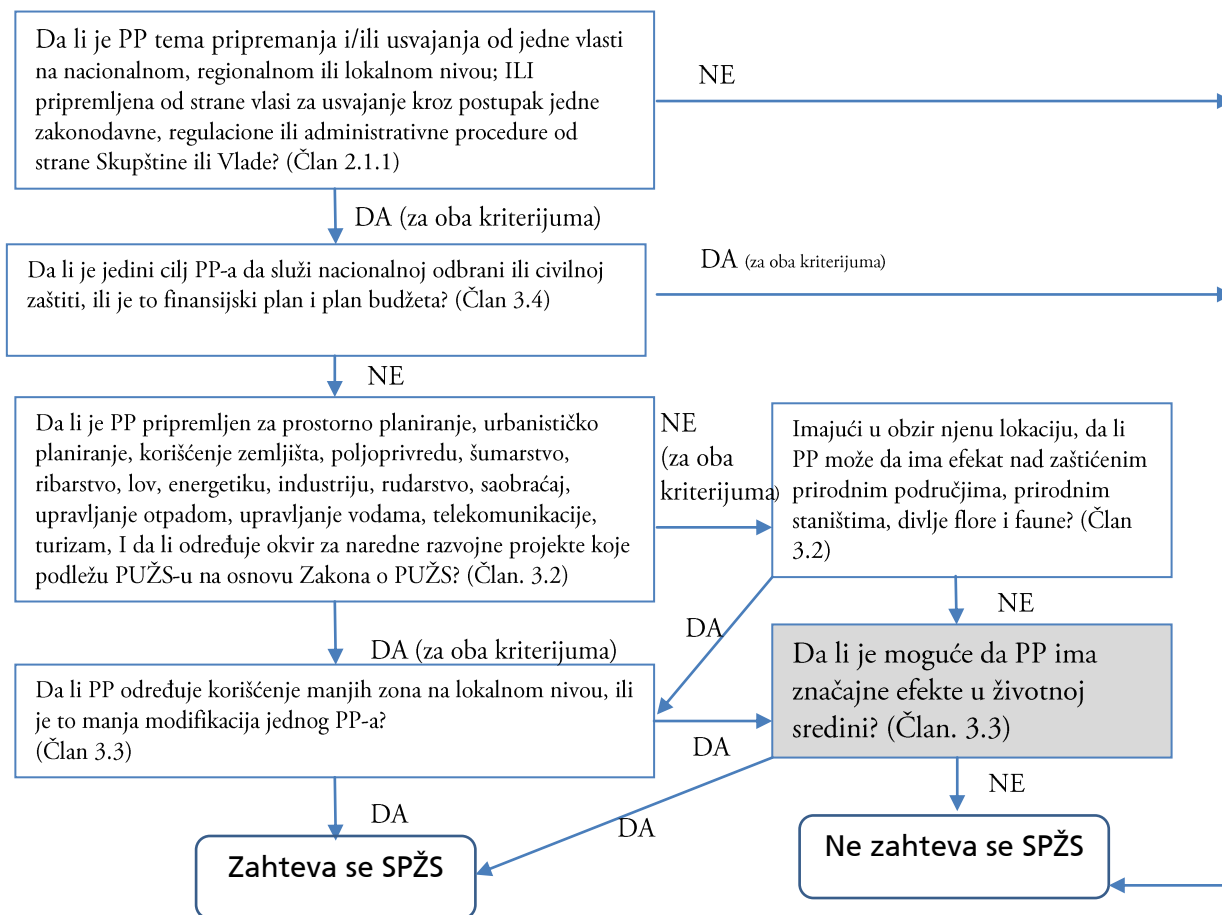
3. Druge vrste PP-a, samo ako su utvrđene "skriningom" (tj. procedurama određivanja od slučaja do slučaja) kao verovatne da će imati značajan uticaj na životnu sredinu;

4. Manje modifikacije PP-a i PP za manje oblasti na lokalnom nivou, samo ako su "skriningom" određeni kao verovatni da će imati značajan uticaj na životnu sredinu.

Važna napomena je da 1. uslov navodi da je SPUŽS potreban za određene sektore PP-a, ali samo ako daju okvir za buduće razvojne projekte koji se podvrgavaju PUŽS-u u skladu sa Zakonom o proceni uticaja na životnu sredinu. Značenje „daju okvir za buduće razvojne projekte“ je od presudnog značaja za tumačenje, iako ne postoji definicija u tekstu. Isto se desilo sa Direktivom o SPUŽS-u, ali je kasnije pojašnjeno da za postavljanje okvira „obično znači da plan ili program sadrži kriterijume ili uslove koji rukovode način na koji organi za davanje dozvole odlučuju o aplikaciji za saglasnosti o razvoju. Takvi kriterijumi mogu da postavi ograničenja na vrstu aktivnosti ili razvoja koji treba dozvoliti u određenom području; ili mogu da sadrže uslove koje podnosilac zahteva mora da ispuni, ukoliko je odobrena dozvola; ili mogu biti dizajnirani da sačuvaju određene karakteristike date oblasti (kao što mešavina korišćenja zemljišta koja promovise ekonomsku vitalnost područja).“¹⁶ Slična interpretacija se treba primeniti na Zakon Kosova o SPUŽS-u.

Grafikon ispod ilustruje proces koji treba slediti da se utvrdi da li je SPUŽS potreban za dati PP. Polje obeleženo sivom bojom se odnosi na određivanja od slučaja do slučaja (takođe pod nazivom "skrining"), koja treba da se koriste da se odluči da li je SPUŽS potreban ili ne za određenu vrstu PP-a. Ovo je prošireno u sledećem odeljku.

Fig 2.1.1 Primena Zakona o SPUŽS-u na planove i programe (PP)

¹⁶ Evropska komisija (2003) *Implementation of Directive 2001/42/EC on the Assessment of the Effects of Certain Plans and Programmes on the Environment*, Brussels, p. 10, [http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/030923_sea_guidance.pdf]

Imajući u vidu navedene napomene, i s obzirom da se prostorno planiranje i urbanizam posebno spominju kao oblasti gde se Direktiva o SPUŽS-u primenjuje, može se zaključiti da je SPUŽS na Kosovu obavezan za sledeća prostorno-planska dokumenta:

- Na centralnom nivou:
 - Prostorni plan Kosova
 - Mapa zoniranja Kosova
 - Prostorni plan za posebne zone
- Na lokalnom nivou:
 - Razvojni plan opštine
 - Mapa zoniranja opštine

Mape zoniranja opština su uključene u spisak na osnovu uslova postavljenih u Zakonu Kosova o SPUŽS-u¹⁷. Na primer, identifikovanjem budućeg naselja, sektora mešovite upotrebe i industrijskog sektora (što su tipične odredbe jedne mape zoniranja), plan postavlja okvir za buduće razvojne projekte koji ce se podvrgnuti PUŽS-u, i stoga treba da bude predmet SPUŽS-a. Manje izmene navedenih planskih dokumenata, ili planskih dokumenata koji određuju korišćenje malih površina na lokalnom nivou, podležu SPUŽS-u samo ukoliko je "skriningom" utvrđeno da je verovatno da ce imati značajan uticaj na životnu sredinu, kao što je opisano u sledećem odeljku.

2.1.2 Kada raditi skrining?

Određivanje od slučaja do slučaja ("skrining") o tome da li je SPUŽS potreban ili ne je regulisano članom 5. Zakona o SPUŽS-u. Ovo određivanje se preduzima za:

- PP vrste za koje je SPUŽS potreban (videti 2.1.1) ukoliko utvrde korišćenje malih površina na lokalnom nivou, ili ako su manje modifikacije koje ne zahtevaju redovnu proceduru za ratifikaciju;
- PP drugih vrsta (Zakon koristi reči "planovi i programi koji nisu imenovani u stavu 2. člana 3"). Kao takav, on potencijalno može uključiti bilo koji drugi plan (sa izuzetkom onih koji spadaju u kategorije člana 3.4 (nacionalna odbrana, civilne vanredne situacije itd).

Da se razjasni značenje ključnih termina kao što su "male površine", "lokalni nivo", i "manje modifikacije", smernice EK-a mogu da se odnose na:

- „Male površine na lokalnom nivou“ treba da se odrede određivanjem od slučaja do slučaja i tumačenje ce biti potrebno za pažljivo ostvarivanje presude. Vrsta PP koja je predviđena može biti „plan objekta koji“, za određeno, ograničeno područje, navodi detalje o tome kako objekti moraju biti izgrađeni, određivanjem, na primer, njihove visine, širine ili dizajna;¹⁸
- Što se tiče izraza "lokalni nivo", iako zakon ne uspostavlja jasnu vezu sa lokalnim vlastima, reč "nivo" podrazumeva kontrast sa, na primer, nacionalnim ili regionalnim nivoom. Dakle, namera punog izraza "male površine na lokalnom nivou" je da PP za celu teritoriju oblasti lokalne vlasti ne bi trebalo da bude isključen iz SPUŽS-a;¹⁹
- Manje modifikacije se mogu smatrati u pogledu verovatnoće pošto imaju značajne uticaje na životnu sredinu. Član 3. Direktive o SPUŽS-u pojašnjava da „modifikacija može biti tako mala da je malo verovatno da ima značajne efekte na životnu sredinu“. „Gde je verovatno da ce modifikacija imati značajne efekte na životnu sredinu, onda procenu treba sprovesti bez obzira na skalu modifikacije.“¹⁹

S obzirom na napomenu gore, može se zaključiti da se u principu skrining može preduzeti za manje modifikacije koje ne zahtevaju redovnu proceduru za ratifikaciju svih prostorno-planskih dokumenata koje inače zahteva SPUŽS, naime:

- Na centralnom nivou:
 - Prostorni plan Kosova
 - Mapa zoniranja Kosova
 - Prostorni plan za posebne zone

¹⁷Videti takođe objašnjenje u skriningu datom gore, 2.1 uslov 1.

¹⁸ Evropska komisija (2013) *Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Strategic Environmental Assessment*, European Union [<http://ec.europa.eu/environment/eia/sea-support.htm>]

¹⁹Ukoliko je opština po sebi mala, u tom slučaju se savetuje da postupak skrininga odredi potrebu za SPUŽS-om.

- Na lokalnom nivou:
 - Razvojni plan opštine
 - Mapa zoniranja opštine
 - Detaljni planovi regulacije

Međutim, za modifikaciju većine dokumenata prostornog planiranja na centralnom nivou, bilo bi prikladnije da se direktno preduzme postupak SPUŽS-a, s obzirom na velike površine i uključeno stanovništvo.

2.1.3 Kako obavljati skrining?

Skrining vrši nadležni organ, nakon konsultacija sa konsultativnim telima. Organ priprema izjavu koja sadrži razloge za određivanje, koji bi trebalo da se zasnivaju na osnovu kriterijuma utvrđenih u Zakonu o SPUŽS-u - Aneks 1. Ovi kriterijumi su podeljeni u dve grupe.

U prvu grupu spadaju kriterijumi koji se odnose na karakteristike plana ili programa:

- Stepen do kojeg plan ili program uspostavlja okvir za projekte i druge aktivnosti, bilo u pogledu lokacije, prirode, sadržaju i uslova funkcionisanja ili putem dodele sredstava;
- Stepen do kojeg plan ili program utiču na druge planove i programe, uključujući i one u hijerarhiji;
- Relevantnost plana ili programa za integraciju životne sredine posebno sa ciljem promovisanja održivog razvoja;
- Problemi životne sredine koji se odnose na plan ili program;
- Relevantnost plana ili programa za sprovođenje Zakona Evropske zajednice o životnoj sredini (npr. planovi i programi vezani za upravljanje otpadom - ili zaštitu voda).

Drugu grupu čine kriterijumi koji se odnose na karakteristike efekata i na područja na koje se može uticati:

- verovatnoća, trajanje, učestalost i reverzibilnost efekata;
- kumulativna priroda efekata;
- prekogranična priroda efekata;
- rizici po zdravlje ljudi ili životne sredine (npr. usled nesreće);
- veličina i prostorni obim efekata (geografska oblast i broj stanovnika na koje ce se verovatno uticati);
- vrednost i ranjivost područja na koje ce se verovatno uticati zbog:
 - posebnih prirodnih odlika i kulturnog nasleđa,
 - prekoračenih standarda kvaliteta životne sredine ili granične vrednosti,
 - intenzivnog korišćenja zemljišta;
- uticaj na oblasti ili pejzaže koji imaju priznati nacionalni status zaštite, status zaštite Evropske zajednice ili međunarodni status zaštite.

U cilju podrške nadležnom organu u izradi izjave o odlučivanju, ovo uputstvo predlaže korišćenje dve jednostavne tabele. Ove kontrolne liste pomažu da se identifikuju pitanja koja izazivaju zabrinutost, i prikazuju ih u sažetom obliku koji se može koristiti za interakciju sa konsultativnim telima, kao i za dolaženje do zaključka o tome da li dati plan ili program treba da bude podvrgnut SPUŽS-u ili ne. Popunjene kontrolne liste mogu se tada priložiti kao aneksi završnom saopštenju.

Tabela 2.1.1 Karakteristike plana ili programa. Za svaki od pet kriterijuma navedenih u Aneksu 1 Zakona o SPUŽS-u, obezbeđeno je pitanje sa odgovorom da/ne. U slučaju da je odgovor pozitivan, još nekoliko specifičnih pitanja je dato

Kriterijum 1		
	Da	Ne
Da li PP postavlja okvir za projekte ili ostale aktivnosti?		
- Za koju vrstu projekatalaktivnosti (npr., vađenje prirodnih resursa, korišćenje zemljišta, transport, infrastruktura i usluge, gradska naselja, poljoprivreda, itd)?	[ubaci komentar]	

-	<i>Da li su ti projekti/aktivnosti navedeni u Zakonu o PUŽS-u?</i>	<i>Da</i>	<i>Ne</i>
Kriterijum 2			
<i>Da li PP utiče na drugi PP?</i>			
-	<i>Koji PP i za koji sektor?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	
-	<i>Da li su ovi PP-ovi na nacionalnom ili lokalnom nivou?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	
-	<i>Da li će uticaj zasigurno ometati dostignuća ciljeva kvaliteta životne sredine ovim PP-ovima (npr., kao što je navedeno u njihovim SPUŽS-ovima)?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	
Kriterijum 3			
<i>Da li je PP relevantan u pogledu integrisanja pitanja životne sredine?</i>			
-	<i>Koja pitanje životne sredine/održivosti PP rešava? (npr., voda, otpad, energija, biodiverzitet, i dr.)</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	
-	<i>Da li se ova pitanja smatraju prioritetnim u zahvaćenom području od strane postojeće politike i okvira planiranja (npr., ciljevi koje postavlja Prostorni plan Kosova ili Razvojni plan opštine)?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	
Kriterijum 4			
<i>Da li postoje problemi životne sredine relevantni za PP</i>			
-	<i>Koji su to?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	
-	<i>Da li se ovi problemi smatraju prioritetnim pitanjem u zahvaćenom području (npr., od postojećih planskih i političkih sredstava)?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	
Kriterijum 5			
<i>Da li je PP relevantan za sprovođenje zakonodavstva Evropske unije o životnoj sredini?</i>			
-	<i>Kojeg zakonodavstva (npr., Direktiva EU-a) i za koji sektor?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	
-	<i>Kakvo je trenutno stanje sprovođenja tog zakona na Kosovu (npr., nedostaje, postoji ali nije u potpunosti sprovedeno itd.)</i>	<i>[ubaci komentar]</i>	

Tabela 2.1.2 Karakteristike efekata i oblasti na koje se utiče.

	Biodiverzitet, flora i fauna	Stanovništvo i ljudsko zdravlje	Zemljište i voda	Vazduh i klima	Materijalna sredstva, kulturno nasleđe i pejzaž
Kriterijum 1					
<i>Verovatnoća efekata</i>					
<i>Trajanje efekata</i>					
<i>Učestalost efekata</i>					
<i>Reverzibilnost efekata</i>					
<i>Kumulativna priroda efekata</i>					
<i>Prekogranična priroda efekata</i>					
<i>Veličina i prostorni sadržaj efekata (geografska oblast i veličina ugrožene populacije)</i>					

Kriterijum 2	
<i>Da li PP predstavlja rizik po zdravlje ljudi ili životnu sredinu (npr. zbog nezgoda)?</i>	<i>[da/ne]</i>
- <i>Kakvu vrstu pretnje i koliko je realna?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>
- <i>Koju komponentu životne sredine/aspekti ljudskog zdravlja ce verovatno biti pogođeni?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>
Kriterijum 3	
<i>Da li oblast ima posebne prirodne karakteristike ili kulturno nasleđe?</i>	<i>[da/ne]</i>
- <i>Koje su to?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>
- <i>Da li su vredni i/ili ranjivi?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>
<i>Da li je oblast proširila standarde kvaliteta životne sredine ili granične vrednosti?</i>	<i>[da/ne]</i>
- <i>Koje su to i koliko dugo?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>
- <i>Da li oblast ima veliku populaciju?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>
<i>Da li se oblast karakteriše intenzivnim korišćenjem zemljišta?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>
Kriterijum 4	
<i>Da li će PP izazivati efekte u oblasti ili pejzažima koji imaju priznatu nacionalnu, EU ili međunarodnu vrednost?</i>	<i>[ubaci komentar]</i>
- <i>Koji su to?</i>	
- <i>Prema kojem zakonu su zaštićeni?</i>	

Prva grupa kriterijuma se procenjuje u odnosu na pitanja zaštite životne sredine navedenih u Aneksu II Zakona o SPUŽS-u. Cilj je da se obezbedi kvalitetna procena vrste efekata koje će plan ili program verovatno proizvesti na različita pitanja zaštite životne sredine. Ova procena se može obezbediti kroz komentare, ili korišćenjem kvantitativne skale, kao što je +++/---, gde se +++ odnosi na glavne pozitivne koristi, a --- označava značajne negativne promene. Preostali kriterijumi se procenjuje kroz odgovor da/ne, zatim konkretnija pitanja, u slučaju da je odgovor pozitivan.

2.2 Utvrđivanje sadržaja

Prva faza procesa SPUŽS-a se sastoji od prezentacije i procene trenutne situacije teritorije kojom se bavi i odluke o sadržaju izveštaja (nivo detalja i očekivanih faktora koje treba proceniti). Glavne aktivnosti u ovoj fazi su prikupljanje podataka, identifikacija razvojnih potencijala i identifikacija glavnih izazova i potreba. Važno je da su ključna pitanja identifikovana u ovoj početnoj fazi, koja ce biti osnova za identifikaciju budućih razvojnih ciljeva. Definicija konteksta i ciljeva evaluacije teži ka strateškom profilu sa posebnim osvrtom na njegove dimenzije, prednosti i strateške ciljeve. Pregled ključnih faktora za strukturu strateške procene je rezultat konteksta i skale u kojoj se sprovodi SPUŽS, u vezi integracije sledećih elemenata (osnovna studija i utvrđivanje sadržaja):

1. ciljevi zaštite životne sredine, formirani na međunarodnom nivou, nivou Evropske zajednice ili nacionalnom nivou, koji su relevantni za plan i način na koji su ti ciljevi i svi aspekti životne sredine uzeti u obzir tokom njegove pripreme;
2. relevantni aspekti trenutnog stanja životne sredine i verovatna evolucija iste bez realizacije plana ili programa i karakteristike životne sredine područja na koje će se verovatno značajno uticati;
3. postojeći problemi životne sredine koji su relevantni za plan, uključujući, posebno one koji se odnose na oblasti određene životne važnosti.

Pregled nacionalnih i međunarodnih direktiva koje se odnose na životnu sredinu i održivi razvoj treba da se razmatraju u vezi strateških predloga Prostornog plana. Ova unakrsna studija ce omogućiti izbor seta tema životne

sredine i održivosti. Ove teme treba dalje analizirati, kako bi se utvrdili kriterijumi, održivost i pokazatelji za SPUŽS. Prvi korak u procesu procene održivosti je stoga da se pogledaju drugi relevantni planovi, politike i programi, prikupe osnovne informacije i identifikuju problemi održivosti unutar teritorije u pitanju. Ova informacija se zatim koristi za razvoj ciljeva održivosti i okvira za procenu plana.

Studijski izveštaj je obavezan za neka međunarodna zakonodavstva (npr, u Italiji za regiju Lombardija i u Velikoj Britaniji), ali ne i prema Zakonu Kosova. Međutim, preporučuje se da se izradi, jer: 1) pomaže u usmeravanju i upravljanju procesom konsultacija, i 2) predstavlja prvi i konkretan doprinos procesu SPUŽS-a, koji može da privuče pažnju planera i donosilaca odluka.

Kao primer dobre prakse, takođe se preporučuje (i obavezno prema nekom međunarodnom zakonu) održavanje javne rasprave u ovoj fazi, predstavljanjem sadržajnog izveštaja na sastanku, na koji su pozvani i konsultativna tela i javnost. Rano angažovanje javnosti će verovatno poboljšati proces učešća uz SPUŽS/planiranje, kako bi se omogućila brza identifikacija tenzija i sukoba, da stimuliše produktivniju i pozitivnu interakciju, kao i da na kraju olakša donošenje kasnijih odluka.

2.3 Konsultacije

Konsultacija je važan element SPUŽS-a, i ovo se ogleda u Zakonu o SPUŽS-u. Zakon jasno kaže da su konsultacije neodvojivi deo procene životne sredine, kao i da se rezultati konsultacija moraju se uzeti u obzir prilikom donošenja odluka. Kao što je navedeno u smernicama EK-a o SPUŽS-u, „jedan od razloga za konsultacije je da doprinese kvalitetu informacija dostupnih onima koji su odgovorni za odluke koje se donose u vezi plana ili programa. Konsultacije mogu ponekad otkriti važne nove informacije koje dovode do značajnije promene plana ili programa a time i njihovih mogućih značajnih uticaja na životnu sredinu. Ukoliko je tako, možda će biti potrebno da se razmotri revizija izveštaja i, ukoliko promene to opravdavaju, nove konsultacije“.²⁰

Generalno, proces konsultacija za prostorno planiranje na nacionalnom nivou zahteva angažovanje velikog broja nacionalnih organa i tela, iz različitih sektora i oblasti (vidi sliku 7). Naprotiv, na lokalnom nivou, taj broj je obično mnogo manji, i zavisi od specifičnih karakteristika i pitanja koja se tiču opštine (npr., Odeljenje za vode može biti relevantno telo ukoliko opština uključuje stratešku vododelnicu za bezbednost voda, ili Geološku agenciju ukoliko opština obuhvata područja izložena značajnom geološkom riziku). U procesu konsultacija na opštinskom nivou, lokalni akteri bi očigledno igrali veću ulogu. Ovo uključuje različite formalne i neformalne organizacije koje su uključene u aktivnosti na terenu na području opštine (npr., treći sektor, obrazovne institucije, mesne zadruge itd.) ili koje dele opšte brige, koje mogu biti od značaja za oblast (npr., udruženja za zaštitu životne sredine). Druga konsultativna tela mogu da uključe lokalna poglavlja profesionalnih udruženja. Na nacionalnom nivou, konsultativna tela su obično povećana da uključe nacionalna relevantna udruženja i grupe interesa. Ovo je da bi se osiguralo da su učesnici uključeni na odgovarajućim nivoima. Na primer, često je teško lokalnim reprezentativnim grupama da preduzme regionalne ili nacionalne perspektive, kada su njihov rad i interesi fokusirani na određenu opštinu ili čak naselje. Slično tome, organi na nacionalnom nivou mogu biti manje upoznati sa lokalnim problemima.

2.3.1 Uslovi konsultacija

Odredbe konsultacija imaju obavezuju da daju priliku pojedinim organima i članovima javnosti da izraze svoje mišljenje u različitim fazama procesa, i nakon pripreme Izveštaja o SPUŽS-u i nacrtu plana ili programa. Preciznije, Zakon o SPUŽS-u sadrži sledeće uslove za konsultacije:

- Organi koji, zbog njihove odgovornosti za životnu sredinu, će verovatno voditi računa o efektima sprovođenja plana ili programa, moraju biti konsultovani o sadržaju i nivou detalja informacija koje treba uključiti u Izveštaj o SPUŽS-u.
- Javnost i konsultativna tela moraju da budu konsultovani o nacrtu plana ili programa i Izveštaju o životnoj sredini, i mora im se dati rana i efikasna prilika u okviru odgovarajućih rokova da izraze svoje mišljenje.

²⁰ Evropska komisija (2003) *Implementation of Directive 2001/42/EC on the Assessment of the Effects of Certain Plans and Programmes on the Environment*, Brussels [http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/030923_sea_guidance.pdf]

- Ostale zemlje treba da budu konsultovane ukoliko će plan ili program verovatno imati značajan uticaj na životnu sredinu na njihovim teritorijama.
- Konsultativna tela moraju biti konsultovana o određivanju skrininga o tome da li SPUŽS potreban za planove ili programe
- Svim konsultovanim telima, inostranim vlastima i javnosti treba da bude odobren pristup informacijama, a trebalo bi da budu informisani o odluci.

Uslovi konsultacija su detaljno opisani u Tabeli 2.3.1, koja je prilagođena zakonima Kosova iz uputstva Evropske komisije o Direktivi o SPUŽS-u.²¹

Tabela 2.3.1 Pregled uslova konsultacija za različite faze SPUŽS-a

Faze SPUŽS-a	Uslovi konsultacija	Dodatni uslovi u prekograničnim situacijama
Određivanje da li plan ili program zahteva SPUŽS	<i>Konsultacije konsultativnih tela ukoliko je potrebno ispitivanje od slučaja do slučaja ("skrining") (član 5.2)</i> <i>Informacije su dostupne javnosti preko veb sajta ili saopštenja za javnost (član 6.3)</i>	
Odluka o sadržaju i nivou detalja procene	<i>Konsultacije sa konsultativnim telima (član 7)</i>	
Izveštaj o SPUŽS-u i nacrt plana ili programa	<i>Informacije su dostupne javnosti (član 8)</i> <i>Konsultacije sa konsultativnim telima (član 8)</i> <i>Konsultacije javnosti i lica koja su ugrožena ili ce se na njih verovatno uticati, ili imaju interes u odlukama koje su uključene u plan ili program (čl. 8)</i> <i>Javna debata (član 9)</i>	<i>Informacije su dostupne dotičnoj državi (član 10.3)</i> <i>Konsultacije vlasti, javnosti i nevladinih organizacija za životnu sredinu (član 10.4)</i>
Tokom pripreme plana ili programa	<i>Uzeti u obzir mišljenja izražena u članu 8 (član 14)</i>	<i>Uzeti u obzir mišljenja izražena u članu 10 (čl. 14)</i>
Usvajanje plana ili programa	<i>Izveštaj o učešću javnosti i konsultativnih tela i o javnim raspravama upućen Ministarstvu za saglasnost</i> <i>Informacije dostupne konsultativnim organima i javnosti (član 15)</i>	<i>Informacije dostupne državnim vlastima (član 15)</i>

2.3.2 Konsultativna tela i javnost

Konsultativni organi su definisani Zakonom o SPUŽS-u kao Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja i drugi organi određeni zakonom i imaju konkretne odgovornosti za životnu sredinu i koje ministarstvo smatra da će biti zabrinuti zbog predloženog plana ili programa. U slučaju kada je ministarstvo odgovoran organ plana ili programa, onda Komisiju treba konsultovati (telo koje je predložilo Ministarstvo i odobrila Vlada, u skladu sa Zakonom o SPUŽS-u). Spisak mogućih konsultativnih tela za kontekst Kosova je prikazan u tabeli. Ovaj spisak nije konačno, a neka od predloženih tela možda neće biti relevantna u svim procesima SPUŽS-a. Kao takav, spisak predstavlja opštu referencu koja može da se koristi na početku SPUŽS-a za identifikovanje skupa relevantnih konsultativnih organa.

Spisak konsultativnih tela se obično proširuje i menja pošto SPUŽS napreduje i problemi se javljaju ili prestaju da budu relevantni.²¹

Tabela 2.3.2 Spisak mogućih konsultativnih tela

Spisak mogućih konsultativnih tela u zavisnosti od slučaja i konteksta
- <i>Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja (MŽSPP)</i>
- <i>Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR)</i>
- <i>Agencija za hranu i veterinu (u okviru Vlade)</i>
- <i>Kosovska agencija za energetska efikasnost - u okviru Ministarstva za ekonomski razvoj (MER)</i>
- <i>Ministarstvo kulture, omladine i sporta</i>
- <i>Ministarstvo zdravlja (MZ)</i>
- <i>Kosovska agencija za zaštitu životne sredine (u okviru MŽSPP-a)</i>
- <i>Nacionalni institut za javno zdravlje (u okviru MZ-a)</i>
- <i>Agencija za razvoj poljoprivrede (u okviru MPŠRR-a)</i>
- <i>Kosovska agencija za šumarstvo (u okviru MPŠRR-a)</i>
- <i>Autoritet za Nacionalni park (u okviru MŽSPP-a)</i>
- <i>Kosovska geološka agencija (u okviru MER-a)</i>
- <i>Odeljenje za vode (u okviru MŽSPP-a)</i>
- <i>Odeljenje za upravljanje otpadom (u okviru Odeljenja za zaštitu životne sredine, MŽSPP)</i>
- <i>Zavod za zaštitu prirode (u okviru AZSK, u okviru MŽSPP-a)</i>
- <i>Nacionalni park organ</i>
- <i>Država (susednale) na koju sprovođenje plana ili programa može da izazove značajne efekte u njenom okruženju</i>

Pored konsultativnih tela, zakon predviđa uključivanje javnosti, definisana kao „jedno ili više pravnih lica, i njihova udruženja, organizacije i grupe“. Sva udruženja, organizacije i grupe (npr., NVO za životnu sredinu, udruženja poljoprivrednika, mesne zadruge, poslovne mreže, kulturna udruženja itd.) za koje je verovatno da će imati interes u donošenju odluka uključenih u procenu treba da budu informisani, i uključeni u proces konsultacija.

2.3.3 Preporuke

Može biti korisno pripremiti ranije u SPUŽS-u, okvirni nacrt kako treba sprovesti konsultacije. Ovaj nacrt treba razjasniti kako će biti ispunjeni zahtevi Zakona o SPUŽS-u, i da li će konsultacije za SPUŽS biti deo šire strategije konsultacija za plan ili program²². Nacrt treba da ukaže: 1) koje informacije i dokumentacija će biti dostupna, kako se mogu pribaviti; 2) kako će se razmatrati odgovori sa konsultacija, i kako će nadležni organ obezbediti povratne informacije konsultantima; 3) koje aktivnosti konsultacije će biti sprovedene.

Što se tiče poslednje tačke, broj pristupa i tehnika može se koristiti za podršku procesa konsultacija. Ovo uključuje (sveobuhvatan pregled i opis se mogu naći u UNEP²³):

- Javni sastanci, otvorene kuće, savetodavni paneli;
- Intervjui, upitnici, ankete domaćinstava;
- Participativne tehnike procene, analiza zainteresovanih strana i mapiranja;
- Fokus grupa, bilteni, društvene mreže.

²¹Kancelarija zamenika premijera (2005) *A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive*, London, ODPM Publications

²²Kancelarija zamenika premijera (2005) *A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive*, London, ODPM Publications

²³UNEP (2009) *Integrated Assessment for Mainstreaming Sustainability into Policymaking: A Guidance Manual* [<http://www.unep.ch/ETb/publications/AI%20guidance%202009/UNEP%20IA%20final.pdf>]

Biranje oblika konsultacija ce zavisi od sposobnosti i znanja na raspolaganju, budžetskih i vremenskih ograničenja, specifičnih pitanja u pitanju i lokalnog konteksta. Pored toga, treba imati u vidu specifične ciljeve konsultacija, koje mogu uključivati²⁴:

- dobijanje lokalnog i tradicionalnog znanja pre odlučivanja;
- dozvoljavanje osetljivih razmatranja alternativa, mera za ublažavanje i kompromisa;
- osiguravanje da se važni uticaji nisu prevideli i koristi su maksimalne;
- smanjivanje sukoba kroz ranu identifikaciju spornih pitanja;
- stvaranje osećaja vlasništva plana ili programa;
- integrisanje rodne razlike u upotrebi resursa;
- poboljšanje transparentnosti i odgovornosti u donošenju odluka;
- povećanje poverenja javnosti u SPUŽS i proces donošenja plana.

Pored toga, sledeća potencijalna ograničenja mogu ometati delotvorno učešće, i treba ih pažljivo razmotriti prilikom izrade aktivnosti konsultacija²⁵:

- Siromaštvo: uključivanje znači vreme provedeno daleko od aktivnosti koje stvaraju prihode;
- Ruralne sredine: velike udaljenosti čine komuniciranje težim i skupljim;
- Kultura i pitanja rodne ravnopravnosti: norme ponašanja ili kulturna praksa mogu da inhibiraju angažovanje pojedinih grupa (npr, žena);
- Interesne grupe: mogu da imaju oprečne ili suprotstavljene stavove i interese.

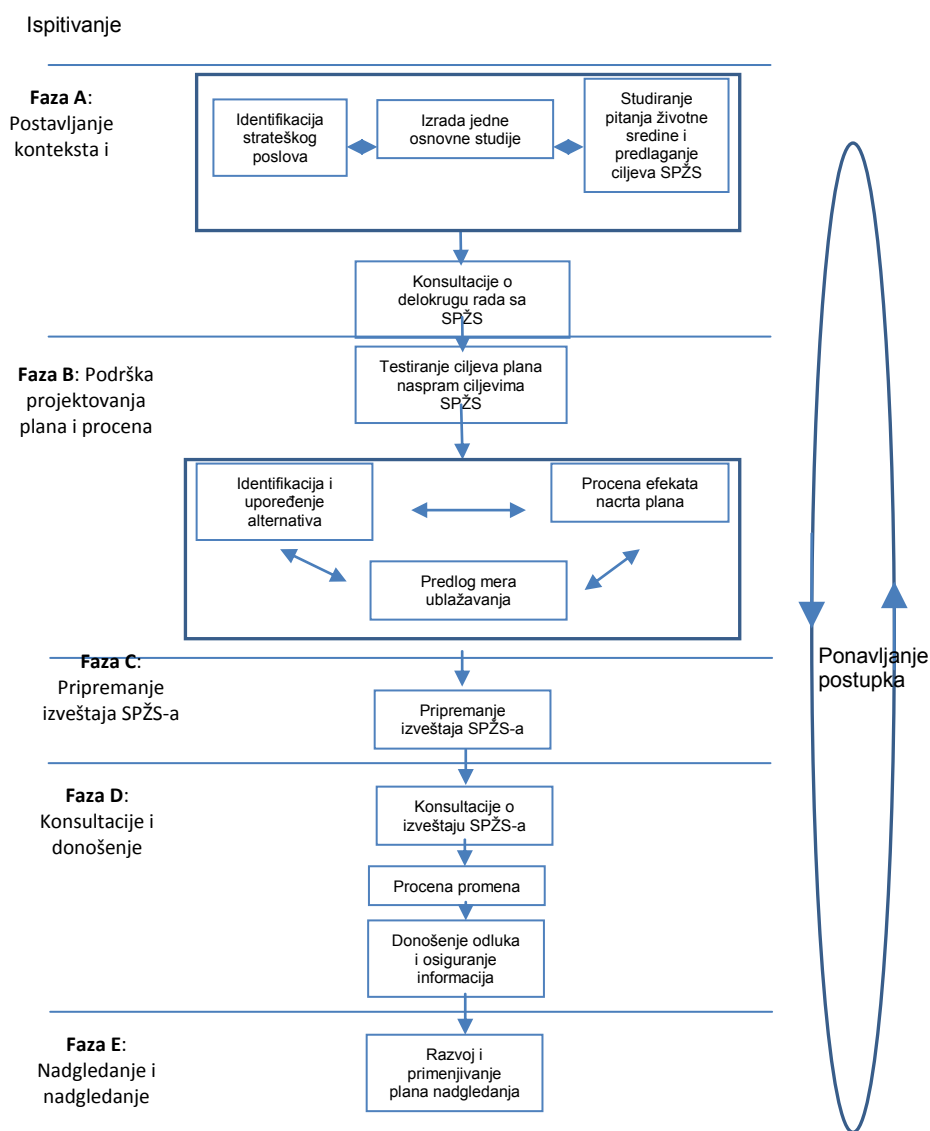
Konačno, važno je da se obezbedi da su učesnici uključeni u odgovarajuće razmere i nivoe. Na primer, često je teško lokalnom predstavniku grupe da razmatra i regionalnu perspektivu, kada su njihov rad i interesi fokusirani na određenu opštinu ili čak naselje. Slično tome, organi na nacionalnom nivou mogu biti manje upoznati sa lokalnim pitanjima.²³

²⁴ABAZA, H., BISSET, R., SADLER, B. (2004) *Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach*, UNEP

III. FAZE STRATEŠKE PROCENE UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU

Ovo poglavlje pruža uputstva korak - po - korak o tome kako da se izvrši SPUŽS, sa posebnim osvrtom na sektor prostornog planiranja. Smernice su podeljene na 5 glavnih faza, i broj ključnih zadataka vezanih za svaku fazu (vidi sliku 8). Faze i zadaci su dovoljno široki da se primenjuju na bilo koji SPUŽS. Međutim, SPUŽS treba da bude fleksibilan i prilagođen potrebama i specifičnom kontekstu planiranja, s obzirom na pitanja kao što su vreme i ograničena sredstva, dostupnost podataka, karakteristike odluka i odredbe plana. Faze su predložene u rasporedu, koji prati idealan raspored za planiranje faza. U praksi, su obično planiranja i procesi SPUŽS-a jedva linearni, a mnoge iteracije i povratne informacije među različitim fazama i zadacima su obično potrebne.

Fig 3.1.1 Faze SPUŽS-a i predloženi zadaci u ovim smernicama

Metodološki pristup koji se koristi za razvoj ovih smernica pratio je međunarodne i evropske preporuke, uključujući razmatranje neophodnih faza za obavljanje procene:

Faza A: Postavljanje konteksta i određivanje sadržaja

Ova faza identifikuje strateški okvir, proizvodeći osnovnu studiju za buduće reference i identifikuje glavne ekološke probleme u pitanju i ciljeve. Ključni akteri životne sredine, koji će učestvovati u procesu, također mogu biti identifikovani i analizirani tokom ovog procesa, sa posebnom pažnjom na rodno osetljivu analizu. Načini uključivanja zainteresovanih strana u oblasti životne sredine i preliminarno razumevanje njihovih stavova u vezi sa ključnim pitanjima zaštite životne sredine može da se uspostavi u ovom trenutku, kao osnova za dalji razvoj procesa. Glavno pitanje je rešiti i identifikovati ključna pitanja životne sredine, uključujući klimatske promene i/ili pitanja biodiverziteta i ograničiti trenutnu situaciju na životnu sredinu (takođe se odnosi se na aspekte koji se odnose na klimatske promene i biodiverzitet), i kako je verovatno da će se promeniti u budućnosti. Kontekst politika treba da bude jasno definisan, a zadaci i ciljevi postavljeni.

Faza B: Podržavanje izrade plana i procenjivanje uticaja

Nakon prezentacije prvih osnovnih informacija dostupnih i odluke o sadržaju izveštaja (nivo detalja i očekivani faktori koje treba proceniti), treba analizirati ciljevi PP-a i programirane akcije. U ovoj fazi, prostorni plan ili program će biti testiran da identifikuje potencijalne sinergije ili nedoslednosti između svojih ciljeva u odnosu na ciljeve SPUŽS-a. Analiza bi trebalo da saraduju da bolje opiše strateške akcije i predvidi značajne efekte PP-a na životnu sredinu. To je veoma važna faza, gde se razmatraju olakšavajuće opcije. Kosovski Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu daje spisak relevantnih kriterijuma za određivanje mogućeg značaj efekata planiranja na životnu sredinu (u Aneksu 1).

U ovoj fazi, treba proceniti predložene scenarije u smislu mogućeg uticaja predloženih ciljeva i aktivnosti na kritična pitanja životne sredine. Ovo može pomoći da se ispituju predviđeni efekti plana i njegove programirane akcije, i pomaže u poboljšavanju plana uvođenjem potencijalnih alternativa sprovođenja i razmatranju olakšavajućih mera za bilo kakve negativne identifikovane uticaje. Procedure evaluacije proizilaze iz ustaljene prakse, stavljajući akcenat na mere ublažavanja i podsticajne mere. Kosovski Zakon o SPUŽS-u također zahteva da analiza efekata uključi "kratkoročne, srednjoročne i dugoročne, stalne i privremene efekte". Efekti mogu da se razlikuju u različitim vremenskih okvirima, i iako izazivaju uticaj na kraći rok, mogu da doprinesu dugoročno, na primer u smanjenju zagađenja vazduha ili gasova sa efektom staklene bašte.

Faza C: Pripremanje Izveštaja o SPUŽS-u

Sledeći korak je da se predstave predviđeni efekti plana ili programa na životnu sredinu, u obliku izveštaja koji uključuje alternative, a pogodan je za javnu raspravu i korišćenje od strane donosioca odluka. Važno je da izveštaj jasno objašnjava kako su ocenjene različite alternative, kako su identifikovani ključni problemi, kako se upravlja neizvesnošću itd.

Faza D: Konsultacije i odlučivanje

Kosovski Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu zahteva da informacije u Izveštaju o SPUŽS-u i odgovori na konsultacije budu uzeti u obzir prilikom izrade plana ili programa i pre no što je konačna odluka usvojena (član 14). Odgovorne vlasti moraju da proizvode rezime o tome kako su uzeli u obzir ove nalaze, i kako su aspekti životne sredine integrisani u plan ili program, sa dovoljno informacija da bi se objasnile sve promene ili odbijene alternative.

Zakon kaže:

“Član 14.

Usvajanje plana ili programa

Nadležni organ će uzeti u obzir Izveštaj o SPUŽS-u, rezultate konsultacija, uključujući bilo koje prekogranične konsultacije, u toku pripreme plana ili programa i pre njegovog usvajanja.

Član 15.

Informacije o odluci

1. Kada je usvojen plan ili program za koji je sprovedena strateška procena uticaja na životnu sredinu, nadležni organ obaveštava konsultativna tela, javnost, osobe koje su konsultovane za potrebe člana 9. tačka 2.2 ovog člana i ministra o činjenici da je usvojen plan ili program, o danu donošenja, adresi, što može uključivati veb sajt gde se nalazi kopija i prateći Izveštaj o SPUŽS-u,

2. Ministar obaveštava zemlje sa kojima je bilo konsultacija u vezi plana ili programa o pitanjima iz stava 1. ovog člana.

3. Pojediniosti iz stava 1. ovog člana su:

3.1. Kako su pitanja zaštite životne sredine integrisana u plan ili program;

3.2. Kako su pitanja životne sredine integrisana u plan ili program;

3.3. Kako su uzeta u obzir mišljenja konsultativnih tela, javnosti, uključujući javne konsultante, i bilo koja mišljenja izražena kao rezultat prekograničnih konsultacija;

3.4. Razlozi za izbor plana ili programa iz pregledom razumnih alternativa; i

3.5. Mere koje treba preduzeti da prate značajni efekte sprovođenja plana ili programa na životnu sredinu."

Faza E: Praćenje sprovođenja Plana

U ovoj fazi, učinak plana na životnu sredinu će biti ocenjen, u skladu sa prethodno utvrđenim sistemom praćenja za sprovođenje plana. Treba pratiti efekte na klimatske promene i biodiverzitet, uz sprovođenje mera za ublažavanje i upravljanje životnom sredinom.

3.1 Faza A: Postavljanje konteksta i ciljeva, uspostavljanje osnovne studije i određivanje sadržaja

Proces SPUŽS-a je najefikasniji kada počne u isto vreme kada i priprema plana. U idealnom slučaju, ova faza se odvija u veoma ranim fazama planiranja, i ima za cilj da pruži osnovne informacije za SPUŽS koje se mogu koristiti kao vodič za identifikaciju glavnih problema i ciljeva plana.

Ova faza uključuje sledeće ključne zadatke:

- a. Identifikovanje strateškog okvira
- b. Izradu Osnovne studije
- c. Određivanje sadržaja pitanja životne sredine i predlaganje ciljeva SPUŽS-a
- d. Savetovanja o sadržaju SPUŽS-a.

3.1.1 Identifikovanje strateškog okvira

Svrha. Cilj je da pruži informacije o drugim relevantnim planovima i programima (Zakon o SPUŽS-u, Aneks I, tačka 1.2), kao i o ciljevima zaštite životne sredine utvrđenih na nacionalnom nivou, nivou EZ-a i međunarodnom nivou (Zakon o SPUŽS-u, Aneks I, tačka 1.5) koje treba uzeti u obzir prilikom pripreme plana.

Kako? Prvo, treba napraviti spisak relevantnih planova i programa, kao i ciljeva zaštite životne sredine. Zatim, treba istaći specifične elemente koji su bitni za plan koji se razmatra. Ti elementi treba da skrenu pažnju planerima, u cilju smanjenja konflikata i iskorišćavanja sinergija između plana i postojećeg strateškog okvira.

Relevantni planovi i programi za kontekst Kosova mogu uključivati:

- Prostorni plan Kosova i Mapu zoniranja Kosova;
- Prostorni plan posebnih zona;
- Opštinske razvojne planove susednih opština;
- Planove za specifične sektore ili aktivnosti, kao što su transport, plan stanovanja, plan upravljanja otpadom, plan upravljanja vodama, plan kvaliteta vazduha, Ekološki akcioni plan, Plan industrije minerala, Plan za energetiku, Plan za ekonomski razvoj (na različitim geografskim nivoima).

Relevantne ciljeve zaštite životne sredine mogu postaviti politike i uredbe, kao što su na primer:

- Nacionalno zakonodavstvo (npr, Zakon br. 02/L - 26 o poljoprivrednom zemljištu; Zakon br. 02/L - 102 o zaštiti od buke, Zakon br. 03/L - 025 o zaštiti životne sredine, Zakon br. 03/L - 043 o integrisanoj kontroli sprečavanja zagađenja; Zakon br. 03/L - 104 o zaštiti od nejonizujućeg, jonizujućeg zračenja i nuklearnoj bezbednosti, Zakon br. 03/L - 160 o zaštiti vazduha od zagađivanja; Zakon br. 03/L - 233 o zaštiti prirode, Zakon br. 04/L - 147 o vodama Kosova;

- Direktiva EK-a (npr, Direktiva o pticama, Direktiva o staništima, Direktiva o deponijama, Direktiva o poplavama, Okvirna direktiva o vodama, Direktiva o integrisanoj prevenciji i kontroli zagađenja, Okvirna direktiva o otpadu);

- Međunarodni ugovori i konvencije (npr, Okvirna konvencija UN-a o klimatskim promenama, Konvencija o biološkoj raznovrsnosti).

3.1.2 Izrada osnovne studije

Svrha. Izrada Osnovne studije sa informacijama o uslovima životne sredine ima za cilj obezbeđivanje osnove za procenu uticaja plana, i za narednu fazu praćenja.

Kako? Aspekti koje treba uključiti su navedeni u Aneksu 2 (biodiverzitet, stanovništvo, ljudsko zdravlje, flora, fauna, zemljište, voda, vazduh, klimatski faktori, materijalna dobra, kulturno i prirodno nasleđe, pejzaž, i njihova interakcija), ali struktura osnovne studije i značaj dat različitim aspektima mogu biti prilagođeni specifičnom planu, pod uslovom da su odgovarajuća opravdanja data. Na primer, energija i buka se ne pominju izričito, ali mogu biti veoma relevantni u mnogim kontekstima. Pitanja biodiverziteta i klimatskih promena postaju sve važniji za SPUŽS. Priručnik sa smernicama o tome kako da se razmotre tokom procesa SPUŽS-a može se naći u EK-u (2013).

Tipično, Osnovna studija se vrši prikupljanjem postojećih informacija, iako za određena pitanja može biti potrebno (i preporučljivo, ako vreme i budžet dozvole) da se prikupljaju u potpunosti novi podaci, na primer, istraživanja na terenu). Osnovna studija treba da pruži sažet pregled svakog aspekta životne sredine u oblasti planiranja, kako bi se omogućilo odgovaranje, što je detaljnije moguće, na sledeća pitanja:

- Koji su trenutni uslovi aspekta zaštite životne sredine, a koja je verovatna evolucija i trendovi? Na primer: trenutno stanje korišćenja zemljišta može se opisati korišćenjem najnovije dostupne mape korišćenja zemljišta i tabela koja prikazuje procenite glavnih vrsta korišćenja zemljišta. Verovatni trendovi mogu se obezbediti kroz analizu dosadašnjih mapa korišćenja zemljišta (ako je na raspolaganju) ili u kvalitativnom obliku predstavljanjem dokaza o glavnoj konverziji korišćenja zemljišta koja se odvija. Ovi dokazi mogu biti prikupljeni putem kratke ankete na terenu, kroz intervjue sa informisanim ljudima.

- Da li se uticalo na posebno osetljive ili važne elemente sredine na koju se utiče? To može da uključuje, na primer, prirodne ekosisteme, vodna tela, gusto naseljene oblasti, stanište retkih vrsta, ugrožene sektore stanovništva (na primer, stariji, deca).

Mogući izvori informacija za Kosovo koje mogu biti korisne u izradi osnovne studije su navedeni u Tabela 9. Za SPUŽS prostornog planiranja na opštinskom nivou, ova informacija može biti dopunjena podacima iz opštinskih tehničkih kancelarija, kao što su popisi izgradnje objekata, građani koji se žali na buku, mirise i druge neprijatnosti u životnoj sredini, informacije o distribuciji i stanju održavanja zelenih površina i javnog prostora, podaci o potrošnji energije i vode i proizvodnji otpada, podaci o distribuciji i stanju održavanja vodnih infrastruktura itd.

Konačno, prostorne informacije se često koriste u SPUŽS-u za prostorno planiranje, tako da sve relevantne tematske mape treba da budu predstavljene i opisane (npr., kvalitet zemljišta, mreža reka, zaštićena područja, gustina naseljenosti itd.). Ova informacija je obično dostupna na dve geografske skale:

- Na nacionalnom nivou. Na primer, EULUP²⁵ baza podataka može biti od velike pomoći. Ovi podaci uključuju mape zemljišnog pokrivača, podobnost poljoprivrednog zemljišta, osetljivost podzemnih voda i rizik od zagađenja, osetljivosti od erozije zemljišta i rizik, oblasti sa rizikom od poplava, procenjene vrednosti biodiverziteta.

- Na opštinskom nivou. Opštine treba da imaju svoju GIS bazu podataka koja može da uključuje širok spektar slojeva (kao što su korišćenje zemljišta, topografija, putevi, naseljena mesta, hidrografija,

²⁵EU projekat "Further support to land use", Kancelarija Evropske komisije za vezu (www.eulup-ks.org)

administrativne granice, katastarske granice itd.), kao i objekti, usluge i infrastruktura (škole, domovi zdravlja, javni prostori itd.).

Tabela 3.1.1 Primeri dostupnih izvora informacija: izveštaji izrađeni na nacionalnom/podnacionalnom nivou koji mogu da sadrže korisne podatke za osnovnu studiju

Izveštaj	Autor /agencija/izvor
<i>Stanje voda na Kosovu</i>	<i>MŽSPP/AZSK</i>
<i>Stanje prirode</i>	<i>MŽSPP/AZSK</i>
<i>Izveštaj o stanju vode na Kosovu</i>	<i>MŽSPP/AZSK</i>
<i>Stanje životne sredine na Kosovu</i>	<i>MŽSPP/AZSK</i>
<i>Izveštaj o stanju vode</i>	<i>MŽSPP/AZSK</i>
<i>Kosovski katastar o zagađivačima vode</i>	<i>Kancelarija REC na Kosovu AZSK</i>
<i>Izveštaj o vrućim tačkama na Kosovu</i>	<i>MŽSPP/AZSK</i>
<i>Bezbednost vode za centralno Kosovo, 2012</i>	<i>MŽSPP</i>
<i>Procena biodiverziteta Kosova, 2003</i>	<i>USAID/Kosovo</i>
<i>Državna analiza o životnoj sredini Kosova. Troškovi procene degradacije životne sredine, institucionalni pregled, i javne rasprave troškova zaštite životne sredine</i>	<i>Svetska banka</i>
<i>Istraživanje o demografiji, socijalnom i reproduktivnom zdravlju na Kosovu, novembar 2011. godine.</i>	<i>Zavod za statistiku Kosova (ZSK) Ministarstvo javne uprave, podržava UNFPA i UNICEF</i>
<i>Tehnički izveštaj: preliminarna identifikacija Natura 2000 lokacija na Kosovu</i>	<i>n.p.</i>
<i>Emisija gasova staklene bašte na Kosovu 2008 - 2009</i>	<i>UNDP Kosovo</i>
<i>Strateški pristup Konferenciji o klimatskim promenama u Kopenhagenu 2009. godine</i>	<i>n.p.</i>

3.1.3 Određivanje okvira pitanja životne sredine i predlaganje ciljeva SPUŽS-a

Svrha. Osnovna studija je potencijalno veoma široka. Da bi SPUŽS bio efikasan u pružanju podrške procesu planiranja, fokus treba da bude sužen, identifikujući specifična pitanja zaštite životne sredine (u pogledu i problema i mogućnosti), koja su relevantna za taj kontekst i obavljanje planiranja. Ovo omogućava da se identifikuju specifični ciljevi SPUŽS-a da reše ova pitanja, kao i da koriste ove ciljeve kao referencu prilikom izrade plana, kao i tokom njegove realizacije.

Kako? Način da se reši ovo se sastoji u sastavljanju spiska problema životne sredine i spiska mogućnosti životne sredine. Problemi predstavljaju ključne probleme koje želimo da plan reši, i poboljša (npr., buka u školskim sredinama). Mogućnosti su elementi konteksta životne sredine koje plan može koristiti da ostvari svoje ciljeve, ili u svakom slučaju da poboljša uslove stanovnika (npr., dobre zalihe otvorenog zemljišta u urbanom delu mogu biti prilika da se poboljšaju zelene površine i urbani parkovi).

Problemi i mogućnosti mogu biti identifikovani:

- analiziranjem osnovne studije i izvođenjem dodatnih istraživanja i rada na terenu;
- pozivanjem na slične ranije planove u sličnim kontekstima;
- razgovorom sa lokalnim (i supra - lokalnim) organima vlasti, stručnjacima i ključnim akterima;
- konsultacijama sa konsultativnim organima i javnosti (videti sledeći zadatak).

Oslanjanjem na spisak problema i mogućnosti, a imajući u vidu ciljeve postavljene od strane relevantnih politika zaštite životne sredine i drugih planova i programa (videti Slike 3.1.2), može se izraditi nacrt spiska ciljeva o SPUŽS-u.

Ovo može da bude jednostavna tabela sa kratkim opisom svakog cilja i razloga koji predlažu njegovo uključivanje. Ciljevi se mogu grupisati po temama ili sektorima (npr., biodiverzitet, opasnosti za životnu sredinu, kvalitet gradskog prostora itd.). Kad god je moguće, treba da se učiniti napor da se sa svakim ciljem poveže više od jedan pokazatelj (kvalitativno ili kvantitativno) koji se mogu koristiti za predviđanje stepena ostvarivanja takvog cilja (vidi primer na tabelu 3.1.2). Analogno tome, ciljevi mogu biti povezani sa svakim ciljem, koji prema okolnostima mogu biti kvalitativni i opšti (npr., poboljšanje trenutnog kvaliteta površinskih voda) ili kvantitativni i konkretniji (porast od 20% stambenog fonda koji je u skladu sa standardima energetske efikasnosti).

Da bi se mogao kontrolisati i efikasno koristiti tokom procesa SPUŽS-a i planiranja, spisak ciljeva ne bi trebalo da bude previše dug (kao pravilo, manje od 15 ciljeva može biti adekvatan broj za ORP). Identifikacija ciljeva SPUŽS-a je obično proces koji se ponavlja. Prvi set može biti predložen, a zatim diskutovan i revidiran interno (između timova SPUŽS-a i za planiranje), a zatim eksterno (tokom konsultacija). Međutim, ciljevi SPUŽS-a mogu i dalje biti revidirani kasnije, ako evolucija sadržaja plana to zahteva.

3.1.2 Primeri ciljeva SPUŽS-a i pokazatelja

Tema SPUŽS-a	Mogući SPUŽS ciljevi	Mogući pokazatelji
Biodiverzitet	<ul style="list-style-type: none"> - Izbegavajte oštećenja određenog divljeg sveta i geoloških lokaliteta i zaštićenih vrsta - Održavajte biodiverzitet, izbegavajući ireverzibilne gubitke - Obnovite kompletan asortiman karakterističnih staništa i vrsta na održive nivoe - Promenite dugoročan pad ptica na njivama - Obezbedite održivo upravljanje ključnim lokacijama sa divljim svetom i ekološkim procesima od kojih zavise - Obezbediti mogućnosti da ljudi dođu u kontakt i da cene divlji svet i mesta sa divljim svetom 	<ul style="list-style-type: none"> - Prijavljeni nivo oštećenja određenih lokacija/vrsta - Postizanje ciljeva zaštite biodiverziteta - Prijavljeno stanje lokacija sa divljim svetom od nacionalnog značaja i prirodnih staništa - Broj/površina zaštićenog područja
Stanovništvo i ljudsko zdravlje	<ul style="list-style-type: none"> - Stvaranje uslova za poboljšanje zdravlja i smanjenje nejednakosti u zdravlju - Promocija zdravog života - Zaštita i unapređenje zdravlja - Smanjenje i sprečavanje kriminala, smanjenje straha od kriminala - Smanjenje buke i vibracija - Povećanje mogućnosti za unutrašnju rekreaciju i vežbanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Broj stanovnika - Promene u demografiji - Godišnja stopa zdravog životnog veka/stopa smrtnosti novorođenčadi - Beleženje krivičnih dela na 1.000 stanovnika - Strah od kriminala/istraživanja - Broj saobraćajnih nesreća/nesreće pešaka/biciklista - Broj ljudi na koje utiču nivoi ambijentalne buke - Udeo mirne oblasti - Procenat stanovništva koje živi u najugroženijim područjima/osećanja na ključne prednostilje lišeno prihoda
Voda i zemljište	<ul style="list-style-type: none"> - Ograničenje zagađenje voda do nivoa koji ne oštećuje prirodne sisteme - Održavati crpljenje vode, oticanje i punjenje do kapaciteta nosivosti - Smanjenje zagađenja, i zaštita kvaliteta i kvantiteta zemljišta - Smanjenje otpada, a zatim ponovno korišćenje ili vraćanje na reciklažu, kompostiranje ili 	<ul style="list-style-type: none"> - Kvalitet (biologija i hemija) reka, kanala i slatkovodnih tela - Kvalitet i količina podzemnih voda - Korišćenje vode (po sektorima, uključujući i propuštanje), dostupnost i reciklirane proporcije - Dostupnost vode za stanovnike koji zavise od vode, posebno označene

<i>obnavljanje energije</i> - Održavanje i obnavljanje ključnih ekoloških procesa (npr, hidrologija, kvalitet vode, priobalni procesi)	<i>močvare</i> - Iznos/gubitak zelenih površina/površina sa obradivim zemljištem i udeo na raspolaganju za ponovnu upotrebu - Broj kuća pogođenih klizanjem tla, nestabilnošću itd. - Gustina naseljenosti - Odlaganje otpada na deponiji - Zagađeno zemljište - Rizik od poplava

Izvor: zmenila Kancelarija zamenika premijera (2005) A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, London, ODPM Publications

3.1.4 Savetovanje o sadržaju SPUŽS-a

Svrha. Cilj ovog zadatka je da se obezbedi da struktura SPUŽS-a (u smislu osnovnih informacija, povezivanja sa odgovarajućim ciljevima životne sredine i drugim planovima i programima, identifikacija ključnih pitanja životne sredine i predloga ciljeva SPUŽS-a) bude dovoljno snažna da adekvatno podrži izradu plana. Konkretno, konsultacije pomažu da proverite da li su sve relevantne informacije i pitanja uzeti u obzir, kao i da se čuje mišljenje drugih agencija ili organizacija koje imaju iskustva u pojedinim oblastima (npr, za zdravlje, kulturno nasleđe) ili znanje o studijskoj oblasti. Konsultacije su ovoj fazi su obavezne prema članu 7.5 Zakona o SPUŽS-u, koji propisuje da prilikom odlučivanja o sadržaju SPUŽS-a i vrsti informacija za uključivanje u izveštaj, nadležni organ mora da konsultuje konsultativna tela (videti poglavlje 2.3.2).

Kako? Na nadležnom organu je da odluči kako da najbolje pristupi i angažuje konsultativna tela, u roku koji određuje član 7.5. Međutim, preporučuje se za SPUŽS se proizvede "Izveštaj o određivanju sadržaja" u ovoj fazi koji može da cirkuliše među konsultativnim telima i da se komentariše o njemu. Ovaj izveštaj o delokrugu rada postaje tada glavna (opipljiva) osnova za konsultacije, i može se revidirati i obogatiti nakon dobijanja komentara od konsultativnih tela. Mogući pregled ovog izveštaja je sledeći:

- Uvod (ciljevi SPUŽS-a i faze određivanja sadržaja)
- Procesi SPUŽS-a i planiranja (kratak pregled aktivnosti koje je SPUŽS preduzeo i planiranje procesa do sada)
- Opis strateškog okvira
- Osnovna studija
- Problemi životne sredine i mogućnosti
- Predloženi ciljevi SPUŽS-a

Tabela 3.1.3 Identifikovanje i procenjivanje kritičnih pitanja – studija slučaja iz El Salvadora, 2012 (izmenjena nakon Partidário)

Kritična pitanja	Kriterijumi procene
Upravljanje	<ul style="list-style-type: none"> - Instrumenti upravljanja - Jačanje kapaciteta i institucionalna saradnja - Zainteresovane angažovanje
Ekosistemi, razvoji i lokalna ekonomija	<ul style="list-style-type: none"> - Socio-ekološki sistemi - Izgradnja kapaciteta i preduzetništvo - Ranjivost i adaptacija na klimatske promene
Vodeni resursi i kanalizacija	<ul style="list-style-type: none"> - Zagađenost - Dostupnost vodenih resursa - Pristup vodi i infrastrukturnoj mreži

Izvor: PARTIDÁRIO, Maria do Rosário (2012) Strategic Environmental Assessment Better Practice Guide: Methodological guidance for strategic thinking in SEA, Lisbon, Portuguese Environment Agency and Redes Energéticas Nacionais (REN)

3.2 Faza B: Podržavanje izrade plana i procene uticaja

U ovoj fazi plan uzima oblik i specifične ciljeve, i predloženi su alternativni načini za njihovo ostvarivanje. SPUŽS ima za cilj da doprinese identifikaciji najpogodnijih pravaca delovanja u cilju poboljšanja kvaliteta oblasti životne sredine, ili bar da minimizira negativne efekte plana na nju. Ovo zahteva sledeće ključne zadatke:

- a. Testiranje ciljeva plana u odnosu na ciljeve SPUŽS-a
- b. Identifikovanje i upoređivanje alternativa
- c. Procena efekata nacrtu plana
- d. Predlaganje mera za ublažavanje

Ovi zadaci su sastavni deo procesa planiranja i ne mogu se efikasno izvesti u izolaciji od njega. U ovoj fazi, važno je da se koristi SPUŽS kao više od pukog skupa alata za dvostruku proveru održivosti Plana i Programa nego kao kreativni proces učešća koji ima za cilj ugrađivanje problema životne sredine u plan ili program, od svojih najranijih faza. Integrisanje zelene infrastrukture može biti dobar način jačanja Plana i Programa, procenjujući svoje obrasce povezivanja, adekvatno korišćenje mreža projektovanja za mobilnost i rekreativne aktivnosti (npr. oblikovanjem mesta šireg gradskog sistema javnih prostora) uzevši u obzir zaštitu i poboljšanje ekoloških koridora.

Mapa 3.2.1 Primer analize zelene infrastrukture

Izvor: SPUŽS za RPO Orahovca.

Predlog zelenih koridora za obezbeđenje povezanosti između prirodnih područja u opštini (uglavnom šumskih) može izbeći fragmentaciju staništa i gubitak biodiverziteta. Područja sa visokim potencijalom biodiverziteta su označeni na Slici, pošto su korita reka dokazala da imaju visokog potencijal biodiverziteta. Tampon područja reka su takođe označena kao potencijalni element zelene infrastrukture opštine.

Boks 3.2.1 Zelena infrastruktura (ZI) kao značajna osnova za prostorne planove Kosova

Zelena infrastruktura se može koristiti kao strateški prioritet i oblikuje komponentu planiranja životne sredine plana oblikovanjem dobro planirane mreže visoko kvalitetnih zelenih površina i drugih ekoloških osobina. To uključuje prirodna i poluprirodna područja, i zelenu površinu u ruralnim, gradskim, zemaljskim i slatkovodnim područjima. Zaštićena prirodna nalazišta su u srži zelene infrastrukture.

ZI treba da se projektuje i upravlja kao multifunkcionalni resurs sposoban da isporuči širok spektar olakšica i usluga.

Osnovni princip je da ista površina zemljišta može često nuditi mnogobrojne koristi. Jačanjem zelene infrastrukture, vredne osobine predela se mogu održavati ili stvarati, koje nisu važne samo za biodiverzitet, već i pomoć u pružanju usluga ekosistemu, kao što je obezbeđivanje čiste vode, produktivnog zemljišta, atraktivnog područja za rekreaciju i pomaganje ublažavanju i adaptaciji na klimatske promene. To ponekad može da bude isplativa alternativa ili dodatak zelenoj infrastrukturi i intenzivnim promenama u korišćenju zemljišta. Zelena infrastruktura može da se koristi kao strategija za rizik od poplava i smanjivanje rizika od katastrofa u celini.

Izvor: Relevantna veb stranica Generalnog direktorata za životnu sredinu

3.2.1 Testiranje ciljeva plana u odnosu na ciljeve SPUŽS-a

Svrha. U ovom zadatku, ciljevi plana su testirani u odnosu na ciljeve SPUŽS-a za pronalaženje potencijalnih sinergija i sukoba. Ukupne svrhe analize su sledeće:

- Testiranje da li su svi ciljevi SPUŽS-a rešeni prema planu, odnosno, da li za svaki cilj SPUŽS-a postoji najmanje jedan potencijalni kompatibilni cilj plana;
- Isticanje potencijalnih nekompatibilnosti i sukoba, i preporuke načina za sprovođenje plana na način izbegavanja takvih sukoba;
- Isticanje potencijalne sinergije, i predloženje načina za poboljšanje i njihovo korišćenje u planu.

Kako? Ovaj test se može obaviti korišćenjem matrice (“matrica kompatibilnosti”), koja deli ciljeve plana i ciljeve SPUŽS-a. Čelije se popunjavaju odgovaranjem na sledeće pitanje: “Da li su ovi ciljevi – kao što su opisani u dokumentu planiranja – potencijalno kompatibilni/potencijalno u sukobu sa ovim ciljem SPUŽS-a? Komentare treba dodati u matricu, kao i preporuke o tome kako da se poboljša konzistencija između plana i ciljeva SPUŽS-a. Primer je dat u sledećoj Tabli:

Tabela 3.2.1 Deo iz matrice kompatibilnosti

Ciljevi SPŽS-a	Ciljevi Prostornog Planiranja				
	Cilj 1 Administracija i efikasno upravljanje	Cilj 2 Zaštita, čuvanje i korišćenje prirodnih vrednosti	Cilj 3 Racionalno korišćenje prirodnih izvora za ekonomski razvoj i turizam	Cilj 4 Socio- demografski razvoj	Cilj 5 Pružanje pristupa i javni tehnički objekti
O1: Konverzacija vrsta i staništa	+	++	+/-		-
O2: Unapređenje/održavanje veza između prirodnog staništa			+		-
O3: Poboljšanje zdravlja				++	+
O4: Smanjenje izloženosti nad prirodnim opasnostima	+	++			-
O5: Sprečavanje erozije zemljišta	+	++	-		-
O6: Održavanje proizvodnih kapaciteta zemljišta	+	++	++/-		
O7: Održavanje kvaliteta vode	+	+			++
O8: Osiguranje čuvanja vode	+	+			

Glavni: ++ : Potencijal kompatibilnosti (značajan); + : Potencijal kompatibilnosti (mali, uglavnom indirektan); 0 : Bez interakcija ; - : Potencijalni sukob ili nekompatibilnost (mali, uglavnom indirektan); -- : Potencijalni sukoba ili nekompatibilnost (značajan) ; +/- : Nesigurna interakcija/Oba kompatibilna i elementi nekompatibilnosti

3.2.2 Identifikovanje i upoređivanje alternativa

Svrha. Prema zakonu SPUŽS-a, SPUŽS treba da proceni moguće efekte sprovođenja plana i nekih razumnih alternativa na životnu sredinu. Termin “alternative” (ili opcije) odnosi se na različite načine koje plan može predložiti za ispunjenje svojih ciljeva. Kroz identifikaciju i poređenje alternativa, SPUŽS može odigrati jednu proaktivnu ulogu, utičući na sadržaj plana i poboljšanje razmatranja pitanja životne sredine.

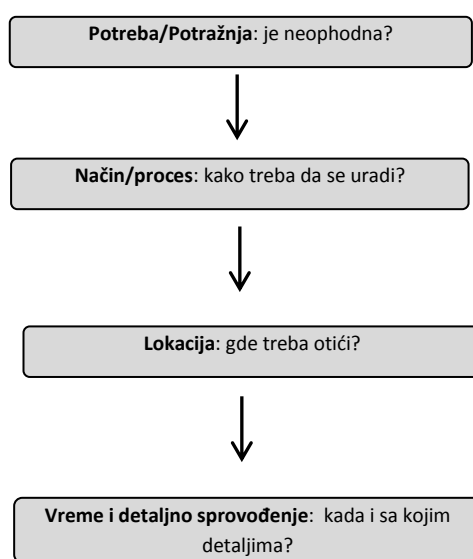
Kako? Alternative mogu biti identifikovane tokom SPUŽS-a kao reakcija na predloge koji su formulisani od strane kreatora planera/politika (npr, predlaganjem razvoja unutar gradskog prostora u odnosu na gradsko proširivanje na područjima gde je zemljište vredno), ili kao odgovor na pitanja koja su nastala tokom prethodnih faza, i to treba adekvatno rešiti planom (npr., predlaganje ograničenja za konverziju korišćenja zemljišta u jednoj važnoj oblasti za očuvanje biodiverziteta). Alternative razvijene tokom SPUŽS-a mogu biti radikalno različiti načini postizanja datih ciljeva, ili mogu rezultirati iz prilagođavanja ili finog podešavanja postojećih predloga (npr., predlaganjem boljih detalja sprovođenja ili lokacije za datu aktivnost).

U praksi, alternative su retko razvijene u izolaciji od strane tima SPUŽS-a: bliska saradnja sa kreatorima planiranja/politika, kao i sa relevantnim zainteresovanim stranama je od suštinskog značaja. Međutim, SPUŽS može pokrenuti proces skretanjem pažnje na određena pitanja, podržavajući ih relevantnim informacijama i pomoću “stvaranja slučaja”. Kreatori politika i zainteresovane strane mogu dalje razvijati ova pitanja i formulisati ostvarljivih opcija²⁶.

Tipično, SPUŽS treba da razmotri različite vrste alternativa. Za ilustraciju ovog koncepta, predložena je hijerarhija alternativa (Figura 3.2.1). Hijerarhija glasi²⁷:

- Proverite da li je akcija zaista neophodna: Da li je moguće otkloniti zahteve i potrebe? Da li je opcija za nepostojanje akcije (ili “nula”) izvodljivo rešenje?
- Istražite različite načine obezbeđivanja potrebe ili potražnje: Kako treba da se uradi? Koje su moguće politike, metode ili tehnologije?
- Odlučivanje o lokaciji: Gde razvoj treba da ide? Gde bi trebalo da se data politika sprovodi?
- Odlučivanje o vremenu i detaljima sprovođenja: Šta podrazumevaju detalji? Koje uslove treba ispuniti u vezi njih?

Fig 3.2.1 Tipična hijerarhija alternativa u SPUŽS-a

Izvor: *Izmenjeno od Kancelarije zamenika premijera (2005) A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, London, ODPM Publications*

Primer. Tipičan primer u SPUŽS-u za Razvojni plan opštine (RPO) je predstavljen mogućim alternativama za novi stambeni razvoj:

- Potreba/potražnja: Osnovne studije SPUŽS-a i RPO-a mogu se koristiti za proveru da li je razvoj novih stambenih prostora trenutno potreban, odnosno da li se može koristiti postojeći stambeni fond (npr., promovisanjem renoviranja, konverzijom suvišnih nenaseljenih zgrada itd.)

²⁶ UNEP (2014) *Integrating ecosystem services in Strategic Environmental Assessment: A guide for practitioners, A report for Proecoserv* [<http://www.proecoserv.org/information-hub-test/guideline.html>]

²⁷ *Izmenjeno od THERIVEL, R. (2004) Earthscan Strategic Environmental Assessment in action, London, Earthscan*

- Oblik/proces: SPUŽS može uporediti i proceniti različite opcije, kao što je na primer jedan veliki razvoj naspram nekoliko manjih (ovaj primer je proširen na tabelu 3.2.2), ili razvoj popunjavanjem gradskog prostora u odnosu na razvoj zelenih površina.
- Mesto: SPUŽS može da obezbedi analizu podobnosti zemljišta za smeštaj novog razvoja i predloži moguće lokacije, koje su zatim upoređivane korišćenjem raspoloživih osnovnih podataka i pokazatelja (vidi tabele 3.2.5 i 3.3.1).
- Vremenski okvir i detaljnije sprovođenje: SPUŽS može predložiti detalje kao što su gustina, osobine zgrada, parametri za energetska efikasnost itd.

Tabela 3.2.2 Primer table za poređenje dve alternative za prostorni razvoj

Cilj SPUŽS-a	Opcija A Koncentrisani razvoj		Opcija B Policentrični razvoj: dva podcentra	
	Učinak	Komentari/objašnjenja	Učinak	Komentari/objašnjenja
1 Cilj životne sredine Za održanje i poboljšanje kvaliteta pejzaža i izgleda grada	-	Vizuelni uticaj razvoja, i promene u karakteru grada (npr. Podešavanje) može biti značajno. Određivanje tako velike površine zemljišta za razvoj može da znači da će razvoj drugih braunfield lokacija u gradu postati teže za razvoj	++	Vratiće u upotrebu zapuštene i degradirane lokacije, koje trenutno izazivaju vizuelno uništenje kroz sva tri naselja
3 Cilj životne sredine Za poboljšanje kvaliteta vazduha	-	Može da dovede do standarda kvaliteta vazduha koji se krše	+	Pošto se 'braunfield' lokacije nalaze u centru grada, treba da dozvoljavaju da se dogodi razvoj koji će podstaći pešačenje i biciklizam, i manje oslanjanja na automobile
4 Cilj životne sredine Rezime procena u odnosu na ciljeve životne sredine	--	Kumulativni efekti bi mogli biti veliki, bez odgovarajućih politika za obezbeđivanje da je kvalitet predela održan, gubitak pašnjaka, biodiverzitet je kompenzovan za, i postignut je značajan prelaz sa prevoza automobilom na javni prevoz i/ili pešačenje/voženje bicikla	+	Generalno pozitivan (neki mali efekt, ekološka vrednost braunfield lokacija). Učinilo bi najefikasnije korišćenje zemljišta

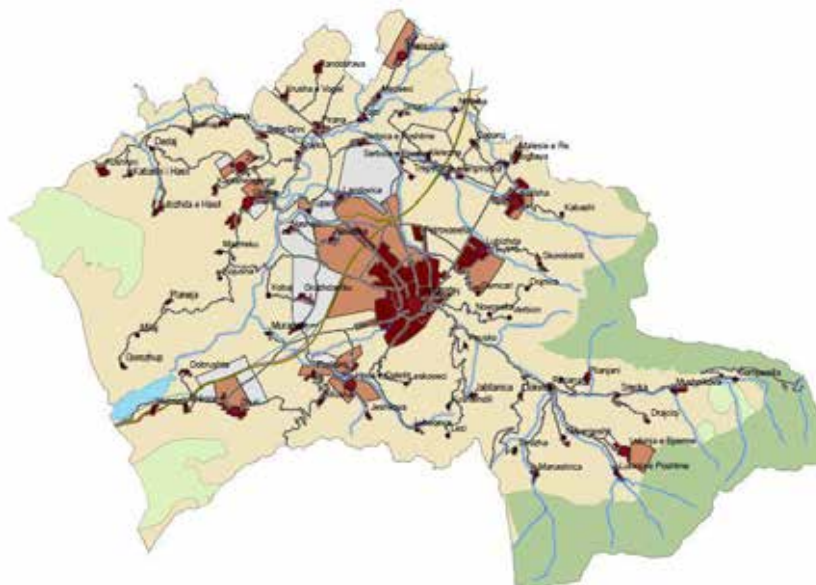
Izvor: Prilagodila Kancelarija zamenika premijera (2005) A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, London, ODPM Publications

Rešenje:

+pozitivno; - negativno; neutralno;? nesigurno; +/- manje; ++/- veliko

Razlika se može uraditi između kratkoročnog, srednjoročnog i dugoročnog roka, ako je prikladno

Mapa 3.2.2 Ilustracija scenarija. Tamno smeđa nijansa označava sadašnja stambena područja, svetlo smeđa označava potencijalna stambena područja a siva boja označava potencijalna industrijska područja (na osnovu analize AHP-a).

Izvor: SPUŽS za ORP Prizrena

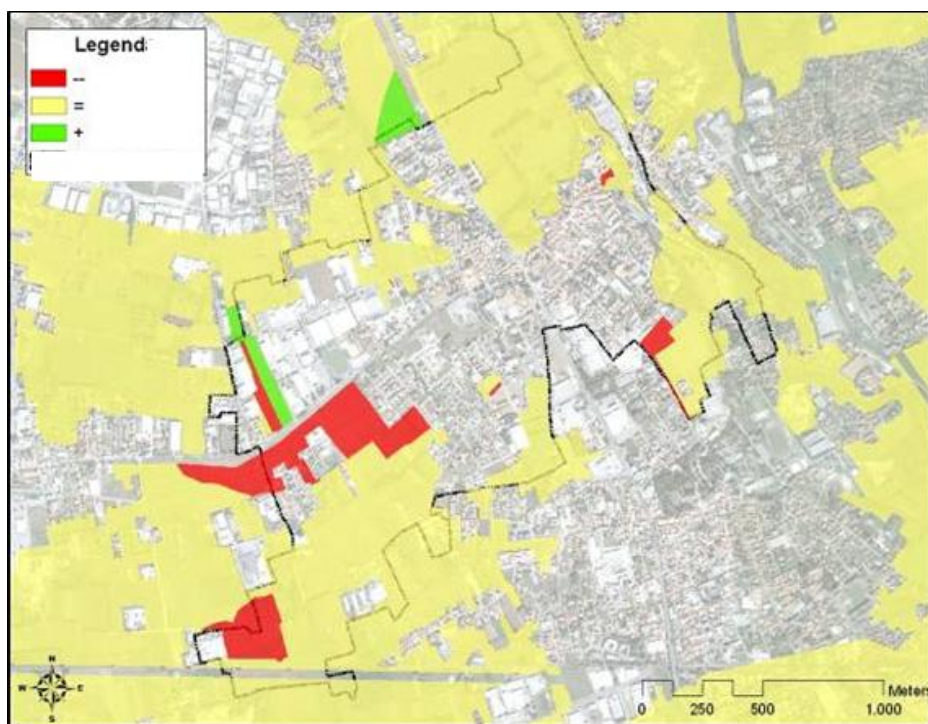
3.2.3 Procena uticaja nacrta plana

Svrha. Ovaj zadatak ima za cilj procenu uticaja nacrta plana na životnu sredinu pre njegovog usvajanja, odnosno u fazi u kojoj je još moguće da se predlažu izmene i dopune. Uticaji se definišu kao razlika između uslova date varijable sa ili bez plana tokom vremena. Stoga, uticaji mogu biti poželjne (pozitivni) ili nepoželjne (negativni) promene koje se očekuju da rezultiraju iz sprovođenja plana.

Kako? Može se koristiti nekoliko metoda i tehnika za predviđanje uticaja i procene, prema nivou detalja analize i načina na koji su ES okarakterisane u osnovnoj studiji (npr. modeli i kvantitativna analiza; mišljenje stručnjaka i kvalitativni opisi; monetarna procena). U SPUŽS-u, opšte procene kvalitativnog uticaja su češće nego one kvantitativne, zbog inherentno visokih nivoa nesigurnosti (u podacima, na način izvršenja strateških akcija koje će se sprovesti u budućim trendovima ključnih pokretača itd), složenost odluka, i potreba da se obezbedi koristan input u donošenju odluka, u okviru vremena i ograničenja resursa planiranog procesa. Dakle, u praksi uticaji su često izražavani preko kvalitativne skale (npr. +++/---) ili trendova (npr. poboljšanje/pogoršavanje). To se posebno odnosi na planove višeg nivoa. Manji strateški i planovi lokalnog nivoa mogu potražiti više kvantitativnih podataka, posebno ako obezbeđuju detaljnije regulacije (npr. šema zoniranja gradskog plana koji identifikuje dozvoljene/zabranjene promene korišćenja zemljišta u svakoj jedinici zemljišta).

Procena uticaja se može izvesti korišćenjem kao reference trenutnih uslova i/ili scenarija “business-as-usual”. To znači da su uticaji opisani kao razlike između uslova za planiranje i trenutnih ili onih “business-as-usual” (vidi primer na tmapu 3.2.3). Uticaje planova treba proceniti u odnosu na ciljeve SPUŽS-a koji su ranije identifikovani (vidi Odeljak 3.2.1), tako da je moguće da se razume do koje mere će plan doprineti postizanju tih ciljeva (vidi primer na tabelu 3.2.3).

Mapa 3.2.3 Procena uticaja na prirodne ekosisteme i povezivanje urbanističkog plana. Karta upoređuje trenutno stanje sa uslovima plana, naglašavajući oblasti u kojima će plan izazvati negativan uticaj (crveno) ili pozitivan uticaj (zeleno)

Izvor: GENELETTI, D. i BRAGAGNOLO, C. (2009) *L'uso di indicatori per il confronto tra scenari nella Valutazione Ambientale Strategica, Sentieri Urbani. I(2), 33-37*

Tabela 3.2.3 Kvalitativna procena očekivanog uticaja plana u vezi sa trenutnim uslovima, u odnosu na postavljene ciljeve SPUŽS-a

Cilj SPŽS	Uslovi plana u odnosu na trenutne uslove
Smanjenje nekontrolisanog proširenja	↓
Unapređenje zelenih površina	↓
Unapređenje povezanosti životne sredine	↔
Smanjenje izloženosti buci	↑
Unapređenje biciklističkih staza	↑
Smanjenje izlaganja nad elektromagnetskim zračenjem	↑

Izvor: Izmenjeno od GENELETTI, D. (2013) *Strategic Environmental Assessment: General principles. Lecture material for the short course on SEA for spatial and urban planning, University of Trento*

Značajni elementi koji treba rešiti tokom procene uticaja su:

- Veličina i geografska skala očekivanog uticaja (npr., koliko je velika oblast gde mi očekujemo gubitak prirodne vegetacija zbog izgradnje infrastrukture)
- Vremenski period (Da li je uticaj vremenski ograničen? Koja je očekivana frekvencija?)
- Reverzibilnost (Da li je uticaj stalan ili privremen?)
- Verovatnoća (Kolika je verovatnoća da će se uticaj desiti?)

- Postojanje kumulativnih efekata (vidi u nastavku).

Mnogi problemi povezani za rezultatom degradacije životne sredine rezultiraju iz kumulativnih efekata ljudskih aktivnosti. Kumulativni efekti su neto uticaji iz niza raznih aktivnosti i mogu se dogoditi iz sledećih situacija:²⁸

- Interakcija uticaja iz akcija u okviru plana koji utiču na iste komponente životne sredine. Na primer, predlozi za izgradnju infrastrukture, komercijalnih i stambenih prostora u okviru kratkog vremenskog perioda mogu dovesti do kumulativnog gubitka otvorenog prostora i atraktivnog predela za rekreaciju. Analogno tome, politika za podsticanje kultivacije obnovljivog biogoriva i politika konsolidacija zemljišta mogu dovesti do kumulativnog gubitka ubiranja plodova za sopstvene potrebe;

- Kombinovani uticaji akcija plana sa uticajima drugih planova ili programa koji utiču na iste komponente životne sredine u određenoj oblasti. Na primer, predlozi iz gradskih i šumskih planova mogu delovati i uticati na regulisanje lokalne klime.

Jedan od glavnih *razloga postojanja* SPUŽS-a je procena kumulativnih efekata, s obzirom da pojedini uticaji jednog projekta ili razvoja ne mogu biti sami po sebi značajni, ali postaju značajni u kombinaciji sa drugim uticajima²⁹. Stoga, SPUŽS se ne može ograničiti na analizu pojedinih elemenata plana, ali je takođe potrebno da se izvrši jedna celokupna procena u svetlu svih aktivnosti i politika koje uključuje plan (tabela 3.2.4).

Tabela 3.2.4 Primer iz matrice koji se može koristiti za sumiranje kumulativnih efekata svih elemenata plana u skupu komponentata životne sredine³³

Komponenta životne sredine	Elementi plana					Procena kumulativnog efekta
	1	2	3	4	5	
Emisija gasova staklenih bašti	+	-	+	+	0	Pozitivna
Prirodni izvori	--	0	0	--	-	Negativna
Zemljište	0	0	0	0	0	Bez nekog značajnog efekta
Biodiverzitet	+	0	-	0	0	Bez nekog značajnog efekta

3.2.4 Predlog mera ublažavanja

Svrha. Zakon o SPUŽS-u zahteva razmatranje mera ublažavanja za sprečavanje, smanjenje ili otklanjanje negativnih efekata plana na životnu sredinu. Ove mere mogu takođe uključivati proaktivne mere za jačanje pozitivnih efekata životne sredine plana.

Kako? Treba uzeti u obzir mere ublažavanja tokom izrade plana tako da se mogu rešiti kritični elementi koji su identifikovani tokom SPUŽS-a. Korisno je ukazati na "hijerarhiju ublažavanja" predstavljenoj na figuri 3.2.2. Ova hijerarhija³⁰ pokazuje da SPUŽS treba da traži mere prema redosledu prioriteta:

- Pобољшanje životne sredine
- Izbegavanje negativnih efekata na životnu sredinu
- Smanjenje/minimiziranje negativnih efekata koji se ne mogu izbegavati
- Ispravka negativnih efekata (npr. intervencije za očuvanje životne sredine)
- Olakšanje negativnih efekata identifikovanjem odgovarajućih mera kompenzacije

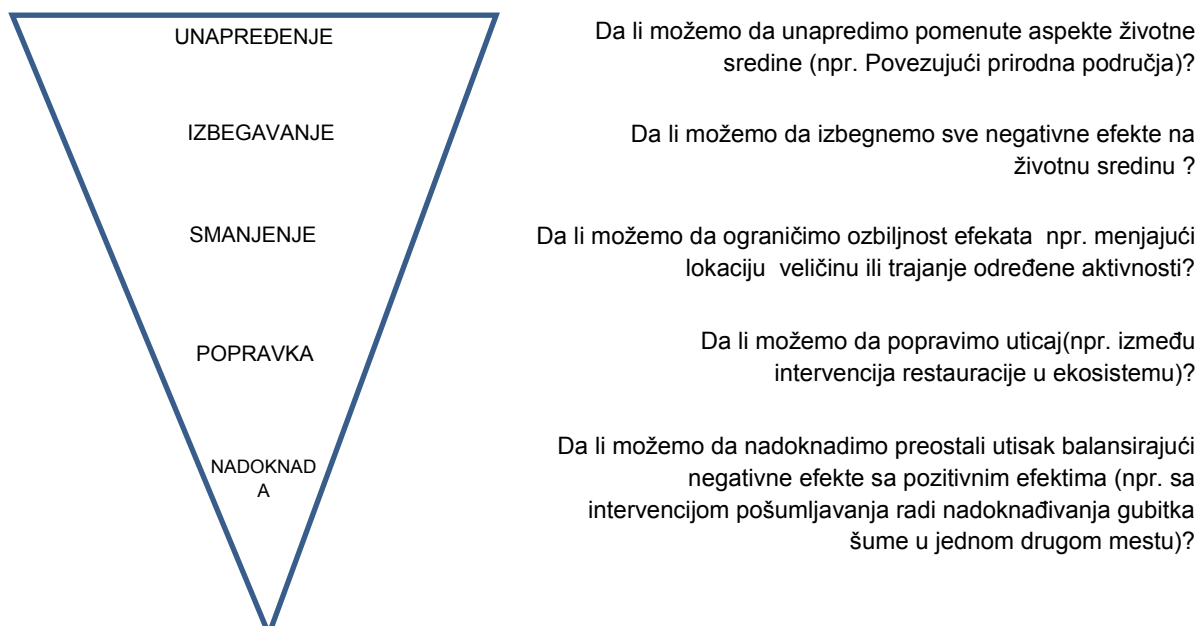
²⁸COOPER, L. M. (2004) *Guidelines for Cumulative Effects Assessment in SEA of Plans*, EPMG Occasional Paper 04/LMC/CEA, Imperial College London

²⁹Izmenjeno od BRAGAGNOLO, C., GENELETTI, D., FISCHER, T.B. (2012) *Cumulative effects in SEA of spatial plans - evidence from Italy and England*, *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30 (2), pp. 100-110

³⁰BOND, A., MORRISON-SAUNDERS, A., STOEGLERHNER, G. (2013) *Designing an effective sustainability assessment process*, in: BOND, A., MORRISON-SAUNDERS, A. and HOWITT, R. (eds) *Sustainability Assessment Pluralism: Practice and Progress*, London, Routledge, 231-244

SPUŽS predviđa širok spektar mogućih mera poboljšanja i ublažavanja koje se razlikuju po prirodi, uključujući: regulatorne, obrazovne, tehničke, proceduralne i prostorne mere. U tabelu 3.2.5 su dati primeri za svaka vrstu.

Fig 3.2.2 Hijerarhija ublažavanja

Izvor: Izmenio UNEP (2009) Integrated Assessment for Mainstreaming Sustainability into Policymaking: A Guidance Manual

Tabela 3.2.5 Primeri raznih vrsta mera ublažavanja koje se mogu uzeti u obzir u SPUŽS

Vrsta mere	Primer
Fiskalna	Subvencije za pretvaranje intenzivno obrađivanog poljoprivrednog zemljišta u šumu; troškovi zapuštenosti
Regulatorna	Standardi za energetska efikasnost; pravila koja zabranjuju razvoj u određenim oblastima
Obrazovna	Kampanje podizanja svesnosti energije; šeme pešačenja do škole
Tehnička	Zahtevi za tretman otpadnih voda; održivi sistemi urbane drenaže
Proceduralna	Zahtevanje javnih rasprava pre nego što se pojedine vrste razvoja dizajnirane
Prostorna	Zahtev da novi stambeni razvoj bude u okviru datog odstojanja javnog prevoza

Izvor: Izmenio THERIVEL, R. (2004) Strategic Environmental Assessment in action, London, Earthscan

3.3 Faza C: Priprema izveštaja SPUŽS-a

Svrha. Izveštaj SPUŽS-a je glavni rezultat SPUŽS-a i treba da sadrži identifikaciju, opis i procenu mogućih značajnih efekata plana (uključujući razumne alternative) na životnu sredinu. Izveštaj o SPUŽS-u je pripremljen za nacrt plana, i koristiće se tokom javnih rasprava (vidi Fazu D).

Kako? Kosovski Zakon o SPUŽS-u opisuje informacije koje treba osigurati u izveštaju o SPUŽS-u (Aneks 2 zakonodavstva). Član 7 navodi da treba obezbediti informacije “koje razumno mogu biti potrebne”, u svetlu postojećeg znanja, sadržaja i nivoa detalja plana, i fazi plana u procesu donošenja odluka. Sve informacije potrebne za izradu izveštaja SPUŽS-a su opisane u prethodnim zadacima (sa izuzetkom plana praćenja, koji je opisan u poglavlju 3.5), tako da je to samo pitanje organizovanja i davanja jasne strukture, tako da se olakša interakcija sa vlastima, sa konsultativnim telima i javnošću. Mogući koncept za izveštaj SPUŽS-a je predstavljen na tabelu 3.3.1 i povezanost između ovog koncepta i sadržaja koji je zahtevan Aneksom 2 je prikazan u trećoj koloni.

Tabela 3.3.1 Predloženi koncept i sadržaj za Izveštaj životne sredine i povezanost sa informacijama koje treba obezbediti u skladu sa Zakonom o SPUŽS-a (Aneks 2)

Poglavlje	Sadržaj	Informacije koje treba obezbediti u izveštajima o SPUŽS-a (Aneks 2, Zakon o SPUŽS-u)
<i>0 Poglavlje</i>	<i>Rezime procesa SPUŽS-a i mogući značajni efekti plana na životnu sredinu</i>	<i>Netehnički rezime informacija datih u izveštaju</i>
<i>1. Poglavlje Uvod</i>	<i>Svrha SPUŽS-a; opisivanje procesa planiranja SPUŽS-a; opis strukture izveštaja</i>	<i>[Nije pomenuto u zakonodavstvu]</i>
<i>2. Poglavlje Strateški okvir i Pregled nacrtu plana</i>	<i>Opis relevantnih zakonodavstava, planova, programa, relevantnih Direktiva EU-a</i> <i>Kratak opis nacrtu plana za olakšavanje razumevanja analize o SPUŽS-u</i>	<i>Pregled sadržaja, glavni ciljevi plana i odnos sa drugim planovima i programima</i>
<i>3. Poglavlje Osnova studija životne sredine</i>	<i>Trenutni uslovi i trendovi različitih aspekta životne sredine; opis raspoloživih informacija i identifikacija nedostataka znanja; ključni elementi socio- ekonomskog konteksta; moguća evolucija konteksta bez plana</i>	<i>Relevantni aspekti trenutnog stanja životne sredine i moguća evolucija iste bez sprovođenja plana</i> <i>Karakteristike životne sredine oblasti na koje će se verovatno uticati</i>
<i>4. Poglavlje. Ključna pitanja životne sredine i ciljevi SPUŽS-a</i>	<i>Određivanje okvira glavnih problema životne sredine i mogućnosti; identifikacija ciljeva SPUŽS-a, pokazatelji i ciljevi</i>	<i>Svi postojeći problemi životne sredine koji su relevantni za plan, uključujući posebno, one koji se odnose na oblasti sa određenim značajem životne sredine</i> <i>Ciljevi zaštite životne sredine (formirani na nacionalnom, internacionalnom ili nivou Evropske Zajednice), koji su relevantni za plan i način na koji su ovi ciljevi i bilo koji aspekti životne sredine uzeti u obzir prilikom izrade izveštaja</i>
<i>5. Poglavlje Analiza kompatibilnosti ciljeva plana</i>	<i>Analiza kompatibilnosti između ciljeva plana i ciljeva SPUŽS-a, kao i relevantnih elemenata strateškog okvira (npr., ostali relevantni planovi i programi). Može obuhvatati opis kako su ciljevi plana evoluirali tokom procesa radi odražavanja predloga SPUŽS-a</i>	<i>Prikaz razloga za izbor alternativa sa kojima se bavi, i opisa kako je sprovedena procena uključujući sve poteškoće – kao što su tehnički nedostaci ili nedostatak znanja – na koje se naišlo prilikom pripremanja potrebnih informacija</i>
<i>6. Poglavlje Procena efekata životne sredine u planu</i>	<i>Analiza efekta plana, uključujući i poređenje između razumnih alternativa (i razloga za izbor) i predloga za mere ublažavanja. Može se podeliti u više poglavlja da bolje odražava strukturu plana. Opis o tome kako su rezultati SPUŽS-a uključeni u plan.</i>	<i>Mogući značajni efekti na životnu sredinu, na takva pitanja kao što su biodiverzitet, stanovništvo, ljudsko zdravlje, flora, fauna, zemlja, voda, vazduh, klimatski faktori, materijalna sredstva, kulturna i prirodna baština, uključujući arhitektonsko i arheološko nasleđe, pejzaže i međudnose između navedenih faktora</i> <i>Mere predviđene za sprečavanje, smanjenje i što potpunije olakšavanje bilo kojeg značajnog negativnog efekta sprovođenja plana na životnu sredinu</i>
<i>7. Poglavlje Plan praćenja</i>	<i>Pokazatelji i pristup za nadgledanje sprovođenja plana</i>	<i>Opis mera predviđenih u vezi nadgledanja</i>

3.4 Faza D: Konsultacije i odlučivanje

Svrha. Cilj u ovoj fazi je da se prikupе mišljenja konsultativnih organa i javnosti (i prekograničnih vlasti, ako je primenljivo) o nacrtu plana i izveštaja o SPUŽS-u, revidira plan i izveštaj o SPUŽS-u u skladu sa rezultatima konsultativnog procesa, i da se to pošalje Ministarstvu (ili Komisiji, detalji su dole opisani) za saglasnost. U ovoj fazi, donošenje odluka treba se uzeti u vezi sa Planom i Programom koji se ocenjuju. Zato, Izveštaj o životnoj sredini mora biti dostupan u isto vreme kada i nacrt plana ili programa, kao sastavni deo konsultacija i procesa odlučivanja, i odnos između ova dva dokumenta treba da bude jasan.

Kako? Procedure predviđene zakonom SPUŽS-a zahtevaju:

- Nacrt plana i izveštaj o SPUŽS-u se šalju konsultativnim telima (vidi Poglavlje 2.3), i na uvid licima koja su pogođena, ili koja imaju interesovanja za plan. Dokumenti su takođe dostupni (preko veb stranica) široj javnosti (Član. 8);
- Javna rasprava je aranžirana (Član. 9);
- Izrađuje se izveštaj o učešću konsultativnih tela i javnosti (Član 10).

Odgovor procesa konsultacija mora da se koristi da se revidira nacrt plana i izveštaja o SPUŽS-u, tako da se može pokazati kako je odgovor uzet u obzir, pre usvajanja plana.

Za dokumente prostornog planiranja na lokalnom nivou, opštinska vlast treba da pošalje Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja nacrt plana, nacrt izveštaja o SPUŽS-u, kao i izveštaj o učešću javnih i konsultativnih vlasti i svaku drugu dokumentaciju. Odgovorno telo Ministarstva će proceniti Izveštaj o SPUŽS-u koristeći kriterijume kvaliteta koji su dole prikazani kao referenca (vidi tabelu 3.4.1. Prema osnovu ove procene, odgovarajući organ će izraditi nacrt odluke koja će biti predstavljena ministru. U roku od 15 dana od dana prijema nacrta odluke, ministar će odlučiti o odobravanju ili odbijanju saglasnost. Za dokumentaciju prostornog planiranja na lokalnom nivou, procedura je ista, ali nacrt odluke doneta od strane Komisije, osnovane od strane Ministarstva nakon prvog pripremnog akta plana i programa (član 4, stav 5. Zakona SPUŽS-u).

Tabela 3.4.1 Kontrolna lista za procenu kvaliteta Izveštaja o SPUŽS-u

Tema	Kriterijumi
Plan	<i>Ciljevi i sadržaji plana i programa, zone za koje se priprema, i prostorni i vremenski horizonti koji se koriste su jasno uvedeni</i>
	<i>Opisana su pitanja zaštite životne sredine koja su uvedena u pripremu ciljeva plana</i>
	<i>Prikazuje se način povezivanja sa drugim planovima i programima</i>
Stanje životne sredine	<i>Uvedeno je trenutno i buduće stanje životne sredine</i>
	<i>Postoji opis stanja životne sredine u skladu sa ciljevima i pokazateljima za SPUŽS</i>
	<i>Postoji opis izvora informacija o stanju životne sredine i metodologije u skladu sa nivoom održivosti SPUŽS-a</i>
Alternativna rešenja	<i>Postoji opis načina na koji su alternativna rešenja pripremljena i razmatrana u pogledu problema za životnu sredinu</i>
	<i>Alternativno rešenje nerealizovanja plana ili programa zajedno sa najboljim alternativnim rešenjima su pripremljena</i>
	<i>Sprovedena je procena životne sredine za alternativna rešenja i poređenja napravljena između njih</i>
	<i>Navedeni su razlozi za izbor najrazumnije alternative uzimajući u obzir aspekte životne sredine</i>
Procena ekoloških	<i>Postoji opis načina na koji su značajni uticaji plana i programa na životnu sredinu definisani i procenjeni</i>

Tema	Kriterijumi
efekata	<p><i>Sledeći sadržaji su obezbeđeni: vazduh, voda, zemlja, klima, biljni i životni svet, prirodna stanista, biološki biodiverzitet, kulturna, prirodna i historijska vrednost, javno i ljudsko zdravlje, gradovi i druga naselja, infrastrukturni objekti, industrije i ostali objekti</i></p> <p><i>Sledeće osobine uticaja su rešene: mogućnost, intenzitet, složenost/reverzibilnost, vremenska dimenzija: trajanje, učestalost, ponavljanje i prostorna dimenzija: mesto, geografska zona, broj izloženih ljudi, međugranična priroda, kumulativna i sinergistička priroda uticaja, druge osobine uticaja</i></p> <p><i>Određivanje i procena značajnih uticaja je izvršena i odnosi se na postavljene standarde, pravila i granične vrednosti</i></p> <p><i>Propisana je korisna metodologija.</i></p>
Mere i programi za praćenje stanja životne sredine	<p><i>Mere se predviđene za izbegavanje i ublažavanje negativnih efekata, i povećanje pozitivnih uticaja na životnu sredinu za svaku procenu uticaja</i></p> <p><i>Postoji opis kako se pripremaju pravci za izradu procene uticaja projekata na životnu sredinu i drugih strateških uticaja</i></p> <p><i>Pripremljen je program praćenja stanja životne sredine tokom realizacije plana i programa</i></p>
Izveštaj SPUŽS-a	<p><i>Jasno je definisana uloga kompetentnih vlasti nacrta Izveštaja o SPUŽS-u</i></p> <p><i>Izveštaj je pripremljen na jasan način</i></p> <p><i>Predstavljeni su svi elementi izveštaja za SPUŽS u članu 13. Zakona i dati su svi izvori informacija za profesionalne komentare</i></p> <p><i>Postoji opis načina na koji su pitanja životne sredine regulisana unutar plana ili programa, načina donošenja odluke i glavnih razloga za izbor plana i programa iz alternativa koje se razmatraju</i></p> <p><i>Netehnički rezime je jasno izrađen</i></p>
Učešće konsultativnih organa i javnosti	<p><i>Komentari konsultativnih tela, javnosti i svake druge države koja je konsultovana su uključeni i opisan je način na koji su oni uzeti u obzir u odluci.</i></p>

Izvor: Aneks 3. Zakona o SPUŽS-u

3.5 Faza E: Praćenje sprovođenja plana

Svrha. Praćenje obezbeđuje kontinuitet u procesu SPUŽS-a, i omogućava otkrivanje kontekstualnih promena koje se mogu pojaviti u toku realizacije plana, zajedno sa napretkom u njegovoj efikasnoj primeni i aktuelnim uticajima. Rano otkrivanje ovih pitanja omogućava predlaganje i primenu modifikacija i prilagođavanje planu. Krajni cilj je da se mogući pravovremena intervencija i korekcija otkrivenih problema (npr. nepredviđeni uticaji, mere ublažavanja i poboljšanja se ne sprovede).

Kako? Plan praćenja treba da bude projektovan i uključen u izveštaj o SPUŽU-u. Ovaj plan bi trebalo da obezbedi sledeće informacije:

- Identifikacija pokazatelja praćenja i opis metoda, učestalosti i odgovornosti za prikupljanje podataka (odgovornost može varirati u skladu sa prirodom pokazatelja);
- Uputstvo za procenu podataka (procena usklađenosti sa prognozama ili očekivanjima);
- Uputstvo o upravljanju (kako da se adekvatno odgovori na pitanja koje proizilaze iz procene);
- Strategije komuniciranja (informisanje zainteresovane strane o rezultatima ili, gde je pogodno, uključujući zainteresovane strane u procenu i/ili faze upravljanja).

Ova informacija se može dati u veoma pojednostavljenom, i uglavnom u kvalitetnom obliku, kako je prikazano u sledecoj Tabeli.

Tabela 3.5.1 Primer mogućeg formata za nadzorni plan

Cilj	Šta da se prati?	Ko obezbeđuje podatke?	Kolik o često?	U kom trenutku treba uvesti nove dodatne akcije?	Šta može da se uradi ako se identifikuje problem?
Zaštititi biodiverzitet	<i>Uslovi određenih lokacija i druga važna prirodna područja</i>	<i>Osoba koja planira</i>	<i>Svake 2 godine</i>	<i>Stanje se pogoršava</i>	<i>Razmotrite načine za poboljšanje biodiverziteta (npr, zelene staze i intervencija restauracije)</i>
Zaštititi ljudsko zdravlje	<i>Broj udesa po osobi/km putovanja kolima, pešice, biciklom</i>	<i>Policija</i>	<i>Godišnje</i>	<i>Bilo koji od njih dobija 10% pogoršanja</i>	<i>Poboljšanje pešačkih i biciklističkih objekata, smanjenje saobraćaja, novi izgled puta</i>
Promovisati pozitivno ponašanje u vezi zdravlja	<i>% dece koja pešačelidu biciklom u školu</i>	<i>Opštinska analiza/školska vlast</i>	<i>Svake 2 godine</i>	<i>10% smanjenja</i>	<i>Poboljšanje pešačkih i biciklističkih staza, kampanje podizanja svesti</i>

Izvor: Izmenio THERIVEL, R. (2004) *Strategic Environmental Assessment in action, London, Earthscan*

Pokazatelji praćenja mogu uključivati oba pokazatelja za praćenje promena u kontekstu, i pokazatelja za praćenje uticaja plana. Prvi set omogućava sticanje uvida u promene životne sredine i socio-ekonomske promene koje se dešavaju u oblasti tokom sprovođenja plana. Relevantne promene mogu biti vezane za stanje životne sredine (npr. klimatski trendovi, prirodne katastrofe), socijalni profil (npr. obrasci migracije), socio-ekonomsko stanje (npr. promena u sistemima egzistencije), i zakonodavni i regulatorni okvir (npr, oznaka novih zaštićenih područja; politika reforme zemljišta). Postojeći programi praćenja i izveštavanja (npr. Izveštaj o stanju životne sredine) predstavljaju korisnu polaznu osnovu za ovu aktivnost. Drugi set omogućava da se proceni u kojoj meri se uočeni uticaji razlikuju od predviđanja obavljenih tokom SPUŽS-a.

Kao krajna preporuka, za pokazatelje praćenja je važno da budu u skladu sa onima korišćenim za informisanje prethodnih analiza SPUŽS-a (npr., pokazatelji koji se odnose na ciljeve SPUŽS-a), da budu ograničeni u broju (da se obezbedi održivost sistema praćenja), i da budu što jednostavniji za merenje, tumačenje i komuniciranje

IV. PREPORUKE

Sledeća tabela daje neke preporuke o tome kako sadržaj SPUŽS-a (prikazan po fazama opisanim ranije) treba da prikaže nivo prostornog plana pod analizom, praveći razliku između planiranja na nacionalnom nivou, i planiranja na lokalnom nivou.

Tabela 4.1.1 Proces SPUŽS-a za prostorne planove na različitim nivoima

Faze SPUŽS-a	Prostorni plan na nacionalnom nivou	Prostorno planiranje na lokalnom nivou
<i>Faza A: Postavljanje konteksta i sadržaja</i>	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Strateški okvir je uglavnom predstavljen ciljevima zaštite životne sredine postavljenim međunarodnim i politika EZ-a, kao i politikama nacionalnog nivoa. Popis takvih politika treba biti urađen, naglašavajući specifične elemente interesa za plan koji se razmatra</i> ■ <i>Osnovna studija je uglavnom zasnovana na izveštajima nacionalnog nivoa</i> ■ <i>Ciljevi SPUŽS-a su generalno, inspirisani principima održivog razvoja navedenih u nacionalnim politikama, kao i međunarodnim deklaracijama ili sporazumima</i> ■ <i>Susedne zemlje mogu biti uključene u konsultacije</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Strateški okvir treba da se odnosi samo na lokalne relevantne elemente okvira koji je postavljen planovima nacionalnog nivoa (videti kolonu na levoj strani), i doda specifične elemente drugih planova na lokalnom ili regionalnom nivou (npr. RPO susednih opština)</i> ■ <i>Osnovna studija treba da uključuju i podatke lokalnog nivoa (npr. opštinski GIS), i da se integrišu preko istraživanja na terenu</i> ■ <i>Ciljevi SPUŽS-a su specifičniji i treba da budu dostižni (i merljivi) na opštinskom nivou</i> ■ <i>Susedne opštine treba da budu uključene u konsultacije</i>
<i>Faza B: Podržavanje izrade plana i procena uticaja</i>	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Procena uticaja je u velikoj meri kvalitativnija i na osnovu poređenja budućih scenarija</i> ■ <i>Alternative su uglavnom u obliku da li data politika treba da se usvoji ili ne, i, ako je tako, sa kojim opštim osobinama</i> ■ <i>Procena kumulativnih uticaja uključuje analizu kombinovanih uticaja akcija plana sa uticajima prošlih, sadašnjih i razumno predvidljivih politika, planova i programa u okviru razumnog prostora i vremenskih granica</i> ■ <i>Mere ublažavanja obično su u obliku uredbe i politika koje se mogu koristiti za poboljšanje uslova životne sredine, ili ograničenje predviđenih uticaja</i> ■ <i>Mere kompenzacije (nadoknade) se mogu uskladiti sa odredbama drugih nacionalnih strategija ili politika (npr. politika bez neto gubitka za značajna prirodna područja)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Procena uticaja ima veću kvantitativnu komponentu, posebno za planove koji obezbeđuju detaljne regulacije (npr. šema zoniranja urbanističkog plana koji identifikuje dozvoljene/zabranjene promene korišćenja zemljišta u svakoj jedinici zemljišta)</i> ■ <i>Analiza alternativa uključuje poređenje moguće lokacije za dati razvoj, kao i detalje sprovođenja</i> ■ <i>Procena kumulativnih efekata se fokusira uglavnom na interakciju uticaja prouzrokovanih različitim akcijama u okviru plana</i> ■ <i>Mere olakšanja mogu obuhvatiti detalje o tome kako treba dizajnirati i sprovesti projekte, davanjem preporuka za projekat PUŽS-a</i> ■ <i>Mere kompenzacije su dizajnirane da se odigraju u okviru granica planiranih oblasti</i>
<i>Faza C: Priprema Izveštaja o SPUŽS-u</i>	-	-
<i>Faza D: Konsultacija i odlučivanje</i>	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Treba se razmatrati opcija aranžiranja decentralizovanih javnih rasprava (npr. rasprave aranžirane u različitim regionima)</i> 	

Faze SPUŽS-a	Prostorni plan na nacionalnom nivou	Prostorno planiranje na lokalnom nivou
	<i>Kosova</i>	
Faza E: Praćenje sprovođenja plana	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Praćenje treba da uključi relevantne agencije (kao što je AZŽSK) i da bude u skladu sa protokolima prikupljanja podataka koje su te agencije osnovale</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ■ <i>Praćenje treba da se obavlja prikupljanjem podataka proizvedenim od strane agencija nacionalnog nivoa, kao i prikupljanjem novih podataka na opštinskom nivou. Plan praćenja treba da uključi zadatke koji se mogu razumno izvršiti na opštinskom nivou, imajući u vidu pitanja kao što su budžet i vremenska ograničenja, stručnjaci itd.</i>

Boks 4.1.1 Specifične preporuke za SPUŽS u Mape zoniranja opština

SPUŽS Mapa zoniranja opština (MZO) treba se oslanjati na SPUŽS relevantnog Razvojnog plana opštine (RPO), izbegavajući dupliranje napora i obezbeđujući stvarne dodatke vrednosti odlučivanju. MZO može da sadrži vrlo specifične elemente sa ograničenim "strateškim" sadržajem, kao i operativniji sadržaj i sadržaj projekta sa više nivoa. To je zbog toga što MZO u velikoj meri može da odražava strateške odluke u RPO-u, dajući im opipljivije i prostorno-izražajnije predstavljanje (tj. precizno lociranje infrastrukture, granice područja u kojima je dozvoljeno/zabranjeno različito korišćenje zemljišta). Prema tome, SPUŽS MZO-a treba da razmotri sledeće preporuke:

- Oslanjanje na strateški okvir određen SPUŽS-om RPO-a. Dupliranje sa SPUŽS-om RPO-a treba izbegavati, posebno ako je MZO je izrađen odmah nakon RPO-a. Strateški okvir izgrađen tokom RPO-a je generalno validan i za MZO, osim ako je došlo do značajnih promena. Dakle, SPUŽS RPO-a može jednostavno da se odnosi na takav strateški okvir, i doda nove elemente, ako je primenjivo.
- Poboljšanje ciljeva SPUŽS-a. Postavljeni ciljevi SPUŽS-a tokom RPO-a treba da budu važeći i za MZO, osim ako je došlo do značajnih promena. Dakle, SPUŽS MZO-a treba jednostavno da se odnosi na one ciljeve i, gde je to primenjivo, da ih poboljša, na primer, pružajući više detalja ili kvantitativnih ciljeva.
- Oslanjanje na osnovnu studiju sprovedenu SPUŽS-om RPO-a. Takođe, i ovde dupliranje treba izbegavati i umesto ponavljanja osnovne studije SPUŽS-a za RPO, SPUŽS za MZO treba uzeti zdravo za gotovo, i dodati samo one elemente koji zahtevaju više detalja od one tokom RPO-a. Na primer, detaljnije (i na terenu provereno) korišćenje zemljišta i mapa zemljišnog pokrivača može da se nacrtaju, barem za one oblasti gde su transformacije korišćenje zemljišta predviđene MZO-om.
- Obavljanje kvantitativne analize. Neki MZO će sadržati indikacije koje dozvoljavaju kvantitativnu analizu uticaja na okolinu. U ovim slučajevima, treba da se preduzme ovakva kvantitativna analiza. Tipičan primer je predstavljen gubitkom zemljišta zbog novog urbanog razvoja. Ako MZO postavlja precizne granice i uslove (npr. gustinu naseljenosti itd), SPUŽS mora koristiti ove informacije za proizvodnju kvantitativne procene gubitka zemljišta, nego li opšte pokazatelje i trendove (kao što je to obično slučaj na nivou RPO-a).
- Fokusiranje na alternative na nivou projekta. Za većinu MZO-a alternative koje treba uzeti u obzir će imati ograničenu stratešku dimenziju, jer je ovo već rešeno u RPO-u. Na primer, da li da se izgradi nova velika putna infrastruktura, ili da se promoviše dalji razvoj industrije, RPO odlučuje. MZO će se fokusirati o tome gde će se odvijati ovi događaji, i sa kakvim osobinama (videti dva poslednja dva nivoa hijerarhije alternativa predstavljene na Slici 14.). Dosledno, SPUŽS treba da se fokusira na analizu alternativnih lokacija (na primer, GIS-ovo nadlaganje tematskih mapa) i alternativnih vremenskih ili građevinskih detalja.
- Izrada izričitih mera ublažavanja. Imajući u vidu da će uticaji biti jasniji (a često i kvantifikovani) na nivou MZO-a, takođe mere ublažavanja za smanjenje takvih uticaja treba da budu izričito definisane u SPUŽS-u. Opštim merama ublažavanja predviđenim u SPUŽS-u RPO-a treba dati detaljniju definiciju tokom SPUŽS-a MZO-a - Šta će biti urađeno? Kako? Gde? Sa kojim sredstvima? Ko će biti odgovoran za učinak/proveru sprovođenja ublažavanja?

Boks 4.1.2 Kvalitetan proces SPUŽS-a

Integrisan	<ul style="list-style-type: none">■ Obezbeđuje odgovarajuću procenu životne sredine svih strateških odluka od značaja za postizanje održivog razvoja.■ Rešava međusobne biofizičke, socijalne i ekonomske aspekte.■ Vezan je za politike u relevantnim sektorima i (prekograničnim) regionima i, po potrebi, projektuje PUŽS i donošenje odluka.
Vođen održivošću	<ul style="list-style-type: none">■ Olakšava identifikaciju razvojnih opcija i alternativnih predloga koji su održiviji.
Fokusiran	<ul style="list-style-type: none">■ Pruža dovoljne, pouzdane i upotrebljive informacije za planiranje razvoja i donošenje odluka.■ Koncentriše se na ključna pitanja održivog razvoja.■ Prilagođen je karakteristikama procesa donošenja odluka.■ Ekonomičan je i vremenski efikasan.
Odgovoran	<ul style="list-style-type: none">■ Odgovoran je za vodeće agencije za strateške odluke koje treba doneti.■ Vršiti se sa profesionalizmom, preciznošću, pošteno, nepristrasno i uravnoteženo.■ Predmet je nezavisne provere i verifikacije.■ Dokumentuje i opravdava kako su pitanja održivosti uzeta u obzir prilikom donošenja odluka.
Participativan	<ul style="list-style-type: none">■ Obaveštava i uključuje zainteresovane i pogođene javne i vladine organe tokom procesa donošenja odluka.■ Izričito se bavi njihovim doprinosima i zahtevima u dokumentaciji i donošenju odluka.■ Ima jasne, lako razumljive zahteve za informacije i obezbeđuje dovoljan pristup svim relevantnim informacijama
Ponovljiv	<ul style="list-style-type: none">■ Obezbeđuje dostupnost rezultata procene dovoljno rano da utiču na proces donošenja odluka i inspirišu buduće planiranje.■ Pruža dovoljno informacija o aktuelnim uticajima sprovođenja strateške odluke, za procenjivanje da li ova odluka treba da se izmeni i popuni da obezbedi osnovu za buduće odluke.

Izvor: IAIA (2002)

Boks 4.1.3 SPUŽS ukratko

SPUŽS nudi sistematski pristup u razmatranju pitanja životne sredine u procesu prostornog planiranja. SPUŽS treba da se posmatra kao komplementarno sredstvo za promovisanje održivog razvoja: u najznačajnijim strateškim nivoima, procesi koji zahtevaju kvalitativnu analizu, učešće i komunikaciju bolje odgovaraju nego tehničke metodologije.

- **INTEGRATIVNI KREATIVNI PROCES** Oslanjajući se na procenu iz **najranije faze planiranja**, uključujući **sve relevantne aktere** u procesu: nadležni organi i kreatori politike, planeri, praktičari SPUŽS-a i ostale zainteresovane strane. Tokom ovih procesa, **SPUŽS se može koristiti kao kreativni proces** da se nauče i razmene informacije o aspektima životne sredine oblasti u studiji i treba razmotriti neke od uobičajenih **tehnika** za procenu održivosti, kao što su:
 - Evaluacija matrice, npr. merenje specifičnog učinka svake opcije planiranja u odnosu na kriterijume životne sredine;
 - Višekriterijumska analiza;
 - Razmatranje i evaluacija različitih scenarija;
 - Korišćenje GIS-a, uključujući Analitički hijerarhijski proces (AHP);
 - Participativne tehnike;
 - 'saradnički razgovor' u kojem zainteresovane strane odabiraju kriterijume za evaluaciju, stručnjaci predstavljaju informacije i uticaje mera, građani istražuju vrednosti itd...

Integrirani proces se oslanja na platformu dijaloga sa zainteresovanim stranama na relevantnim geografskim/administrativnim nivoima i to je ključni element za uspešni proces SPUŽS-a.

- **STRATEŠKI** Korišćenje SPUŽS-a kao strateškog procesa, sa fokusom na aktivnostima oblikovanja plana i sa svrhom da se izbegnu buduće konfliktno opcije na nivou PUŽS-a. Zbog toga što se sprovodi u ranoj fazi procesa prostornog planiranja, SPUŽS može rešiti ključne probleme životne sredine u tome kako utiču na različite vrste projekata kada su opcije i dalje otvorene. SPUŽS se mora suočiti sa globalnim izazovima i razviti alatke da bolje ugradi ekološke granice i klimatske promene.
- **SPECIFIČAN KONTEKST** Razmatranje ekoloških pitanja mora biti izrađeno prema **specifičnom kontekstu** PP-a. Ciljevi pitanja životne sredine treba da budu identifikovani i namenjeni za svaki konkretan kontekst i svaki SPUŽS bi trebalo da bude potencijalno drugačiji. Kontrolne liste su korisni alati, ali ne bi trebalo da zamene kreativnost i rešenja specifičnog konteksta.
- **JEDNOSTAVNOST** Budite praktični i koristite zdrav razum tokom procene. Pri konsultovanju zainteresovanih strana izbegavajte da ih zbudujete žargonima ili prelaženjem na neposredne zaključke bez davanja potrebnog vremena za diskusiju, pravilno razumevanje kompleksnih situacija i razmenu ideja od svih.
- **POSTAVITI REALNA OČEKIVANJA** Treba shvatiti da koristi iz SPUŽS-a postaju očigledna tek kasnije u vremenu. Veću vrednost treba staviti na indirektnu efikasnost, kao i na podizanje svesti o životnoj sredini i procesu učenja.

Proces strateške procene životne sredine na Kosovu podrazumeva nekoliko principa koji se smatraju kao deo smernica koje je UN-Habitat dao opštinskim organima:

- uzimanje u obzir i kvantitativnih i kvalitativnih podataka u analizi;
- davanje među-generacijske i manjinske jednakosti, uzimajući u obzir različite društvene grupe i njihove specifične interese;
- pružanje mogućnosti za učenje tokom procesa;
- obezbeđivanje transparentnosti u svakom koraku SPUŽS; i
- postojanje jakog elementa uključivanja javnosti i zainteresovanih strana.

REFERENCE

- ABAZA, H., BISSET, R., SADLER, B. (2004) *Environmental Impact Assessment and Strategic Environmental Assessment: Towards an Integrated Approach*, UNEP
- Agência Portuguesa do Ambiente(2007) *Guia de boas práticas para a Avaliação Ambiental Estratégica: Orientações Metodológicas*, Lisbon, Direcção-Geral do Ordenamento do Território e Desenvolvimento Urbano
- ANDRÉ, Pierre et al (2006) *Public participation: international best practice principles, Special Publication Series No. 4*, Fargo, USA, International Association for Impact Assessment
- BOND, A., MORRISON-SAUNDERS, A., STOEGLHNER, G. (2013) Designing an effective sustainability assessment process, in: BOND, A., MORRISON-SAUNDERS, A. and HOWITT, R. (eds) *Sustainability Assessment Pluralism: Practice and Progress*, Routledge, 231-244
- BRAGAGNOLO, C., GENELETTI, D., FISCHER, T.B. (2012) Cumulative effects in SEA of spatial plans - evidence from Italy and England, *Impact Assessment and Project Appraisal* 30 (2), pp. 100-110
- CALTHORPE, Peter (2010) *Urbanism in the age of climate change*, Washington, Island Press
- COOPER, L.M. (2004) *Smernice za kumulativnu procenu efekata u SPUŽS planova*, EPMG Occasional Paper 04 / LMC / CEA , Imperial College London
- Evropska komisija (2013) *Guidance on Integrating Climate Change and Biodiversity into Strategic Environmental Assessment*, European Union
[<http://ec.europa.eu/environment/eia/sea-support.htm>]
- Evropska komisija (2010) *Eurostat regional yearbook 2010*, Luxembourg, Publications Office of the European Union
- Evropska komisija (2003) *Implementation of Directive 2001/42/EC on the Assessment of the Effects of Certain Plans and Programmes on the Environment*, Brussels
[http://ec.europa.eu/environment/eia/pdf/030923_sea_guidance.pdf]
- Evropska komisija (1999) *European Spatial Development Perspective: Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union*, Brussels
- GENELETTI, D. (2013). Strategic Environmental Assessment: General principles. Lecture material for the short course on SEA for spatial and urban planning. University of Trento.
- GENELETTI, D. and BRAGAGNOLO, C. (2009), *L'uso di indicatori per il confronto tra scenari nella Valutazione Ambientale Strategica, Sentieri Urbani. I(2), 33-37.*
- GENELETTI, D., BAGLI, S., NAPOLITANO, P., PISTOCCHI, A. (2007) Spatial decision support for strategic environmental assessment of land use plans: A case study in southern Italy, *Environmental Impact Assessment Review*, 27: 408-423
- GEHL, Jan (2010), *Cities for people*, Washington|Covelo|London, Island Press
- Međunarodna asocijacija za procenu uticaja (2002) *Strategic Environmental Assessment: Performance Criteria*, IAIA Special Publication Series No. 1
[Available from: <http://www.iaia.org/publicdocuments/special-publications/sp1.pdf>]
- Kancelarija zamenika premijera (2005), *A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive*, London, ODPM Publications

- OECD (2006) *Applying Strategic Environmental Assessment: Good practice guidance for development co-operation*, DAC Guidelines and Reference Series
[Available from: <http://www.oecd.org/dac/environment-development/37353858.pdf>]
- PARTIDÁRIO, Maria do Rosário (2012) *Strategic Environmental Assessment Better Practice Guide: Methodological guidance for strategic thinking in SEA*, Lisbon, Portuguese Environment Agency and Redes Energéticas Nacionais (REN)
- PARTIDÁRIO, Maria do Rosário (2007) *Guia de Boas Práticas para Avaliação Ambiental Estratégica: Orientações Metodológicas*, Lisbon, Portuguese Environment Agency
- PINHEIRO, Manuel Duarte (2006) *Ambiente e construção sustentável*, Amadora, Instituto do Ambiente
- Regionalni centar za životnu sredinu za centralnu i istočnu Evropu (2003) *EIA training resource manual for South Eastern Europe*, Szentendre, REC
- SADLER, B. (2011) Taking stock of SEA, In: SADLER, B., ASCHEMANN, R., DUSIK, J., FISCHER, T.B., PARTIDARIO, M., VERHEEM, R. (eds), *Handbook of strategic environmental assessment*, London, Earthscan, 1-19
- SADLER, B. and R. VERHEEM (1996), *Strategic Environmental Assessment*, Volume 53: Status, Challenges and Future Directions, Ministry of Housing, Spatial Planning and the Environment, The Netherlands, and the International Study of Effectiveness of Environmental Assessment
- THERIVEL, R. (2004), *Strategic Environmental Assessment in action*, Earthscan, London
- UNEP (2014), *Integrating ecosystem services in Strategic Environmental Assessment: A guide for practitioners*, A report of Proecoserv. Geneletti, D.
[<http://www.proecoserv.org/information-hub-test/guideline.htm>]
- UNEP (2009) *Integrated Assessment for Mainstreaming Sustainability into Policymaking: A Guidance Manual*
[<http://www.unep.ch/ETb/publications/AI%20guidance%202009/UNEP%20IA%20final.pdf>]
- VERHEEM, R. (1996), *Handbook of strategic environmental assessment*, London, Earthscan, 1-19

REČNIK ODABRANIH POJMOVA

Prilagođavanje (na klimatske promene): Prilagođavanje u prirodnim ili ljudskim sistemima kao reakcija na stvarne ili očekivane klimatske stimulanse ili njihove efekte, koje ublažava ono što je štetno ili koristi delotvorne mogućnosti (IPCC).

Polazna osnova: Opis sadašnjeg i budućeg stanja, ukoliko se ne sprovodi plan ili program (PP), uzimajući u obzir promene nastale od prirodnih događaja i drugih ljudskih aktivnosti.

Biodiverzitet: Konvencija o biološkom biodiverzitetu (CBD) definiše biološki diverzitet kao 'različitost živih organizama iz svih izvora uključujući između ostalog, kopnene, morske i druge vodene ekosisteme i ekološke komplekse čiji su deo; ovo obuhvata raznolikost unutar vrste, između vrsta i ekosistema' (član 2).

Izdvajanje ugljenika: Uklanjanje ugljenika iz atmosfere i njegovo skladištenje u ugljeničkim bazenima (kao što su okeani, šume ili zemljišta) putem fizičkih ili bioloških procesa, kao što je fotosinteza.

Klimatske promene: Svaka promena u klimi tokom vremena, bilo zbog prirodne promenljivosti ili kao posledica ljudske aktivnosti. (IPCC)

Komisija: Predloženo telo od Ministarstva i odobreno od Vlade, u slučaju kada je Ministarstvo odgovorni organ plana ili programa.

Konsultativna tela: Ministarstvo ili, kada je Ministarstvo sebi nadležni organ, Komisija; i bilo koji drugi organi određeni zakonom koji imaju određene odgovornosti za životnu sredinu i za koje Ministarstvo smatra da treba da budu zabrinuti zbog predloženog plana ili programa.

Kumulativni uticaji: Uticaji nekoliko projekata i strateških radnji koje proističu iz predložene radnje.

Direktni uticaji: Efekti na životnu sredinu direktno izazvani sprovođenjem PP-a.

Usluge ekosistema: Koristi od ekosistema. Milenijumska procena ekosistema Ujedinjenih nacija definiše četiri kategorije usluga ekosistema koje doprinose ljudskom blagostanju:

- pružanje usluga npr. divlja hrana, žitarice, sveža voda i lekovi biljnog porekla;
- regulisanje usluga npr. filtriranje zagađivača močvarama, regulisanje klime kroz ugljenik
- skladištenje i cirkulacija vode, oprašivanje i zaštita od nepogoda;
- kulturne usluge npr. rekreacija, duhovne i estetske vrednosti, obrazovanje;
- pomoćne usluge npr. formiranje zemljišta, fotosinteza i cirkulacija hranjivih materija.

Procena životne sredine: Metod ili postupak za evaluaciju životne sredine. U Direktivi o SPUŽS-u (član 2 (b)), procena životne sredine označava „pripremu izveštaja o životnoj sredini, vršenje konsultacija, uzimajući u obzir izveštaj životne sredine i rezultate konsultacija u donošenju odluka i pružanje informacija o odluci“.

Procena uticaja na životnu sredinu: Proces ispitivanja posledica razvojnih projekata na životnu sredinu pre odlučivanja. Razlikuje se od Strateške procene uticaja na životnu sredinu u smislu da se generalno odnosi na specifičnija dejstva sprovođenja projekta na lokalnom nivou, dok su mnoge negativne odluke po životnu sredinu već donete na širem strateškom nivou (na primer, činjenica da nova prevozna infrastruktura može generisati povećanu potražnju za putovanjima). Faze PUŽS-a mogu biti:

- odlučivanje da li je PUŽS potreban ("analitički pregled tj. skrining")
- odlučivanje koje uticaje i pitanja treba rešiti ("ispitivanje")
- opisivanja predloženog projekta i alternativa

- opisivanja polazne osnove životne sredine
- predviđanja i ocenjivanja mogućih uticaja projekta na polaznu osnovnu
- predlaganja mera za ublažavanje bilo kojih značajnih negativnih uticaja (kao i da dodatno poboljšavanje pozitivnih uticaja)
- izveštavanje o nalazima u izjavio o uticaju na životnu sredinu
- prilikom uključivanja javnosti i drugih zainteresovanih/pogođenih strana u različitim fazama PУŽS-a.

Izveštaj o životnoj sredini: Dokumenti koji se zahtevaju Direktivom o SPUŽS-u kao deo procene životne sredine, koja identifikuje, opisuje i procenjuje verovatne značajne efekte na životnu sredinu sprovođenjem PP-a. Kod kosovskog zakonodavstva to odgovara izveštaju o SPUŽS-u.

Fauna: Životinje iz određenog regiona ili staništa.

Flora: Biljke iz određenog regiona ili staništa.

Zelena infrastruktura (ZI): Zelena infrastruktura služi interesima ljudi i prirode. Može se definisati kao strateška planirana i urađena mreža kvalitetnih zelenih površina i drugih osobina životne sredine. Zelena infrastruktura obuhvata prirodna i polu-prirodna područja, osobine i zelene površine u ruralnim i urbanim, zemaljskim, slatkovodnim, priobalnim i primorskim područjima. Treba da bude projektovana i upravljana kao multifunkcionalni resurs sposoban da daje širok spektar koristi i usluga. Zaštićene zone kao što su Natura 2000 lokacije su osnova zelene infrastrukture.

Emisija gasova sa efektom staklene bašte (GHG): Bilo koji atmosferski gas (prirodni ili antropogeni u poreklu) koji apsorbuje toplotno zračenje emitovano površinom Zemlje. Ovo zarobljava toplotu u atmosferi i održava površinu na višim temperaturama nego inače.

Pokazatelj: Podatak, uglavnom kvantitativni, koji se koristi za merenje i pratnju trenutnog stanja i napretka kompleksnog sistema. U okviru SPUŽS-a, pokazatelji se često koriste za merenje nivoa uspešnosti plana ili projekta i ostvarivanje ciljeva.

Indirektni uticaji: Uticaji koji nastati preko projekta ili strateške akcije, na primer, razvoj koji se odvija oko raskrsnica autoputeva nakon što je autoput izgrađen. Nazivaju se generisani ili izazvani uticaji.

Mere ublažavanja: Mere koje izbegavaju, smanjuju, otklanjaju ili nadoknađuju značajne negativne uticaje strateške akcije na životnu sredinu.

NVO: Nevladina organizacija (npr. udruženja građana, sindikata poljoprivrednika) pravno konstituisana fizička ili pravna lica koja posluju nezavisno od bilo koje vlade.

Cilj: Cilj strateške akcije ili SPUŽS-a, precizirajući šta se pokušava da se postigne, željeni pravac promene ili poboljšanja postojećih trendova.

Plan: Formalna procedura, postavljanje koordinisanih i vremenskih ciljeva za sprovođenje jedne politike.

PP: Planovi i programi, uključujući i one sufinansirane od Evropske unije ili drugih međunarodnih institucija, kao i bilo kakve izmene u njima, koje su predmet pripreme ili usvajanja (ili oba) od strane vlasti na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou; ili se pripremaju od strane vlasti za usvajanje, putem zakonskog, regulatornog ili upravnog postupka Skupštine ili Vlade.

Javnost: Jedno ili više fizičkih ili pravnih lica, i njihova udruženja, organizacije ili grupe.

Elastičnost: Sposobnost društvenog ili ekološkog sistema da apsorbuje poremećaje, dok održava iste osnovne strukture i funkcionisanje sistema, kao i svoju sposobnost reorganizovanja i prilagođavanja na stres i promene.

Odgovorni organ: Što se tiče plana ili programa, označava organ od kojeg ili u čije ime je pripremljen.

Ispitivanje: Proces odlučivanja o sadržaju i nivou detalja u SPUŽS-u (vrste uticaja na životnu sredinu, razmatranje alternativa) i kako SPUŽS treba da se vrši (vremenski okvir, metodologija, struktura izveštaja, itd). Ovaj proces treba da se odvija rano, najbolje u konsultaciji sa nadležnim organom i ugroženim grupama.

Direktiva o SPUŽS-u: Evropska Direktiva 2001/42/EC „o proceni uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu“.

Sekundarni uticaji: Efekti koji se javljaju kao posledica primarnog efekta ili kao rezultat kompleksne staze (vidi takođe i indirektno uticaje).

Zainteresovane strane: Neko ko je obuhvaćen strateškom akcijom: oni koji imaju udela u tome.

Strateška akcija: Odluka koja je "iznad" nivoa projekta: politika, plan ili program.

Strateška procena uticaja na životnu sredinu (SPUŽS): Procena uticaja na životnu sredinu se primenjuje na planove ili programe, koji zahtevaju proces predviđanja i ocenjivanja uticaja strateškog delovanja na životnu sredinu. Podaci koji potiču iz SPUŽS-a su namenjeni da se koristi za donošenje odluka. Takođe je referisana kao procena održivosti, procena životne sredine, sektorska procene, programska procena uticaja na životnu sredinu. U ovim smernicama, SPUŽS se koristi da se odnosi na vrstu procene životne sredine koja se zahteva Direktivom o SPUŽS-u i Zakonu Kosova, odnosno proces pripreme izveštaja o SPUŽS-u, vršenje konsultacija, uzimajući u obzir izveštaj o životnoj sredini i rezultate konsultacija u donošenju odluka i pružanje informacija o odluci u skladu sa ovim zakonom.

ANEKS I: SPISAK RELEVANTNIH DIREKTIVA EU-A O ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE

Predlog planiranje	za	Relevantna rodna pitanja	Reakcija zajednice	Rodne implikacije	Implikacije planiranja
<i>Razvijanje koherentne mreže životne sredine 'meke' mobilnosti i prirodnih rekreacionih površina</i>		<i>Ko ima pristup mreži životne sredine ilili rekreativnim površinama?</i>	<i>Proveriti potrebe zajednice, zahteve i prioritete (na primer tokom konsultacija).</i>	<i>Manji angažman građana u rekreativnim aktivnostima, implikacijama sigurnosti.</i>	<i>Izbegavajte predlog projekata koji promovišu nesigurna okruženja i ponašanja. Proverite da li je projekat zadovoljava potrebe korisnika</i>
<i>Integrisane opštinske predškolske službe</i>		<i>Ko šta radi? Koji su uslovi u pogledu dostupnosti usluga?</i>	<i>Reakcije na odgovornosti. Proverite uslove pristupačnosti (vreme putovanja, uslove na putu, prateće objekte, rasporede itd)</i>	<i>Nedostatak pristupa predškolskoj lokaciji, implikacije sigurnosti, manje mogućnosti zaposlenja.</i>	<i>Podstaknite odgovarajuću lokaciju u centru grada i razmotrite pravilan pristup lokaciji. Plan mobilnosti treba paralelno analizirati.</i>

Uprkos činjenici da Kosovo još uvek nije država članica Evropske unije, njena vlada je snažno posvećena da ostvari status zemlje kandidata i zato transponuje Direktive EU-a u kosovski zakonodavni okvir. Pošto je tako, preporučuje se da SPUŽS razmotri sledeće Direktivama i Uredbe EU-a, kako bi se ispunilo što više standarda i procedura EU još u ranijoj fazi:

1. Direktiva br. 76/464/EEC od 04.05.1976. "o zagađivanju uzrokovanom određenim opasnim supstancama koje se ispuštaju u akvatičnu sredinu Zajednice";
2. Direktiva br. 79/409/EEC od 02.04.1979. "o očuvanju divljih ptica";
3. Direktiva br. 80/68/EEC od 17.12.1979. "o zaštiti podzemnih voda od zagađenja prouzrokovanim određenim opasnim supstancama";
4. Direktiva br. 82/501/EEC od 24.06.1982. "o štetnosti većih katastrofa pojedinih industrijskih delatnosti";
5. Direktiva br. 85/337/EEC od 27. juna 1985. "o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu";
6. Direktiva br. 88/609/EEC od 24.11.1988. "o ograničavanju emisije određenih zagađivača u vazduh iz velikih postrojenja za sagorevanje";
7. Direktiva br. 91/271/EEC od 21.05.1991. "o obrađivanju gradskih otpadnih voda";
8. Direktiva br. 91/676/EEC od 12.12.1991. "o zaštiti voda od zagađenja izazvanoj nitratima iz poljoprivrednih izvora";
9. Direktiva br. 91/689/EEC od 12.12.1991. "o opasnom otpadu";
10. Direktiva br. 92/43/EEC od 21.05.1992. "o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore"
11. Uredba Saveta (EEZ) br. 259/93 od 01.02.1993. "o nadzoru i kontroli prevoza otpada unutar, za i van Evropske zajednice";
12. Odluka Saveta br. 93/98/EEC od 01.02.1993. "o zaključku, u ime Zajednice, Konvencije o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju (Bazelska konvencija)";

13. Direktiva Saveta br. 94/66/EC od 15.12.1994 . o izmenama i dopunama Direktive br. 88/609/EEC "o ograničenju emisija određenih zagađivača u vazduh iz velikih postrojenja za sagorevanje";
14. Direktiva Saveta br. 96/61/EC od 24.09.1996. "o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja";
15. Direktiva Saveta br. 96/62/EC od 27.09.1996. "o proceni i upravljanju kvalitetom ambijentalnog vazduha";
16. Direktiva Saveta br. 96/82/EC od 09.12.1996. "o kontroli opasnosti od većih udesa koji uključuju opasne supstance";
17. Direktiva Saveta br. 97/11/EC od 03.03.1997. o izmenama i dopunama Direktive br. 85/337/EEC od 27.06.1985. "o proceni uticaja određenih javnih i privatnih projekata na životnu sredinu";
18. Direktiva br. 1999/30/EC od 22.04.1999. "o graničnim vrednostima za sumpor dioksid, azotni dioksid i okside azota, čestice i olovo u ambijentalnom vazduhu";
19. Direktiva Saveta br. 1999/31/EC od 26.04.1999. "o deponiji otpada";
20. Saopštenje Komisije COM (2000) 265 finalno, od 03.05.2000. "promovisanje održivog razvoja u ne - energetskej ekstraktivnoj industriji EU";
21. Saopštenje Komisije COM (2000) 664 final 23.10.2000. "za siguran rad rudarskih aktivnosti: praćenje nedavnih rudarskih nesreća";
22. Direktiva br. 2000/60/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 23.10.2000. "uspostavlja okvir za akciju Zajednice u oblasti politike voda";
23. Direktiva br. 2000/69/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 16.11.2000. "o ograničenim vrednostima za benzen i ugljen monoksida u ambijentalnom vazduhu";
24. Direktiva br. 2001/42/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 27.06.2001. "o proceni uticaja određenih planova i programa na životnu sredinu";
25. Direktiva br. 2001/80/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 23.10.2001. "o ograničavanju emisija određenih zagađivača u vazduh iz velikih postrojenja za sagorevanje"
26. Odluka br. 2455/2001/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 20.11.2001. "o utvrđivanju spiska prioriternih supstanci u oblasti politike voda i izmene i dopune Direktive br. 2000/60/EZ";
27. Direktiva br. 2002/3/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 12.02.2002. "o ozonu u ambijentalnom vazduhu";
28. Direktiva br. 2003/35/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 26.05.2003. "o obezbeđivanju učešće javnosti u pogledu izrade određenih planova i programa koji se odnose na životnu sredinu i izmene i dopune u vezi učešća javnosti i pristupa pravdi Direktiva Saveta br. 85/337/EEC i br. 96/61/EC";
29. Direktiva br. 2003/87/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 13.10.2003. "o uspostavljanju šeme za dozvoljenu emisiju gasova sa efektom staklene bašte za trgovinu unutar Zajednice i izmene i dopune Direktive Saveta br. 96/61/EC";
30. Direktiva br. 2004/107/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 15.12.2004. "odnosi se na arsen, kadmijum, živu, nikal i policiklični aromatični ugljovodonik u ambijentalnom vazduhu";
31. Direktiva br. 2006/11/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 15.02.2006. "o zagađenju prouzrokovanom određenim opasnim supstancama koje se ispuštaju u akvatičnu sredinu Zajednice";
32. Direktiva 2006/12/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 05.04.2006. "o otpadu";
33. Direktiva 2006/21/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 15.03.2006. "o upravljanju otpadom iz ekstraktivnih industrija i izmene i dopune Direktive br. 2004/35/EC";
34. Direktiva 2006/118/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 12.12.2006. "o zaštiti podzemnih voda od zagađenja i pogoršanja";
35. Uredba (EZ) br. 166/2006 Evropskog parlamenta i Saveta od 18.01.2006. "u vezi uspostavljanja Evropskog registra za ispuštanje i prenos zagađivača kao i izmena i dopuna Direktive Saveta br. 91/689/EEC i br. 96/61/EC";

36. Direktiva br. 2008/1/EC Evropskog parlamenta i Saveta od 15.01.2008. "o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja".

Dodatni izveštaji za preporuku

1. Evropska komisija, Evropska perspektiva prostornog razvoja: Prema uravnoteženom i održivom razvoju teritorije Evropske unije
 - http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf

ANEKS II: SPISAK RELEVANTNIH ZAKONODAVSTAVA I STRATEŠKIH AKTIVNOSTI ZA ŽIVOTNU SREDINU I PROSTORNO PLANIRANJE

Kosovsko zakonodavstvo o životnoj sredini i prostornom planiranju treba uzeti u obzir:³¹

Zakon br.	Zakon o	Službeni list br.
03/L-025	zaštiti životne sredine	50/06.04.2009.
04/L-174	prostornom planiranju	30/23.08.2013.
03/L-230	Strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu	83/29.10.2010.
03/L-214	Proceni uticaja na životnu sredinu	83/29.10.2010.
03/L-233	Zaštiti prirode	85/09.11.2010.
04/L-086	Nacionalnom parku "Prokletije"	02/21.01.2013.
04/L-087	Nacionalnom parku "Šara"	02/21.01.2013.
02/L-078	javnom zdravstvu	35/15.08.2008.
03/L-043	integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine	52/08.05.2009.
03/l-160	zaštiti vazduha od zagađenja	67/29.03.2010.
02/l-102	zaštiti od buke	40/15.10.2010.
04/l-197	hemikalijama	18/26.03.2014
04/l-060	otpadu	17/29.06.2012.
03/l-119	biocidnim proizvodima	55/10.07.2009.
04/l-147	vodama Kosova	10/29.04.2013.
02/l-79	hidrometeorološkoj delatnosti	25/01.06.2008.
04/l-120	zaštiti bilja	1/17.01.2013.
02/l-98	zaštiti biljnih sorti	40/15.10.2008.
04/l-013	katastru	13/01.09.2011.
04/l-110	izgradnji	18/03.07.2012.
02/l-26	poljoprivrednom zemljištu	13/01.06.2007.
04/l-040	Uređenju zemljišta	3/22.02.2012.
03/l-163	rudnicima i mineralima	80/27.08.2010.
04/l-158	izmeni i dopuni zakona br. 03/l-163 o rudnicima i mineralima	11/02.05.2013.
03/l-104	zaštiti od nejonizujućeg i jonizujućeg zračenja kao i nuklearnoj bezbednosti	66/17.03.2010.
04/l-067	Kosovsku agenciju o zaštiti od zračenja i nuklearne bezbednosti	18/03.07.2012.

³¹ Neki mogu da sadrže izmene i dopune kosovskih podzakonskih akata, kao što su administrativna uputstva.

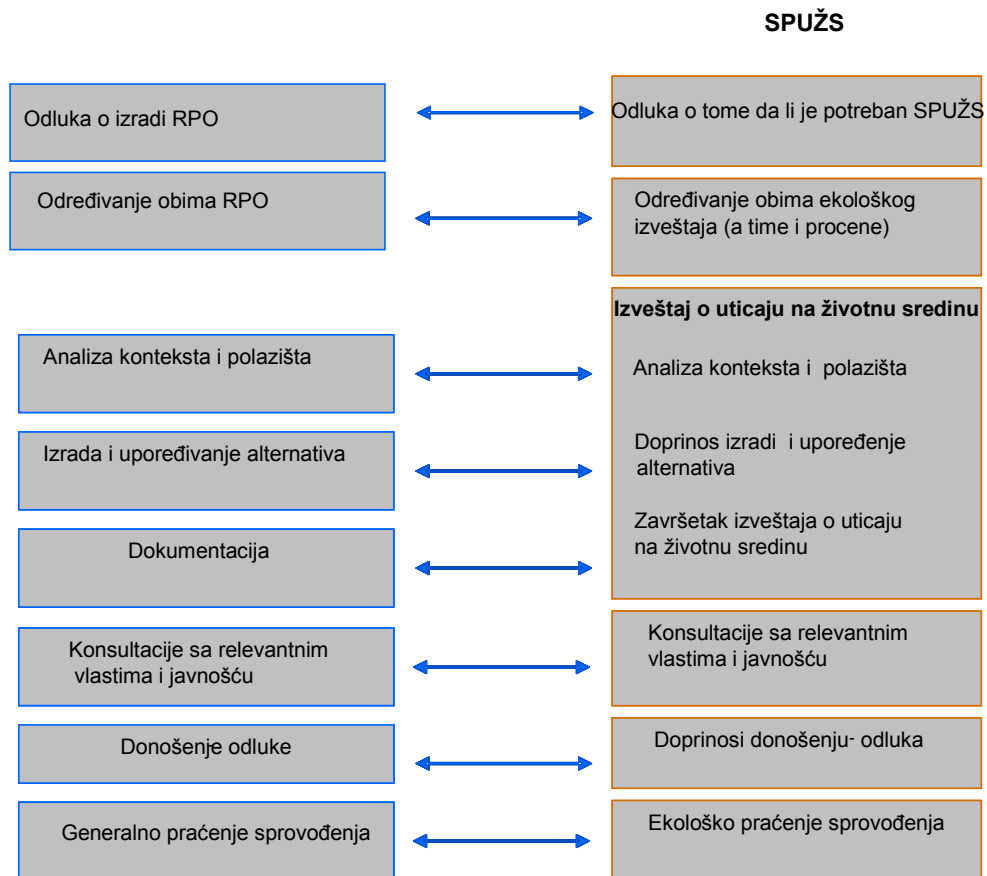
Ključne Postojeće akcije, izveštaji i studije o životnoj sredini i strateškom planiranju. Strateška procena uticaja na životnu sredinu se očekuje da razmotri i pregleda sledeća dokumenta:

Strateška akcija	Organ vlasti
Kosovski prostorni plan 2010-2020+	MŽSPP
Prostorni plan (<i>po potrebi</i>)	MŽSPP
Prostorni plan opštine (po potrebi)	Opština
Strategija i akcioni plan za biodiverzitet 2011 – 2020	MŽSPP
Strategija o zaštiti životne sredine i održivi razvoj	MŽSPP
Kosovski akcioni plan za životnu sredinu	MŽSPP
Lokalni ekološki akcioni planovi	Opština
Plan Republike Kosovo o upravljanju otpadom	MŽSPP
Strategija Republike Kosovo o upravljanju otpadom	MŽSPP
Strategija i akcioni plan o kvalitetu vazduha	MŽSPP
Strategija o razvoj šumarstva	MPŠRR
Strategija o energetici	MER
Strategije drugih sektora takođe mogu da se razmatraju	Vlada

Ostale reference	Izvor
Agencija za statistiku Kosova - Činjenice o životnoj sredini - Anketa o opštinskom otpadu - Istraživanje poljoprivrednih domaćinstava -Ostalo	http://esk.rksgov.net
Profili državnih pašnjaka/izvora stočne hrane - Kosovo, OHP, 2009	Organizacija za hranu i poljoprivredu u okviru Ujedinjenih nacija http://www.fao.org/ag/agp/AGPC/doc/Counprof/PDF%20files/Kosovo.pdf
Nezavisna komisija za rudarstvo i minerale, Kosovo	Nezavisna komisija za rudarstvo i minerale http://www.kosovo-mining.org/kosovoweb/en/mining/tectonics.html
Zagađenje reka na Kosovu, Finalni izveštaj	https://wiki.rit.edu/display/0508484012121/Final+Report,+River+Pollution+In+Kosova
Ostali izveštaji	https://wiki.rit.edu/display/0508484012121/Kosovo+Project+Archive
Decentralizacija, FES, maj 2011.	Kosovski institut za lokalnu samoupravu http://www.fesprishtina.org/wb/media/Publications/2011/KLG%20-%20Decentralisation%20Three%20Years%20On%20(English).pdf

Ostale reference	Izvor
UNECE Konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravdi o pitanjima životne sredine	http://live.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf
UNECE Konvencija o proceni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom smislu (Espoo Konvencija)	http://www.unece.org/env/eia/about/eia_text.html
UNECE Protokol o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu uz Konvenciju o procene uticaja na životnu sredinu u prekograničnom smislu (Kijevski protokol).	http://www.unece.org/env/eia/about/sea_text.html

ANEKS III: GRAFIKON SPUŽS-A U ODNOSU NA PROSTORNO PLANIRANJE

ANEKS IV: SREDSTVA SPUŽS-A (MATRICE, KONTROLNA LISTA ZA PROCENU)

Tabela 1 – Referentna tabela za strateški okvir

PLANOVI, PROGRAMI, POLITIKE	GLAVNI ZADACI I CILJEVI <i>primenljivi za opštinski razvoj</i>	<i>Opštinski XRPO PRISTUP</i>

Tabela 2 - Tabela praznine podataka

FAKTORI*	OGRANIČENJA PRAZNINE PODATAKA
Kvalitet vazduha	
Biodiverzitet	
Klimatski faktori	
Nasleđe	
Upravljanje otpadom	
Zemlja	
Voda	
Socijalni i ekonomski faktori	

* Faktori koji krše alternativne izveštaje SPUŽS-a

Tabela 3 - Ciljevi SPUŽS-a grupisani u tematskim oblastima

OBLAST*	ZADATAK	POKAZATELJI	CILJ
Voda			
Kvalitet života			
Zemlja			
Priroda i biodiverzitet			
Pejsaž			
Upravljanje vodom i otpadnim vodama			
Prirodne i veštački indukovane opasnosti			
Energetske i klimatske promene			

* Oblasti koja krše alternativne izveštaje SPUŽS-a

Tabela 4 - Ključni problem životne sredine i mogućnosti

KLJUČNI PROBLEMI
•
•
•
•
KLJUČNE MOGUĆNOSTI
•
•
•
•

Tabela 5 - Sinteza rizika otkrivenog u Proceni značajnih efekata i mera ublažavanja

FAKTORI*	NEGATIVNI UTICAJI	POZITIVNI UTICAJI
Kvalitet vazduha		
MERE UBLAŽAVANJA		
Biodiverzitet		
MERE UBLAŽAVANJA		
Klimatski faktori		
MERE UBLAŽAVANJA		
Nasleđe		
Upravljanje otpadom		
MERE UBLAŽAVANJA		
Zemlja		
MERE UBLAŽAVANJA		
Voda		
MERE UBLAŽAVANJA		
Socijalni i ekonomski faktori		
MERE UBLAŽAVANJA		

* Faktori koji krše alternativne izveštaje o SPUŽS-u

6 Tabela - Kompatibilna matrica za procenu ciljeva RPO-a u odnosu na ciljeve SPUŽS-a

CILJEVI SPUŽS-a	Ciljevi RPO-a podeljeni prema oblastima								
	OBLAST 1		OBLAST 2		OBLAST 3		OBLAST 4		OBLAST 5
	Cilj 1	Cilj 2	Cilj 3	Cilj 4	Cilj 5	Cilj 6	Cilj 7	Cilj 8	Cilj 9
O1:	0	0	+	+	0	0	0	0	0
O2:	0	0	0	-	-	0	0	--	0
O3:	0	0	0	0	0	0	0	0	0
O4:	0	0	0	?	0	-	0	--	?
O5:	0	++	0	+	0	0	0	0	0
O6:	0	0	0	+	0	0	0	0	+
O7:	0	0	-	++	+	0	0	-	-
O8:	0	0	0	-	?	0	0	--	0
O9:	0	0	0	0	+/-	0	0	0	0
O10:	0	0	0	0	0	-	0	0	0

Ključni

- ++ : Značajno kompatibilni
- + : Kompatibilni
- 0 : Bez efekta
- : Mali potencijalni sukob
- : Značajni potencijalni sukob
- +/- : Oba sukoba i kompatibilni elementi
- ? : Kompatibilnost se ne može proceniti u ovoj fazi

CILJ

POTENCIJALNE SINERGIJE:

POTENCIJALNI SUKOBI:

Tabela 7 - Pitanja i mogućnosti u *X Opštini*

FAKTORI*	PITANJA	KAKO SU REŠENA PITANJA U PREDLOGU RPO-a
Kvalitet vazduha		<i>Mogućnosti istraživanja:</i>
Biodiverzitet		
Klimatski uslovi		
Nasleđe		
Upravljanje otpadom		
Zemlja		
Voda		
Socijalni i ekonomski faktori		

* Prikaz delova alternativnih faktora izveštaja o SPUŽS-u

Tabela 8 - Predloženi plan praćenja

CILJ	POKAZATELJI	PREDLOŽENA UČESTALOST	OČEKIVANI IZVORI PODATAKA

Tabela 9 - Potreban sadržaj izveštaja o životnoj sredini u skladu sa Zakonom 03/L-230 i koja je pokriven u ovom izveštaju

Informacije koje treba obezbediti u izveštajima o SPUŽS-u (Aneks 2, Zakon br. 03/L-230)	Gde je pokriveno u ovom izveštaju
1. Pregled sadržaja, glavnih ciljeva plana i odnosa sa drugim relevantnim planovima i programima	
2. Relevantni aspekti trenutnog stanja životne sredine i moguća evolucija iste bez sprovođenja plana	
3. Osobine životne sredine oblasti na koju će se značajno uticati	
4. Svi postojeći problemi životne sredine koji su relevantni u planu, uključujući, posebno, one u vezi sa svakim oblastima posebnog značaja za životnu sredinu	
5. Ciljevi zaštite životne sredine, osnivani na nacionalnom, međunarodnom i nivou Evropske Komisije, koji su relevantni u planu i način na koji ti ciljevi i svi aspekti životne sredine uzeti u obzir prilikom njihove pripreme	
6. Mogući značajni efekti na životnu sredinu, o pitanjima kao što su biodiverzitet, stanovništvo, ljudsko zdravlje, flora, fauna, zemljište, voda, vazduh, klimatski faktori, materijalna sredstva, kulturno i	

Informacije koje treba obezbediti u izveštajima o SPUŽS-u (Aneks 2, Zakon br. 03/L-230)	Gde je pokriveno u ovom izveštaju
prirodno nasleđe uključujući arhitektonsko i arheološko nasleđe, pejzaže i međuođnos između navedenih faktora	
7. Mere predviđene za sprečavanje, smanjenje i što je potpunije moguće ublažavanje svakih značajnih negativnih efekata sprovođenja plana na životnu sredinu	
8. Opis razloga za izbor alternativa sa kojima se bavi, i opis kako je izvršena procena uključujući svaku poteškoću – kao što su tehnički nedostaci ili nedostatak znanja – na koju se naišlo prilikom prikupljanja potrebnih informacija	
9. Opis predviđenih mera u vezi praćenja	
10. Netehnički rezime informacija obezbeđenih pod navedenim naslovima	

Tabela 10 - Procena kumulativnih efekata

Ekološki faktori	Glavne akcije plana					Procena kumulativnih efekata (kvalitativna procena + komentari)
	1	2	3	4	...	
Voda						
Kvalitet života						
Zemljište						
...						

Tabela 11 – Upoređivanje alternativa (popuniti samo za velike odluke)

Cilj SPUŽS-a	Alternativa 1: Kratak opis		Alternativa 2: Kratak opis		Alternativa 3: Kratak opis	
Cilj 1	Učinak (kvalitativna skala)	Komentari	Učinak (kvalitativna skala)	Komentari	Učinak (kvalitativna skala)	Komentari
Cilj 2						
...						

